

Міністерство освіти і науки України
Запорізький національний університет

К. О. Ковтун

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

Методичні рекомендації до практичних занять
для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності «Правоохоронна діяльність»
освітньо-професійної програми «Правоохоронна діяльність»

Частина 1

Затверджено
вченою радою ЗНУ
Протокол № від

Запоріжжя
2025

УДК 343.2/.7(076.5)
К568

Ковтун К. О. Кримінальне право : методичні рекомендації до практичних занять для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Правоохоронна діяльність» освітньо-професійної програми «Правоохоронна діяльність» : в 2 ч. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2025. Ч. 1. 101 с.

У виданні подано методичні рекомендації до практичних занять із дисципліни «Кримінальне право». Зміст видання відповідає силабусу курсу. Наведено тематику практичних занять, методичні вказівки до вивчення питань плану, тести і питання для самоконтролю рівня засвоєння знань, а також завдання й умови задач-кейсів, які стосуються загальних положень кримінального права.

У виданні подано глосарій, перелік основної та додаткової рекомендованої літератури для опрацювання у ході підготовки до практичних занять. При розробці навчально-методичного видання враховано останні зміни в законодавстві.

Для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Правоохоронна діяльність», які навчаються за освітньо-професійною програмою «Правоохоронна діяльність».

Рецензент

К. М. Плутицька, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та правоохоронної діяльності ЗНУ

Відповідальний за випуск

Р. В. Бараннік, кандидат юридичних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри кримінального права та правоохоронної діяльності ЗНУ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
Тема 1. Поняття, система, принципи кримінального права України як окремої галузі права. Кримінальна відповідальність та її підстави.....	6
Тема 2. Кримінальне правопорушення, його ознаки і класифікація.....	12
Тема 3. Склад кримінального правопорушення і його види.....	17
Тема 4. Об'єкт кримінального правопорушення.....	22
Тема 5. Об'єктивна сторона кримінального правопорушення.....	27
Тема 6. Суб'єкт кримінального правопорушення.....	32
Тема 7. Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення.....	38
Тема 8. Стадії кримінального правопорушення.....	43
Тема 9. Співучасть у кримінальному правопорушенні.....	48
Тема 10. Множинність кримінальних правопорушень.....	53
Тема 11. Обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння.....	58
Тема 12. Звільнення від кримінальної відповідальності.....	64
Тема 13. Поняття та види покарань. Призначення покарання.....	70
Тема 14. Звільнення від покарання та його відбування. Судимість.....	76
Тема 15. Заходи кримінально-правового характеру. Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх.....	83
ГЛОСАРІЙ.....	90
ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА.....	95
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	96

ВСТУП

Навчальний курс «Кримінальне право» належить до обов'язкових освітніх компонентів циклу професійної підготовки. Він спрямований на формування у здобувачів освіти системи компетентностей, необхідних для здійснення діяльності з розслідування, запобігання кримінальним правопорушенням та їх профілактики.

Метою вивчення курсу «Кримінальне право» є систематизоване засвоєння знань щодо загальних засад кримінального права, формування у здобувачів освіти навичок правильного застосування загальних інститутів кримінального права при вирішенні практичних завдань, навичок із виявлення ознак кримінального правопорушення у вчиненому діянні, відмежування кримінального правопорушення від інших правопорушень, набуття вміння визначати підстави й форми реалізації кримінальної відповідальності, застосовувати набуті знання під час розслідування кримінальних правопорушень.

Завданням вивчення дисципліни є систематизоване засвоєння здобувачами освіти теоретичних знань про головні принципи, категорії, положення та інститути кримінального права, набуття вміння правильно застосовувати норми кримінального права. Вивчення цього курсу сприятиме формуванню у здобувачів освіти поглядів на закон про кримінальну відповідальність як важливий засіб захисту людини, суспільства та держави від суспільно небезпечних посягань.

За підсумками вивчення курсу здобувач повинен набути таких результатів навчання (знання, уміння тощо) та компетентностей:

- ✓ здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- ✓ здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології;
- ✓ здатність приймати обґрунтовані рішення;
- ✓ здатність до критичного мислення та системного аналізу правових явищ;
- ✓ здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати правову інформацію з різних джерел;
- ✓ здатність визначати придатні для юридичного аналізу факти, систематизувати одержані результати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, формулювати аргументовані висновки та рекомендації;
- ✓ здатність у межах своєї компетенції забезпечувати законність та правопорядок, безпеку особи та суспільства, протидіяти нелегальній (незаконній) міграції, тероризму та торгівлі людьми, незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів;
- ✓ здатність у межах своєї компетенції ефективно забезпечувати публічну (громадську) безпеку та порядок, у тому числі під час масових правопорушень, запобігати та протидіяти домашньому насильству;
- ✓ здатність до аналізу та оцінки причин, умов та факторів, що впливають на вчинення кримінальних та адміністративних правопорушень;

- ✓ здатність визначати особу правопорушника, аналізувати кількісні та якісні показники злочинності;
- ✓ розуміти та професійно застосовувати понятійний апарат права та правоохоронної діяльності;
- ✓ формулювати і перевіряти гіпотези, виокремлювати юридично значущі факти, виявляти причинно-наслідкові зв'язки в діях і явищах для прийняття оптимального рішення в конкретних ситуаціях;
- ✓ здійснювати пошук інформації у доступних джерелах, аналізувати і оцінювати її для повного та всебічного встановлення обставин, необхідних для виконання професійних завдань;
- ✓ виокремлювати юридично значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки;
- ✓ знати і розуміти вимоги законодавства, здійснювати кваліфікацію адміністративних та кримінальних правопорушень, грамотно оформлювати процесуальні документи, що використовуються під час провадження у справах про адміністративні та кримінальні правопорушення, застосовувати превентивні та примусові поліцейські заходи;
- ✓ працювати самостійно та в команді при виконанні службових (посадових) обов'язків та під час розв'язання складних спеціалізованих задач у сфері правоохоронної діяльності;
- ✓ використовувати методи та засоби забезпечення публічної (громадської) безпеки та порядку, протидії злочинності, дотримуватися прав і свобод людини і громадянина, здійснювати заходи щодо попередження та припинення нелегальної (незаконної) міграції та інших загроз національній безпеці держави;
- ✓ оцінювати оперативну (бойову) обстановку, рівень потенційних загроз та викликів, прогнозувати їх розвиток, застосовувати тактичні методи превентивного та силового втручання для запобігання та припинення правопорушень, усунення загроз внутрішньому безпековому середовищу, державному суверенітету та територіальній цілісності держави, у тому числі у взаємодії з іншими уповноваженими на це органами та громадою.

Практичні заняття відіграють важливу роль у структурі курсу «Кримінальне право». Мета практичного заняття полягає в поглибленні та закріпленні знань, які здобувачі освіти отримують на лекціях та під час самостійного опрацювання кримінально-правових джерел, нормативних актів та інших матеріалів. Практичні заняття водночас є засобом перевірки рівня підготовки здобувачів освіти, формування навичок самостійного вивчення теми, роботи з рекомендованою літературою, вміння логічно й послідовно викладати засвоєний матеріал. У ході роботи на практичному занятті здобувачі повинні продемонструвати вміння виокремлювати основні положення теми, робити узагальнення та відповідні висновки.

ТЕМА 1. ПОНЯТТЯ, СИСТЕМА ТА ПРИНЦИПИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ ЯК ОКРЕМОЇ ГАЛУЗІ ПРАВА. КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА ЇЇ ПІДСТАВИ

Мета практичного заняття: засвоєння теоретичних знань про кримінальне право; ознайомлення з ознаками, завданнями, функціями, принципами кримінального права; засвоєння поняття кримінального закону, його видів та правил чинності у просторі та часі; засвоєння теоретичних знань про кримінальну відповідальність та її ознаки, про початковий та кінцевий моменти кримінальної відповідальності; розгляд форм реалізації кримінальної відповідальності.

План практичного заняття

1. Поняття кримінального права України як самостійної галузі права.
2. Система кримінального права України: Загальна та Особлива частини.
3. Завдання та принципи кримінального права України.
4. Поняття закону України про кримінальну відповідальність. Кримінально-правова норма.
5. Принципи чинності закону України про кримінальну відповідальність. Зворотна сила кримінального закону України
6. Поняття кримінальної відповідальності. Кримінально-правові відносини: поняття та структура. Підстави кримінальної відповідальності.

Перелік ключових термінів і понять: кримінальне право; кримінальні правовідносини; норми кримінального права; система кримінального права; предмет кримінального права; завдання кримінального права; функції кримінального права; метод кримінального права; принципи кримінального права; закон про кримінальну відповідальність; Кримінальний кодекс України; кримінально-правова норма; диспозиція; санкція; територіальний принцип; принцип громадянства; універсальний принцип; реальний принцип; принцип чинності закону у часі; зворотна сила закону; позитивна кримінальна відповідальність; потенційна кримінальна відповідальність; ретроспективна (негативна) кримінальна відповідальність; юридичний факт; юридичний зміст; кримінально-правові відносини; фактична підстава кримінальної відповідальності; юридична підстава юридичної відповідальності.

Методичні вказівки

Розкриваючи зміст першого питання, необхідно визначити сутність поняття кримінального права, ієрархію джерел, охарактеризувати структуру кримінально-правових відносин, що утворюють предмет кримінального права, а також методи кримінально-правового регулювання.

При вивченні другого питання слід визначити сутність системи кримінального права та її складові елементи.

При підготовці до третього питання необхідно опрацювати завдання та принципи кримінального права, врахувати наукові підходи до систематизації та визначення спеціальних принципів кримінального права. Особливу увагу пропонується приділити принципам невідворотності та диференціації кримінальної відповідальності, реалізації принципу законності в кримінальному праві, принципу індивідуалізації покарання.

При підготовці до четвертого питання необхідно визначити сутність поняття закону про кримінальну відповідальність, його завдання та значення. Рекомендовано засвоїти питання структури кримінального закону, у тому числі структури кримінально-правової норми, розібратися з видами кримінально-правових норм.

При підготовці до п'ятого питання слід враховувати широкі теоретичні напрацювання з питання визначення дії кримінального закону в часі та просторі, враховувати позицію судовою практики з цих питань. Детальної уваги потребує питання щодо міжнародного співробітництва в протидії злочинності, а саме кримінально-правові аспекти здійснення екстрадиції.

Розкриваючи зміст шостого питання, необхідно дослідити наукові підходи до визначення поняття кримінальної відповідальності, критеріїв виділення позитивної та негативної відповідальності, її ознак та меж. Рекомендовано засвоїти питання структури суспільних відносин, що утворюють кримінально-правові відносини, а саме суб'єктів, об'єктів та їх юридичний зміст. Необхідно встановити та проаналізувати форми реалізації кримінальної відповідальності. Дослідити підходи до визначення підстав кримінальної відповідальності, які встановлюються у чинному законодавстві та теорії кримінального права.

Задачі

1. Законом України скасовано кримінальну відповідальність за зайняття забороненими видами господарської діяльності, обман покупців і замовників, фальсифікацію засобів вимірювання й деякі інші посягання у сфері господарської діяльності. Крім того, цим же законом за більшість господарських кримінальних правопорушень (далі – кр. пр.) було встановлено покарання у виді штрафу замість позбавлення волі на певний строк.

На які принципи кримінального права спирався законодавець при пом'якшенні покарання за кр. пр. у сфері господарської діяльності та декриміналізації відповідних посягань?

2. Степанов та Кіяшко вчинили розбій. Згодом, стало відомо, що Зимін скоїв ще і хуліганство. Їх обох було затримано. Дії Степанова були кваліфіковані як розбій, вчинений за попередньою змовою групою осіб, а дії Кіяшка – як хуліганство та розбій, вчинений за попередньою змовою групою осіб.

Вкажіть, керуючись яким принципом кримінального права винних осіб притягли до відповідальності та охарактеризуйте його.

3. 16-річний Андрій вчинив крадіжку, поєднану з проникненням у житло (ч. 3 ст. 185 КК України). Батько Андрія попросив притягнути його до кримінальної відповідальності замість неповнолітнього сина.

Чи може бути задоволене прохання батька? Яким принципом кримінального права слід керуватися у разі притягнення до кримінальної відповідальності?

4. 20-річний безробітний Іванов разом з друзями святкував свій день народження. Коли скінчилися алкогольні напої, Іванов вирішив пограбувати місцеву крамницю. Вибивши скло, він проник до приміщення магазину й почав складати продукти та пляшки з алкоголем до сумки. 16-річний Морозов, який став випадковим свідком проникнення Іванова до крамниці, вирішив і собі набрати продуктів. Іванов не зважав на присутність і дії Морозова й продовжував викрадати майно. Дорогою додому Морозов був затриманий дільничним офіцером поліції, якому хлопець зізнався у вчиненому кр. пр. Також він розповів, що вчинив кр. пр. разом із громадянином Івановим, та пояснив свої дії скрутним матеріальним становищем і бажанням пригостити молодшого брата цукерками.

Який принцип кримінального права має бути реалізований цього разу? Чи може суд призначити Морозову та Іванову однакову міру покарання, зважаючи на те, що вони вчиняли кр. пр. разом?

5. Іваненко був звільнений від кримінальної відповідальності в зв'язку з дійовим каяттям.

Вкажіть, який принцип кримінального права був реалізований в даній ситуації та охарактеризуйте його.

6. Особа без громадянства, яка постійно проживає на території України в місті Ірпінь, вчинила замах на протидію законній господарській діяльності на території іншої держави і була там притягнута до адміністративної відповідальності. Коли вона повернулася в Україну, її було притягнуто до кримінальної відповідальності за замах на протидію законній господарській діяльності за законодавством України.

Чи правомірне притягнення цієї особи до відповідальності за КК України? Відповідь обґрунтуйте.

7. Громадянин США вчинив хуліганство на території України. Він був затриманий і притягнутий до кримінальної відповідальності за законодавством України.

Поясніть, який принцип дії кримінального закону у просторі був застосований.

8. Двоє громадян Франції захопили заручників у Італії (м. Флоренція) і на автобусі направлялись до Молдови (м. Сороки). В Україні (м. Ужгород) їх було затримано працівниками правоохоронних органів за порушення правил дорожнього руху.

Чи буде «захоплення заручників» визнаватися кр. пр., який вчинено на території України? Відповідь обґрунтуйте.

9. Громадянин України Хромов був затриманий поліцією Франції у зв'язку із вчиненням умисного вбивства громадянина Угорщини в Парижі.

Чи поширюється на Хромова вплив КК України? Чи підлягає він кримінальній відповідальності в Україні у разі відбуття покарання за цей злочин за її межами? Відповідь обґрунтуйте.

10. У м. Києві громадянин Італії при керуванні транспортним засобом порушив правила дорожнього руху та здійснив наїзд на пішохода, внаслідок чого останній зазнав тяжких тілесних ушкоджень.

Чи підлягає громадянин Італії кримінальній відповідальності в Україні? Відповідь обґрунтуйте.

11. Неповнолітній Михайло вперше вчинив нетяжкий злочин. Його було звільнено від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру.

Чи є факт застосування до Михайла цього звільнення реалізацією кримінальної відповідальності?

12. Петреній вчинила умисне вбивство і ухилялась від слідства та суду протягом 16 років. Відомо, що за цей час нових кр. пр. Петреній не вчинила.

Поясніть, чи вичерпала себе кримінальна відповідальність. Відповідь обґрунтуйте.

13. 13-річний Осоков вкрав у свого однокласника Рачкова мобільний телефон вартістю 2 тис. грн. Батьки Рачкова вимагали від працівників правоохоронних органів притягнути до кримінальної відповідальності батьків Осокова, мотивуючи це тим, що, оскільки Осоков ще не досяг віку кримінальної відповідальності, за кр. пр. мають відповідати його батьки.

Ознайомтеся зі змістом ст. 185 КК України. Чи можуть бути батьки Осокова суб'єктами правових відносин, в яких реалізується кримінальна відповідальність за крадіжку?

14. Громадянин України Бабенко повністю відбув покарання за скоєне в Польщі кр. пр. (крадіжка, поєднана з проникненням в приміщення); судимість Бабенка не погашена. Через три місяці він повернувся в Україну і скоїв нове кр. пр. (грабіж).

Чи впливатиме на кримінальну відповідальність за грабіж «нереалізована» кримінальна відповідальність за крадіжку, поєднану з проникненням в приміщення, вчинену за межами України? Відповідь обґрунтуйте.

15. Гохов вирішив попрацювати вдома на вихідних. Він забрав з роботи папку з документами, що містили державну таємницю й були довірені йому у зв'язку з виконанням службових обов'язків, чим порушив встановлений законодавством порядок поведіння із секретними документами.

Ознайомтеся зі ст. 329 КК України. Чи є підстава для притягнення Гохова до кримінальної відповідальності за втрату документів, що містять державну таємницю?

16. Керівник установи Г., одержавши рішення суду про поновлення на роботі незаконно звільненого працівника П., відмовився його виконати, вважаючи таке рішення незаконним, і письмово повідомив про це суд.

Чи є підстави для притягнення Г. до кримінальної відповідальності?

17. Д., раніше судимий за крадіжку, вкрав у громадянки П. дитячу коляску вартістю 3550 грн, яка знаходилася на поверсі біля її квартири.

Чи є в його діях склад кр. пр.?

18. Ф. зі своєю матір'ю викрав у колишньої дружини сина Л., який рішенням суду при розірванні шлюбу був залишений з матір'ю. Свої дії Ф. мотивував тим, що його колишня дружина не дозволяла йому зустрічатися з сином, вела аморальний спосіб життя, приводячи додому різних чоловіків, пиячила.

Чи є в діях Ф. та його матері ознаки кр. пр., передбаченого ст. 146 КК України?

19. Р. протягом трьох років не сплачувала квартирної плати, заборгувавши за цей час суму, що перевищує 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Чи є підстави для притягнення Р. до кримінальної відповідальності?

20. Залишаючи без нагляду приватний будинок на період відпустки, Д. вирішив попередити можливе проникнення в нього. З цією метою він підвів електричний струм до металевих частин дверей та вікон. Під час спроби проникнення О. був уражений електричним струмом.

Чи є підстави для притягнення Д. до кримінальної відповідальності?

Теми есе-роздумів

1. Наука кримінального права України: поняття, предмет і методи.
2. Еволюція науки кримінального права України.
3. Чинність закону про кримінальну відповідальність: просторова та часова юрисдикції.
4. Порядок реалізації екстрадиції в Україні: кримінально-правовий аспект.
5. Аналогія у кримінальному праві.
6. Поняття кримінальної відповідальності: загальнотеоретичний аспект.

Тести

1. Функціями кримінального права є:

- а) охоронна, регулятивна, виховна, попереджувальна;
- б) охоронна, гарантійна, виховна, попереджувальна;
- в) охоронна, превентивна, виховна, попереджувальна;
- г) охоронна, гарантійна, охоронна, гарантійна.

2. Принцип суб'єктивної осудності полягає в тому, що:

- а) особа обов'язково повинна бути осудною;
- б) у вину особі ставляться лише ті ознаки кр. пр., які вона усвідомлює;
- в) особа обов'язково повинна бажати, щоб настали наслідки кр. пр.;
- г) особа повинна усвідомлювати свої дії та обов'язково бажати, щоб настали кримінально протиправні наслідки.

3. У кримінальному законодавстві України існують такі види диспозицій:

- а) проста, описова, бланкетна та складна;

- б) проста, описова, бланкетна та відсилочна;
- в) проста, описова, бланкетна та диференційована;
- г) проста, описова, бланкетна та альтернативна.

4. *Кримінальне правопорушення визнається вчиненим на території України, якщо:*

- а) його виконавець діяв на території України;
- б) хоча б один із співучасників виконавця діяв на території України;
- в) його виконавець або хоча б один із співучасників діяв на території України;
- г) його організатор діяв на території України.

5. *Структура кримінально-правової норми Особливої частини КК України:*

- а) диспозиція та санкція;
- б) диспозиція та гіпотеза;
- в) гіпотеза та санкція;
- г) гіпотеза, диспозиція та санкція.

6. *Підставою кримінальної відповідальності є:*

- а) вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого КК України;
- б) вчинення особою суспільно небезпечного діяння;
- в) вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення;
- г) вчинення особою суспільно шкідливого діяння, яке містить склад кримінального проступку, передбаченого КК України.

7. *Закон про кримінальну відповідальність, що встановлює кримінальну протиправність діяння, посилює кримінальну відповідальність або іншим чином погіршує становище особи:*

- а) має зворотну дію в часі;
- б) не має зворотної дії в часі;
- в) має частково зворотну дію в часі;
- г) має обмежено зворотну дію в часі.

Питання до самоконтролю

1. У чому полягає сутність поняття «кримінальне право України»?
2. Які завдання покладаються на кримінальне право України?
3. Які основні принципи притаманні кримінальному праву України?
4. Що являє собою закон України про кримінальну відповідальність? Які його ознаки?
5. З яких елементів складається кримінально-правова норма?
6. Що є територією України? У чому полягає сутність поняття «зворотна сила закону»?
7. У чому полягає зміст поняття «кримінальна відповідальність» та «кримінально-правових відносин»?
8. У який момент настає кримінальна відповідальність?

9. Яка підстава кримінальної відповідальності передбачена в Кримінальному кодексі України?

10. У яких формах може здійснюватися реалізація кримінальної відповідальності?

ТЕМА 2. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ЙОГО ОЗНАКИ І КЛАСИФІКАЦІЯ

Мета практичного заняття: засвоєння теоретичних знань про кримінальне правопорушення та його ознаки, малозначність діяння; класифікація кримінальних правопорушень та її практичне значення; критерії відмінності кримінальних правопорушень від інших правопорушень; набуття уявлення про криміналізацію та декриміналізацію, їх підстави та способи.

План практичного заняття

1. Поняття кримінального правопорушення в кримінальному праві України й ознаки. Малозначність діяння.

2. Класифікація кримінальних правопорушень у кримінальному законодавстві України та у теорії кримінального права.

3. Відмінність кримінальних правопорушень від інших правопорушень.

4. Криміналізація та декриміналізація кримінальних правопорушень.

Перелік ключових термінів і понять: кримінальне правопорушення, суспільна небезпечність, винність, протиправність, караність, малозначне діяння, кримінальний проступок, нетяжкий злочин, тяжкий злочин, особливо тяжкий злочин, умисні кримінальні правопорушення, необережні кримінальні правопорушення, криміналізація, декриміналізація.

Методичні вказівки

Під час розгляду першого питання рекомендовано засвоїти поняття кримінального правопорушення, питання наукового обґрунтування його ознак, дослідити теоретичні напрацювання поділу кримінальних правопорушень на кримінальні проступки та злочини. При підготовці слід враховувати позицію судовою практики з питань визначення суспільної небезпечності діяння, критеріїв визначення малозначності діяння.

При підготовці до другого питання необхідно засвоїти закріплену на законодавчому рівні класифікацію кримінальних правопорушень та її практичне значення, а також дослідити підходи до класифікації кримінальних правопорушень, які існують у теорії кримінального права.

Під час розгляду третього питання слід визначити відмінність кримінальних правопорушень від інших правопорушень та встановити критерії, розмежування.

Розкриваючи зміст четвертого питання, необхідно визначити сутність понять криміналізація та декриміналізація в кримінальному праві, їх практичне значення.

Детальної уваги потребує питання визначення неоподаткованого мінімуму доходів громадян, як один з критеріїв відмежування кримінального правопорушення від інших правопорушень, та як критерій, який впливатиме на кваліфікацію діяння.

Задачі

1. Марчук намагався забрати у жінки сумку, в якій, окрім двох зошитів вартістю 70 гривень та пірижка вартістю 40 гривень, було 127 гривень дрібними купюрами. Працівниця кіоску, яка стала свідком ситуації, викликала поліцію. Через декілька хвилин Марчука було затримано.

Поясніть, чи підпадають діяння Марчука під дію ч. 2 ст. 11 КК України.

2. Президент України видав Указ про встановлення кримінальної відповідальності за публічну образу Президента України.

Дайте обґрунтовану відповідь, чи можна вважати тепер такі дії кримінальним правопорушенням?

3. Слідчий Сімашко прийняв рішення про відмову у відкритті кримінального провадження у відношенні до 13-річної Оксани, яка вчинила крадіжку художнього альбому з прилавку в магазині на суму 37 гривень.

Вкажіть, чи законне рішення прийняв слідчий?

4. Василь посварився з Гладковим і сказав, що вкраде гроші, які той збирав для придбання автомобіля. Гладков сповістив про намір Василя в поліцію.

Чи може бути Василь притягнутий до кримінальної відповідальності? Відповідь обґрунтуйте.

5. Вироком суду Ляхова було засуджено за ухилення від сплати податків (ч. 2 ст. 212 КК України).

Злочин якої тяжкості було вчинено Ляховим?

6. Масюков, керуючи транспортним засобом у стані алкогольного сп'яніння, не помітив червоного світла світлофора й здійснив наїзд на пішохода, внаслідок чого останній зазнав тяжких тілесних ушкоджень.

Ознайомтеся зі ст. 286¹ КК України і визначте ступінь тяжкості кримінального правопорушення, вчиненого Масюковим.

7. Громадянин України Шмиглюк за винагороду передав іноземній державі відомості про Україну, що становлять державну таємницю.

Ознайомтеся зі змістом ст. 111 КК України «Державна зрада». Встановіть, до якого виду належить цей злочин у різних класифікаціях (за тяжкістю, залежно від форми вини, за ступенем завершеності злочинної діяльності (формальний/матеріальний), за суб'єктом, за родовим об'єктом посягання тощо).

8. Сторож Д. недбало виконував свої обов'язки з охорони будівельного складу. Під час чергування він неодноразово відлучався у своїх справах. Цим

скористалися П. і Р., які викрали зі складу будівельні матеріали на суму 20 тис. грн.

Чи є дії Д., П. та Р. кримінально протиправними?

9. Д. уночі зупинив на вулиці жінку та, погрожуючи їй ножем, почав вимагати віддати йому сумку. Злякана жінка виконала вимогу Д. У сумці грошей не виявилось, а знаходилися лише засоби особистої гігієни.

Чи є дії Д. малозначними?

10. Л., перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, з хуліганських мотивів та з особливою жорстокістю вбив Б. Його дії були кваліфіковані за п.п. 4, 7 ч. 2 ст. 115 КК України.

Чи належить вчинене Л. діяння до особливо тяжких злочинів?

11. К., зустрічаючись із С., запропонував їй одружитись. Вони подали заяву до РАЦСу. Після цього К. вступив із С. у статеві зносини, а потім відмовився реєструвати шлюб. С. завагітніла від К.

Чи є дії К. кримінально протиправними?

12. Н. продав Л. ноутбук, гроші за який останній пообіцяв віддати через тиждень. Однак у визначений час Л. гроші не віддав, а ноутбук повернути відмовився. Тоді Н. таємно проник до його квартири та забрав свій ноутбук.

Чи є дії Н. кримінально протиправними?

13. Під час керування автомобілем Ж. перевищив встановлену швидкість, внаслідок чого вчинив наїзд на двох неповнолітніх осіб, які переходили вулицю. Від отриманих ушкоджень вони померли на місці пригоди. Його дії були кваліфіковані за ч. 3 ст. 286 КК України.

Яким за ступенем тяжкості є злочин, котрий вчинив Ж.?

14. М. вирішив закінчити життя самогубством. Для цього він таємно заволодів автомобілем, що належав сусіду, розігнав його та спрямував на будівлю магазину. Внаслідок цього М. заподіяв собі легкі тілесні ушкодження, а автомобіль та будівлю магазину пошкодив.

Чи є дії М. кримінально протиправними?

15. Залишаючи без нагляду будинок на період відпустки, Ш. вирішив попередити можливе проникнення до нього. З цією метою він підвів електричний струм до металевих частин дверей та вікон. Перевіряючи ефективність пристрою, Ш. був уражений електричним струмом.

Чи є дії Ш. кримінально протиправними?

Теми есе-роздумів

1. Еволюція поняття «кримінального правопорушення» в історії кримінального права.

2. Питання малозначності діяння та його значення для правозастосовчої практики.

3. Пеналізація та депеналізація як обов'язкові ознаки при визначенні протиправності діяння.

Доповніть відповідь елементами, яких не вистачає

1. У теорії кримінального права суспільна небезпечність злочину визначається двома критеріями: _____ і _____.

2. Кримінальним проступком є діяння, за вчинення якого передбачене основне покарання у виді _____ в розмірі _____, або _____, не пов'язане з _____.

3. Нетяжким злочином є діяння, за вчинення якого передбачене основне покарання у виді _____ в розмірі _____, або _____ на строк _____.

4. _____ злочином є діяння, за вчинення якого передбачене _____ покарання у виді штрафу в розмірі _____, або _____ на строк _____.

5. Особливо _____ злочином є діяння, за вчинення якого передбачене основне покарання у виді _____ в розмірі _____, або _____ на строк _____ або _____.

Тести

1. *Кримінальним правопорушенням є:*

а) передбачене КК України суспільно небезпечне діяння, вчинене суб'єктом кримінального правопорушення;

б) передбачене КК України винне діяння, вчинене суб'єктом кримінального правопорушення;

в) передбачене КК України суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення;

г) передбачене КК України суспільно небезпечне винне протиправне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення.

2. *Під поняттям «діяння» в кримінальному законодавстві України розуміють:*

а) дію і бездіяльність;

б) дію, бездіяльність та наслідки;

в) дію, бездіяльність, наслідки та причинний зв'язок;

г) проступок та наслідки.

3. *Малозначність діяння, за КК України, означає:*

а) що діяння не є суспільно небезпечним взагалі;

б) що діяння не є суспільно небезпечним у кримінально-правовому значенні;

в) що відсутня така ознака кримінального правопорушення як караність;

г) що відсутня така ознака кримінального правопорушення як протиправність.

4. *Протиправність як ознака кримінального правопорушення означає:*

а) що діяння або заподіює шкоду відносинам, що охороняються кримінальним законом, або містить у собі реальну можливість заподіяння такої шкоди;

б) що діяння повинно бути передбачене чинним КК України;

в) що діяння вчинене умисно або з необережності;

г) що особа повинна понести покарання за вчинене діяння.

5. *Суспільна небезпечність як ознака кримінального правопорушення означає:*

а) що діяння або заподіює шкоду відносинам, що охороняються кримінальним законом, або містить у собі реальну можливість заподіяння такої шкоди;

б) що діяння вчинене умисно або з необережності;

в) що діяння повинно бути передбачене чинним КК України;

г) що особа повинна понести покарання за вчинене діяння.

6. *Винність діяння означає:*

а) що діяння вчинене умисно або з необережності;

б) що особа повинна понести покарання за вчинене діяння;

в) що діяння або заподіює шкоду відносинам, що охороняються кримінальним законом, або містить у собі реальну можливість заподіяння такої шкоди;

г) що діяння повинно бути передбачене чинним КК України.

7. *Караність, як ознаку злочину означає:*

а) не реальне застосування покарання, а загрозу, можливість його застосування у разі вчинення забороненого КК України діяння;

б) реальне застосування покарання у разі вчинення забороненого КК України діяння;

в) що особа повинна понести покарання за вчинене діяння

г) загрозу чи можливість застосування покарання у разі вчинення забороненого КК України діяння.

Питання до самоконтролю

1. Що є кримінальним правопорушенням за кримінальним законодавством України?

2. У чому полягає зміст поняття «малозначність діяння»?

3. Які види кримінальних правопорушень передбачені у КК України?

4. Що таке криміналізація?

5. У чому полягає зміст поняття «педалізація»?

6. Яким є зміст протиправності як ознаки кримінального правопорушення?

7. У чому полягає суспільна небезпека як ознака кримінального правопорушення?

8. Які обов'язкові ознаки кримінального правопорушення визначені законодавством?

9. Що означає поняття «декриміналізація»?

10. За якими критеріями у теорії кримінального права класифікують кримінальні правопорушення?

ТЕМА 3. СКЛАД КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ І ЙОГО ВИДИ

Мета практичного заняття: засвоєння теоретичних знань про склад кримінального правопорушення, його практичне значення, елементи та ознаки складу кримінального правопорушення, види складів кримінального правопорушення, види кваліфікації кримінальних правопорушень; конкуренцію кримінально-правових норм, її види, правила конкуренції кримінально-правових норм.

План практичного заняття

1. Поняття складу кримінального правопорушення та його значення.
2. Елементи й ознаки складу кримінального правопорушення.
3. Види складів кримінального правопорушення.
4. Кваліфікація кримінального правопорушення. Конкуренція кримінально-правових норм.

Перелік ключових термінів і понять: склад кримінального правопорушення, об'єкт кримінального правопорушення, об'єктивна сторона кримінального правопорушення, суб'єкт кримінального правопорушення, суб'єктивна сторона кримінального правопорушення, обов'язкові ознаки, факультативні (необов'язкові) ознаки, кримінальні правопорушення з матеріальним складом, кримінальні правопорушення з формальним складом, кримінальні правопорушення з усіченим складом, кваліфікація кримінальних правопорушень, конкуренція кримінально-правових норм.

Методичні вказівки

Розкриваючи зміст першого питання, необхідно визначити сутність поняття складу кримінального правопорушення, формування чіткого уявлення, яку роль відіграє склад кримінального правопорушення при притягненні особи до кримінальної відповідальності.

Під час вивчення другого питання рекомендовано засвоїти питання визначення ознак складу кримінального правопорушення, їх структури (елементів), визначення обов'язкових та факультативних ознак.

При підготовці до третього питання необхідно дослідити підходи до класифікації складів кримінального правопорушення, які існують у теорії кримінального права.

Розкриваючи зміст четвертого питання, детальної уваги потребує питання щодо визначення поняття кваліфікації кримінальних правопорушень, її підстав та видів. Окремої уваги потребує питання визначення сутності конкуренції кримінально-правових норм, її видів, правил конкуренції кримінально-правових норм.

Задачі

1. Громадянин Зотов написав скаргу до ДОП, про те, що його квартирант заборгував йому оплату за оренду кімнати за три місяці. В свою чергу дільничний інспектор Громов вказав, йому, що відповідно до ч. 1 ст. 2 КК України підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кр. пр.

Поясніть яку функцію в даному випадку виконує склад кр. пр.?

2. Герасименку було повідомлено про підозру у вчиненні кр. пр., передбаченого ст. 118 КК України. Диспозиція цієї норми передбачає відповідальність за умисне вбивство, вчинене при перевищенні меж необхідної оборони, а також у разі перевищення заходів, необхідних для затримання особи, яка вчинила кр. пр.

Встановіть, які ознаки об'єктивної сторони є обов'язковими.

3. Поясніть як необхідно відмежовувати таємне викрадення чужого майна від відкритого викрадення чужого майна.

4. Старший науковий співробітник Академії правових наук України Зубов прочитав лекцію, а згодом надрукував у науковому журналі «Право України» власні рекомендації щодо кваліфікації окремих кримінально протиправних проявів у бюджетній сфері, зокрема, аналіз найбільш поширених помилок, які допускалися при кваліфікації.

Який вид кримінально-правової кваліфікації мав місце?

5. Приходько, який знав, що Стоков перебуває у відрядженні, підібрав ключ до входних дверей і близько першої години ночі проник у його квартиру, звідки таємно викрав майна на загальну суму 70 тис. грн. Вироком суду Приходька було визнано винним у вчиненні кр. пр., передбаченого ч. 3 ст. 185 КК України.

Визначте вид складу кр. пр., вчиненого Приходьком, за різними критеріями. Які фактичні обставини вчиненого діяння мали факультативний, а які обов'язковий характер для кваліфікації цього кр. пр.?

6. Нілов надавав безпритульним дітям віком 10-12 років притулок у своєму домі, харчування та одяг, а за це примушував їх жебракувати або мити машини. Всі гроші Нілов забирав собі.

Ознайомтеся зі змістом статей 150 і 150¹ КК України; визначте елементи складу цих кр. пр.

7. З метою схилити його до одруження Мальцева повідомила свого коханця Коновалова про вагітність. На підтвердження своїх слів вона пред'явила медичні довідки з жіночої консультації та пригрозила, що розповість дружині і дітям Коновалова про їхні багаторічні інтимні стосунки, якщо він не одружиться з нею. Не бажаючи розлучення та поділу майна, Коновалов уночі дротом від зарядки для телефону задушив Мальцева. Судово-медична експертиза з'ясувала, що померла не була вагітною. Вироком суду Коновалова було визнано винним у вчиненні закінченого замаху на умисне вбивство жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності, та умисного вбивства з корисливих мотивів (ч. 2 ст. 15 і п. 2 ч. 2 ст. 115 та п. 6 ч. 2 ст. 115 КК України).

Визначте, що з фактичних обставин учиненого діяння мало факультативний та обов'язковий характер для кваліфікації кр. пр.

8. Під час парусної регати капітан яхти О. побачив: яхта, що йшла попереду перекинулася та парусом накрила спортсмена, який опинився в небезпечному житті стані та явно потребував допомоги. О., прагнучі бути в гонці першим, пройшов повз нього, не надав йому допомоги. Яхтсмен потонув.

Чи є у поведінці О. ознаки складу кр. пр.?

9. Два брати В. – сімнадцятирічний Петро та п'ятнадцятирічний Павло – вирішили пожартувати та зателефонували до поліції, повідомивши, що технікум, в якому вони навчаються, заміновано. Вибухотехніки декілька годин обстежували всі приміщення, але вибухового пристрою не виявили.

Чи є в діях братів В. склад кр. пр., передбачений ст. 259 КК України?

10. Н., який їхав на власному автомобілі з м. Васильків до м. Біла Церква, виявив на узбіччі дорого збиту автомобілем жінку. Зупинившись, Н. з'ясував, що потерпіла особа одержала тяжкі тілесні ушкодження і втратила свідомість. Н. залишив потерпілу на місці та поїхав, нікому не повідомивши про це.

Потерпіла через деякий час померла на місці події.

Чи є в діях Н. склад кр. пр., передбачений ст. 136 КК України?

11. Ф., звільнившись із місць позбавлення волі, де він відбував покарання за злісне хуліганство, вирішив помститися К., який у суді дав докладні свідчення, що були покладені в основу обвинувачення Ф. З цією метою Ф. підмовив тринадцятирічного Д. вистрелити з пістолета в К., коли той буде повертатися додому, пообіцявши потім подарувати пістолет хлопцеві, а також навчити його вчиняти кишенькові крадіжки. Дочекавшись К. увечері, Д. вистрелив у нього, спричинивши тяжкі тілесні ушкодження.

Чи є в діях Ф. та Д. склад кр. пр., передбачений ст. 115 КК України?

12. Озброєний макетом пістолета-кулемета МП-40 Г. увірвався до відділення «Ощадбанку» та, погрожуючи вбивством, наказав касиру І., щоб вона остання відкрила сейф із кодовим замком та поклала всі наявні там гроші у рюкзак Г. Перелякавшись, І. виконала прохання Г.; останній забрав рюкзак із грошима та втік.

Чи є в діях Г. склад кр. пр., передбачений ст. 187 КК України?

13. І. у лютому минулого року підробила трудову книжку та надала її у районний центр зайнятості з метою отримання грошової допомоги по

безробіттю. Протягом року вона щомісячно отримувала по 800 грн із державного бюджету.

Чи є в діях І. склад кр. пр., передбаченого ст. 358 КК України?

14. Д., керуючи мотоциклом, вчинив наїзд на пішохода, який через два дні від отриманих травм помер у лікарні. Під час досудового розслідування з'ясувалося, що причиною ДТП був технічний брак гальмівної системи, допущений при виробництві мотоцикла.

Чи є в діях Д. склад кр. пр., передбаченого ст. 286 КК України?

15. П'ятнадцятирічний Щ. приєднався до групи з трьох повнолітніх осіб, у складі якої вчинив чотири шахрайства. При цьому потерпілим було завдано шкоду на загальну суму 75 тис. грн.

Чи є в діях Щ. склад кр. пр., передбачений ст. 190 КК України?

Теми есе-роздумів

1. «Кримінальне правопорушення» та «склад кримінального правопорушення»: поняття та співвідношення.

2. Склад кримінального правопорушення: проблемні аспекти класифікації.

3. Кваліфікація кримінальних правопорушень як різновид юридичної кваліфікації: поняття та загальний механізм.

Тести

1. Кримінально-правова кваліфікація – це:

а) оцінка діяння, яке заподіяло чи могло заподіяти істотну шкоду та характеризується ознаками кримінальної протиправності, що полягає у визначенні того, якою статтею (частиною, пунктом статті) кримінального закону передбачене вказане діяння;

б) оцінка діяння, яке заподіяло істотну шкоду та характеризується ознаками кримінальної протиправності, що полягає у визначенні того, якою статтею (частиною, пунктом статті) кримінального закону передбачене вказане діяння;

в) оцінка діяння, яке могло заподіяти істотну шкоду та характеризується ознаками кримінальної протиправності, що полягає у визначенні того, якою статтею (частиною, пунктом статті) кримінального закону передбачене вказане діяння;

г) оцінка діяння, яке заподіяло значну шкоду та характеризується ознаками кримінальної протиправності, що полягає у визначенні того, якою статтею кримінального закону передбачене вказане діяння.

2. Кваліфікація кр. пр. – це:

а) вид кримінально-правової кваліфікації, при проведенні якої встановлено відповідність фактичних ознак посягання всім ознакам кр. пр., передбаченого статтею КК України, що містить забороняючу кримінально-правову норму;

б) вид кримінально-правової кваліфікації, при проведенні якої встановлено відповідність юридичних ознак посягання всім ознакам кр. пр., передбаченого статтею КК України, що містить забороняючу кримінально-правову норму;

в) вид кримінально-правової кваліфікації, при проведенні якої встановлено відповідність фактичних та юридичних ознак посягання всім ознакам кр. пр., передбаченого статтею КК України, що містить забороняючу кримінально-правову норму;

г) вид кримінально-правової кваліфікації, при проведенні якої встановлено відповідність діяння всім ознакам кр. пр., передбаченого статтею КК України.

3. Складання формули кваліфікації – це:

а) здійснення вказівки на статті Загальної частини КК України, які передбачають вчинене діяння через використання скорочених, умовних позначень;

б) здійснення вказівки на статті Особливої частини КК України, які передбачають вчинене діяння через використання скорочених, умовних позначень;

в) здійснення вказівки на статті Особливої, а за певних умов – і Загальної частин КК України, які передбачають вчинене діяння через використання скорочених, умовних позначень;

г) здійснення вказівки на статті Спеціальної частини КК України, які передбачають вчинене діяння через використання скорочених, умовних позначень.

4. Формула кваліфікації – це:

а) сукупність буквених і цифрових позначень, які вказують на кримінально-правові норми, що підлягають застосуванню;

б) сукупність чотирьох елементів складу кр. пр.;

в) сукупність пункту, частини та статті, що підлягає застосуванню;

г) цифрові позначення, які вказують на кримінально-правові норми, що підлягають застосуванню.

5. Функціями складу кр. пр. є:

а) фундаментальна, розмежувальна, процесуальна, гарантійна;

б) фундаментальна, розмежувальна, процесуальна, об'єктивна;

в) фундаментальна, об'єктивна, процесуальна, гарантійна;

г) фундаментальна, суб'єктивна, процесуальна, об'єктивна.

6. Конкуренція кримінально-правових норм зумовлена:

а) диференціацією кримінально-правових норм;

б) прагненням законодавця диференціювати кримінальну відповідальність, посилюючи її в одних нормах і пом'якшуючи в інших;

в) недосконалістю системи кримінального законодавства;

г) сукупність попередніх трьох варіантів.

7. Від конкуренції кримінально-правових норм треба відрізняти:

а) колізію кримінально-правових норм;

б) аналогію закону;

в) судові помилки в однакових провадженнях;

г) правовий нігілізм.

Питання до самоконтролю

1. У чому полягає зміст поняття «склад кримінального правопорушення»?
2. Які елементи входять до складу кримінального правопорушення?
3. Які обов'язкові ознаки притаманні складу кримінального правопорушення?
4. Що таке кваліфікація кримінального правопорушення?
5. Які існують різновиди конкуренції кримінально-правових норм?
6. Які факультативні ознаки можуть характеризувати склад кримінального правопорушення?
7. Які основні риси поняття складу кримінального правопорушення можна визначити?
8. Що становить собою об'єкт складу кримінального правопорушення та які його види?
9. Які функції виконує склад кримінального правопорушення?
10. Як визначається суб'єкт складу кримінального правопорушення, які його ознаки та види?

ТЕМА 4. ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Мета практичного заняття: формування теоретичних знань про об'єкт кримінального правопорушення, його місце у складі кримінального правопорушення, практичне значення об'єкта кримінального правопорушення; ознайомлення з видами об'єктів кримінального правопорушення; набуття уявлення про самостійні ознаки складу кримінального правопорушення (предмет кримінального правопорушення та потерпілий від кримінального правопорушення) та їх значення.

План практичного заняття

1. Поняття об'єкта кримінального правопорушення та його значення.
2. Класифікація об'єктів кримінального правопорушення.
3. Предмет кримінального правопорушення та потерпілий від кримінального правопорушення як самостійні ознаки складу кримінального правопорушення. Їх значення.

Перелік ключових термінів і понять: об'єкт кримінального правопорушення, суспільні відносини, загальний об'єкт кримінального правопорушення, родовий об'єкт кримінального правопорушення, безпосередній об'єкт кримінального правопорушення, основний (головний) безпосередній об'єкт, додатковий безпосередній об'єкт, додатковий обов'язковий об'єкт кримінального правопорушення, додатковий факультативний об'єкт

кримінального правопорушення, предмет кримінального правопорушення, потерпілий від кримінального правопорушення.

Методичні вказівки

Під час розгляду першого питання рекомендовано засвоїти питання поняття та значення об'єкту кримінального правопорушення, структури суспільних відносин як об'єкту кримінального правопорушення. При підготовці слід враховувати різнобічні наукові підходи до визначення поняття об'єкту кримінального правопорушення.

Розкриваючи зміст другого питання, необхідно визначити підходи до класифікації об'єктів кримінального правопорушення, їх значення для побудови Особливої частини КК України, оскільки правильне визначення об'єкту впливає на кваліфікацію вчиненого.

При підготовці до третього питання необхідно визначити сутність поняття предмета кримінального правопорушення, його відмінність від об'єкта. Детальної уваги потребують різнобічні наукові підходи до визначення поняття потерпілого в кримінальному праві, аналізу наявних кримінально-правових заходів захисту прав потерпілого.

Задачі

1. Ареф'єва викрала рецепт на отримання наркотичних засобів у свого сімейного лікаря, а потім отримала їх в аптеці. Таким чином, вона скоїла два кр. пр.

З'ясуйте, які саме кр. пр. скоїла Ареф'єва та вкажіть, до якої ознаки складу кр. пр. слід віднести документи в обох цих кр. пр.

2. У нічний час Харитонов, погрожуючи вбивством, відібрав у громадянки Єжової її хутряну шапку та золоті вироби (обручку та сережки). На підтвердження реальності погрози під час скоєння кр. пр. він тримав напоготові у руці кинджал, тобто вчиняв розбійний напад.

Скільки кр. пр. було вчинено Харитоновим? Визначте ознаки об'єкта (об'єктів) кр. пр.

3. Через розмову по мобільному телефону водій маршрутки наїхав на пішохода і смертельно його травмував.

Вкажіть, яке кр. пр. вчинив водій та уточніть чим є маршрутка в ньому.

4. Уночі Черкасов прийшов на цвинтар, де відшукав кілька могил, які були огорожені решітками з кольорового металу. З корисливих мотивів Черкасов виламав решітки з могил і наступного дня продав їх як металобрухт. Дії Черкасова були кваліфіковані за ч. 3 ст. 297 КК України.

Визначте ознаки об'єкта цього кр. пр.

5. Трирічних близнюків А та В було продано до Італії з метою усиновлення їх подружжям, яке не мало дітей. Осіб, які скоїли кр. пр. було затримано і проти них відкрито кримінальне провадження.

Поясніть, ким виступають трирічні близнюки А та В у кр. пр., який інкримінують винним особам.

6. На території української митниці був затриманий громадянин іноземної держави Ольген, який приховував від митного контролю 10 тис. доларів США, антикварну зброю та 60 г героїну. Дії Ольгена були кваліфіковані за ч. 1 ст. 201 та ч. 3 ст. 305 КК України.

Визначте ознаки об'єкта цього кр. пр.

7. О 22-й годині до супермаркету «Ант» у стані алкогольного сп'яніння забіг громадянин Семенюк – чоловік касирки, яка працювала у вечірню зміну. Він почав голосно нецензурно лаятися і звинувачувати свою дружину у подружній зраді, а у відповідь на вимогу охоронця магазину залишити приміщення дістав з кишені мисливський ніж і почав погрожувати розправою дружині та охоронцеві. У зв'язку з цим Семенюк був знешкоджений і затриманий охороною до прибуття працівників поліції.

Ознайомтеся зі змістом статей 129 і 296 КК України. Назвіть родовий і безпосередній об'єкти вчинених кр. пр.

8. Терещенко, збираючись на полювання, зарядив свою рушницю та поклав її на стіл, а сам вийшов на подвір'я будинку у справах. Його малолітня донька, побачивши на столі рушницю, вирішила погратися з нею, але це призвело до пострілу, що завдало їй тяжких тілесних ушкоджень.

Визначте ознаки об'єкта цього кр. пр.

9. Громадяни Пархоменко, Нитка і Лобов були членами однієї групи скінхедів. Бажаючи виділитися серед своїх однодумців і маючи навички роботи у фотошопі, вони виготовили листівки, що за своїм змістом і зображенням пропагували насильство щодо осіб афроамериканської зовнішності. О 18-й годині Пархоменко, Нитка і Лобов були затримані працівниками поліції біля входу до станції метро «Нивки» під час розповсюдження зазначених листівок і вигукування закликів до «очищення нації».

Ознайомтеся зі ст. 300 КК України «Ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію». Визначте родовий і безпосередній об'єкти цього кр. пр. Назвіть предмет кр. пр.

10. Шістнадцятирічному М. дуже хотілося мати нарізну мисливську рушницю. Вночі він проник до квартири громадянина Ф. і викрав таку рушницю.

Що є об'єктом і предметом цього кр. пр.?

11. Дорошенко і Чубанов були затримані працівниками правоохоронних органів у момент купівлі-продажу наркотичних засобів. За результатами експертизи було встановлено, що Дорошенко під виглядом наркотичних засобів продавав аспірин та інші лікарські засоби, не обмежені в обігу.

Ознайомтеся зі змістом статей 190 і 307 КК України. Визначте, на які об'єкти та предмети посягали Дорошенко і Чубанов у результаті своїх кримінально протиправних дій.

12. Карпенко, проникнувши вночі на склад, викрав звідти два пістолети Макарова та автомат Калашникова.

На який об'єкт (власність/інший) посягає це кр. пр.? Зброя у даному випадку є предметом чи знаряддям вчинення кр. пр.? У чому полягає відмінність предмета кр. пр. від знарядь і засобів вчинення кр. пр.?

13. Ч. та С., будучи в нетверезому стані, пізно ввечері зупинили на вулиці В. та, погрожуючи фінським ножом, вимагали гроші. Отримавши відмову, Ч. та С. нанесли В. тяжкі тілесні ушкодження, відібрали у нього гаманець та шкіряну куртку.

Визначте всі види об'єктів та предмет кр. пр. Відповідь обґрунтуйте.

14. Працівник меблевої фабрики Р., який керував автотранспортом, порушуючи інструкцію з техніки безпеки, навантажив і почав перевозити територією підприємства вантаж, частина якого впала на одного з учнів професійно-технічного закладу освіти, які перебували там на екскурсії, заподіявши йому тілесні ушкодження середньої тяжкості.

Визначте об'єкт вчиненого Р. кр. пр..

15. Директор будівельної компанії Щ. умисно ухилювався від сплати податків, що призвело до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів у великих розмірах. Працівниками правоохоронних органів була виявлена така протиправна діяльність та відкрите кримінальне провадження за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 212 КК України.

Визначте ознаки об'єкта цього кр. пр.

Теми есе-роздумів

1. Еволюція поняття «об'єкт кримінального правопорушення» в науці кримінального права.

2. Юридична природа предмета кримінального правопорушення та його місце в структурі складу кримінального правопорушення.

3. Місце потерпілого від кримінального правопорушення в системі елементів та ознак складу кримінального правопорушення.

Тести

1. Теорія кримінального права виходить із того, що об'єктом кр. пр. є:

а) суспільні відносини, які перебувають під охороною кримінального закону;

б) суспільні відносини, які перебувають під охороною кримінального закону, на які посягає кр. пр.;

в) суспільні відносини, які перебувають під охороною кримінального закону, на які посягає кр. пр., яким заподіюється шкода або які ставляться під загрозу заподіяння суспільно небезпечної шкоди;

г) суспільні відносини, яким заподіюється шкода або які ставляться під загрозу заподіяння суспільно небезпечної шкоди.

2. До факультативних ознак об'єкта кр. пр. належать:

а) предмет кр. пр.;

б) предмет кр. пр. та потерпілий від кр. пр.;

в) потерпілий від кр. пр.;

г) знаряддя вчинення кр. пр.

3. Під родовим об'єктом кр. пр. звичайно розуміють:

а) суспільні відносини, на які посягає конкретне кр. пр.;

б) суспільні відносини, на які посягає певна група кр. пр.;

в) суспільні відносини одного виду;

г) суспільні відносини, на які посягають однорідні кр. пр.

4. Під безпосереднім об'єктом кр. пр. звичайно розуміють:

а) суспільні відносини, на які посягає конкретне кр. пр.;

б) суспільні відносини, на які посягає певна група кр. пр.;

в) суспільні відносини одного виду;

г) суспільні відносини, на які посягають однорідні кр. пр.

5. Безпосередній об'єкт кр. пр. поділяється на:

а) основний та додатковий безпосередні об'єкти;

б) видовий та родовий безпосередні об'єкти;

в) обов'язковий та факультативний безпосередні об'єкти;

г) загальний та спеціальний безпосередні об'єкти.

6. Предмет кр. пр. – це:

а) вказана в кримінально-правовій нормі певна річ матеріального світу з властивостями суспільних відносин;

б) вказана в кримінально-правовій нормі певна річ матеріального світу;

в) вказана в кримінально-правовій нормі певна річ матеріального світу з властивостями суспільних відносин, які зазнають або ставляться під загрозу негативних змін внаслідок суспільно небезпечного посягання;

г) вказана в кримінально-правовій нормі певна річ матеріального світу, яка сприяла вчиненню кр. пр.

7. Оберіть правильну відмінність об'єкта кр. пр. від предмета кр. пр.:

а) об'єкт – обов'язковий елемент складу кр. пр., а предмет – факультативна ознака об'єкта кр. пр.;

б) об'єктові кр. пр. завдає шкоди, а предметові – ні;

в) об'єкт – це тільки суспільні відносини, а предмет – річ матеріального світу;

г) предмет – обов'язковий елемент складу кр. пр., а об'єкт – факультативна ознака складу кр. пр.

Питання до самоконтролю

1. Сформулюйте визначення поняття «об'єкт кримінального правопорушення».
2. Які різновиди об'єктів кримінального правопорушення «по-вертикалі» вам відомі?
3. Перелічіть види об'єктів кримінального правопорушення «по-горизонталі».
4. Що виступає предметом кримінального правопорушення?
5. Кого вважають потерпілим у кримінальному правопорушенні?
6. У чому полягає зміст об'єкта кримінального правопорушення як обов'язкового елемента складу?
7. Наведіть класифікацію потерпілих у кримінальному правопорушенні.
8. Яку роль відіграє об'єкт кримінального правопорушення у структурі складу правопорушення?
9. У чому полягає різниця між предметом кримінального правопорушення та його об'єктом?
10. Чим об'єкт кримінального правопорушення відрізняється від знарядь і засобів, використаних для його вчинення?

ТЕМА 5. ОБ'ЄКТИВНА СТОРОНА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Мета практичного заняття: формування теоретичних знань про об'єктивну сторону кримінального правопорушення, її значення, про обов'язкові та факультативні ознаки об'єктивної сторони; ознайомлення з видами та формами діяння, видами суспільно небезпечних наслідків, видами причинного зв'язку; засвоєння таких понять, як місце, час, спосіб, обстановка, знаряддя та засоби вчинення кримінального правопорушення, усвідомлення їх значення для кваліфікації.

План практичного заняття

1. Поняття, ознаки і значення об'єктивної сторони кримінального правопорушення.
2. Діяння як обов'язкова ознака об'єктивної сторони кримінального правопорушення: поняття та ознаки. Дія та бездіяльність.
3. Суспільно небезпечні наслідки: поняття, види та значення.
4. Причинний зв'язок між діянням та суспільно небезпечними наслідками.
5. Інші факультативні ознаки об'єктивної сторони.

Перелік ключових термінів і понять: об'єктивна сторона складу кримінального правопорушення, діяння, дія, бездіяльність, суспільно-небезпечні

наслідки, матеріальні наслідки, нематеріальні наслідки, причинний зв'язок, необхідний причинний зв'язок, випадковий причинний зв'язок, опосередкований причинний зв'язок, місце вчинення кримінального правопорушення, час вчинення кримінального правопорушення, засоби вчинення кримінального правопорушення, знаряддя вчинення кримінального правопорушення, обстановка вчинення кримінального правопорушення, спосіб вчинення кримінального правопорушення, непереборна сила, непереборний фізичний примус, психічний примус.

Методичні вказівки

Розкриваючи зміст першого питання, необхідно визначити сутність поняття та значення об'єктивної сторони кримінального правопорушення. При підготовці слід враховувати наукові підходи до визначення поняття об'єктивної сторони кримінального правопорушення.

При підготовці до другого питання рекомендовано засвоїти питання діяння як протиправної, вольової, усвідомленої, винної та суспільно-небезпечної поведінки особи, визначити умови відповідальності за кримінально карану бездіяльність.

Розкриваючи зміст третього питання, необхідно засвоїти питання сутності суспільно-небезпечних наслідків та визначити підходи до їх класифікації.

Під час підготовки до четвертого питання окремої уваги потребує питання виникнення умов причинно-наслідкового зв'язку між діянням і суспільно небезпечними наслідками в кримінальному праві.

Розкриваючи зміст п'ятого питання, детальної уваги потребує питання визначення факультативних ознак об'єктивної сторони (місце, час, обстановка, спосіб та засоби вчинення кримінального правопорушення), оскільки за умов їх передбачення нормами Особливої частини КК України вони можуть набувати ознак обов'язкових або кваліфікуючих.

При підготовці теми здобувачам слід враховувати теоретичні напрацювання з питань, виділених в межах теми, та розуміти, що конкретні ознаки визначені в нормах Особливої частини КК України.

Задачі

1. Під час ранкової прогулянки берегом моря тренер з плавання Бекетов, бачив, як тонула жінка, але допомогу їй не надав, бо на той час хворів запаленням легень.

Поясніть, чи має місце в даному випадку кримінально протиправне діяння.

2. Відомо, що 12 березня 2022 року Сергій з ревностів ударив сокирою в шию Юлію, маючи намір її вбити. Дівчину доставили до лікарні, де вона через три дні померла через втрату крові, спричинену сильною кровотечею. Сергієві було пред'явлено обвинувачення у скоєнні злочину – умисне вбивство. Але слідчий засумнівався, яку дату потрібно вважати часом вчинення злочину.

Допоможіть йому. Відповідь обґрунтуйте.

3. Під час розгрузки машини з продуктовими товарами Цвіркун (працював вантажником) заховав 20 упаковок із холодно-копченою рибою, а потім протягом 10 днів виносив по 2 упаковки зі складу.

Вкажіть, який це склад кр. пр. за особливостями об'єктивної сторони.

4. В. запропонував неповнолітньому С. безкоштовно спробувати наркотичний засіб, але той відмовився. Тоді В. зв'язав С. та проти його волі ввів йому наркотики. Поставивши у залежність С. від наркотиків, В. почав продавати їх С. За гроші. Дії В. були кваліфіковані за ч. 3 ст. 314 і ч. 1 ст. 307 КК України.

Визначте предмет і знаряддя вчинення цих кр. пр.

5. Осауленко під час сварки зі своєю дружиною (обоє перебували у стані сп'яніння) заподіяв їй легкі тілесні ушкодження. Жінка, рятуючись від побиття, вибігла на балкон і намагалася перелізти на інший, але не втрималась і впала – розбилася на смерть.

Чи перебувають тяжкі наслідки (загибель потерпілої) у причинному зв'язку з діями Осауленка?

6. К. знаходився в магазині «Хутро». Скориставшись тим, що продавець М. відійшла за товаром до іншого відділу, зайшов за прилавок, відкрив касовий апарат і таємно заволодів грошима в сумі 100 тис. грн. Його дії були кваліфіковані за ч. 3 ст. 185 КК України.

Чим характеризується об'єктивна сторона цього кр. пр.?

7. Подружжя Івченко голосно сварилося, з'ясовуючи стосунки. Розлючена дружина жбурнула у чоловіка кришталеву вазу, однак він встиг відхилитися і ваза, розбивши скло, вилетіла у вікно й упала на голову перехожому Куцому, чим завдала останньому тілесних ушкоджень середньої тяжкості.

Чи перебувають наслідки у вигляді тілесних ушкоджень у причинному зв'язку з діями Івченко? Який характер мав цей зв'язок? Чи підлягає Івченко кримінальній відповідальності?

8. П., керуючи власним автомобілем, не зупинився на червоне світло світлофора, внаслідок чого збив Р., який помер на місці пригоди. Діяння П. було кваліфіковане за ч. 2 ст. 286 КК України.

Назвіть усі ознаки об'єктивної сторони цього складу кр. пр.

9. Використовуючи поліцейську форму та підроблене посвідчення працівника правоохоронного органу, Шпаченко проник до службового приміщення аптеки. Мотивуючи свої дії необхідністю проведення перевірки умов зберігання наркотичних засобів, він попросив завідувача аптеки Діденка показати місце й умови зберігання цих засобів. Далі Шпаченко зажадав, аби йому дали можливість ознайомитися з документами на ці ліки. Поки Діденко шукав документацію, Шпаченко відмичкою відкрив сейф і вкрав частину наркотичних засобів, що зберігали в ньому.

У чому полягають об'єктивні ознаки вчиненого діяння? Якими є знаряддя, засоби та предмет цього кр. пр.? Чи обов'язкові вони для кваліфікації посягання за ст. 308 КК України «Викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем»?

10. Романенков вирішив викрасти комп'ютери та іншу офісну техніку підприємства, з якого нещодавно звільнився. Плануючи кр. пр., напередодні звільнення Романенков виготовив дублікат ключів від вхідних дверей і кабінетів. Проникнувши до приміщення підприємства, він виніс три комп'ютери, два ксерокси та факс і завантажив їх до власного автомобіля.

Визначте об'єктивні ознаки діяння, вчиненого Романенковим. Встановіть, що є знаряддям, засобом та предметом даного кр. пр. Чи є ці обставини обов'язковими для кваліфікації діяння за ч. 3 ст.185 КК України?

11. К. працювала вихователем в дитячому садочку. Під час однієї з прогулянок з дітьми була зайнята висадкою квітів на дитячій площадці і втратила пильність. П'ятирічний П., який вибіг за огорожу території діючого садочку, впав у відкритий каналізаційний люк та потонував. Батьки П. вимагали притягнути до відповідальності К., а також слюсаря-сантехніка О., який проводячи очисні роботи, по їх закінченню не закрив кришку каналізаційного люку.

Чи є поведінка К. та О. кримінально-протиправною? Чи є причинний зв'язок між поведінкою К. та О. та наслідками, які настали?

12. Ш. таємно викрав з приміщення дачного будинку С. Телевізор фірми «Samsung», але про крадіжку С. дізнався лише від поліцейських, які затримали Ш. у будинку.

Коли це кр. пр. буде вважатися вчиненим:

13. С. ударив рукою в обличчя П. Від удару П. впав на підлогу та сильно вдарився головою, а через три дні помер. При розслідуванні кримінального провадження виявилось, що смерть П. викликана запаленням кори головного мозку, причиною якого було розходження кісткових швів черепа за наявності у П. застарілого процесу запалення середнього вуха.

Чи існує причинний зв'язок діями С. і наслідками у вигляді смерті П.?

14. В. запропонував неповнолітньому С. безкоштовно спробувати наркотичний засіб, але той відмовився. Тоді В. зв'язав С. та проти його волі ввів йому наркотики. Поставивши у залежність С. від наркотиків, В. почав продавати їх С. за гроші. Дії В. були кваліфіковані за ч. 3 ст. 314 і ч. 1 ст. 307 КК України.

Визначте предмет і знаряддя вчинення цих кримінальних правопорушень.

15. Ж. заподіяв Б. тяжкі тілесні ушкодження. Б. потрапив до лікарні, де лікар недбало віднісся до своїх обов'язків (не зробив вчасно хірургічної операції), через що Б. помер.

Чи існує причинний зв'язок між діями?

Теми есе-роздумів

1. Непереборна сила, непереборний фізичний примус, психічний примус: поняття та значення для вирішення питання про кримінальну відповідальність за суспільно небезпечну дію або бездіяльність.

2. Вчення про причинний зв'язок у кримінально-правовій доктрині.

3. Теорії причинності та їх значення в кримінальному праві.

Тести

1. Дія як ознака кр. пр. є:

а) активна та цілеспрямована суспільно небезпечна поведінка людини, що заподіює чи ставить під загрозу заподіяння шкоди охоронювані кримінальним законом суспільні відносини;

б) активна та усвідомлена суспільно небезпечна поведінка людини, що заподіює чи ставить під загрозу заподіяння шкоди охоронювані кримінальним законом суспільні відносини;

в) активна, усвідомлена та цілеспрямована суспільно небезпечна поведінка людини, що заподіює чи ставить під загрозу заподіяння шкоди охоронювані кримінальним законом суспільні відносини;

г) активна та усвідомлена небезпечна поведінка людини, що заподіює шкоду охоронюваним кримінальним законом суспільним відносинам.

2. Значення об'єктивної сторони кр. пр. полягає в тому, що:

а) вона є елементом складу кр. пр. та входить до підстави кримінальної відповідальності;

б) завдяки визначенню її ознак залежить правильна кваліфікація кр. пр.;

в) вона допомагає розмежувати кр. пр., а також відмежувати кримінально протиправні діяння від некримінально протиправних;

г) сукупність попередніх трьох варіантів.

3. Ознаки об'єктивної сторони кр. пр. з погляду їх закріплення в диспозиціях норм Особливої частини КК України можна поділити на дві групи:

а) обов'язкові та факультативні;

б) основні та додаткові;

в) загальні та спеціальні;

г) основні та спеціальні.

4. Бездіяльність – це:

а) активна поведінка, що полягає в невчиненні суб'єктом конкретної дії, котру він міг виконати;

б) пасивна поведінка, що полягає в невчиненні суб'єктом конкретної дії, котру він зобов'язаний був виконати;

в) пасивна поведінка, що полягає в невчиненні суб'єктом конкретної дії, котру він зобов'язаний був і міг виконати;

г) активна поведінка, що полягає в невчиненні суб'єктом конкретної дії, котру він зобов'язаний був виконати.

5. Суспільно небезпечні наслідки – це:

а) передбачена кримінально-правовою нормою матеріальна чи нематеріальна шкода, заподіяна кримінально протиправною дією або бездіяльністю об'єкта посягання;

б) передбачена кримінально-правовою нормою матеріальна чи нематеріальна шкода, заподіяна об'єкту посягання;

в) передбачена кримінально-правовою нормою майнова шкода, заподіяна об'єкту посягання;

г) передбачена кримінально-правовою нормою немайна шкода, заподіяна об'єкту посягання.

6. Засоби вчинення кр. пр. – це:

а) предмети матеріального світу, що сприяють (полегшують) вчиненню особою кр. пр.;

б) конкретні об'єктивно-предметні умови, в яких вчиняється кр. пр.;

в) предмети, речі, за допомогою яких безпосередньо було вчинено кр. пр.;

г) предмети матеріального світу, у зв'язку з якими було вчинено кр. пр.

7. Діяння, які вчинені під впливом нездоланної сили:

а) є підставою кримінальної відповідальності;

б) виключають кримінальну відповідальність;

в) виключають кримінальну відповідальність у випадку малозначного діяння;

г) є підставою кримінальної відповідальності у виключних випадках.

Питання до самоконтролю

1. Поясніть сутність поняття «об'єктивна сторона складу кримінального правопорушення».

2. Перелічіть та охарактеризуйте форми прояву діяння.

3. Які наслідки визнаються суспільно небезпечними у межах кримінального правопорушення?

4. Розкрийте сутність причинно-наслідкового зв'язку між діянням і його наслідком.

5. Які факультативні ознаки належать до об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення.

6. Які обов'язкові та факультативні ознаки характеризують об'єктивну сторону кримінального правопорушення?

7. У чому полягає відмінність між знаряддями та засобами вчинення кримінального правопорушення?

8. Яке значення має об'єктивної сторони кримінального правопорушення?

9. Перелічіть та охарактеризуйте способи вчинення кримінального правопорушення.

10. Яке роль відіграє встановлення факультативних ознак об'єктивної сторони складу для кваліфікації, розкриття та розслідування кримінального правопорушення?

ТЕМА 6. СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Мета практичного заняття: засвоєння поняття «суб'єкт кримінального правопорушення» та ознайомлення з ознаками суб'єктів кримінального правопорушення; засвоєння поняття «спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення»; набуття уявлення про членів неформальних молодіжних груп

як суб'єктів кримінального правопорушення; засвоєння понять «неосудність» і «обмежена осудність», розгляд критеріїв визначення неосудності та обмеженої осудності, набуття уявлення про відповідальність за кримінальні правопорушення, вчинені у стані сп'яніння, розгляд видів сп'яніння.

План практичного заняття

1. Поняття та ознаки суб'єкта кримінального правопорушення. Спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення.
2. Поняття неосудності та критерії її визначення.
3. Обмежена осудність: поняття та значення.
4. Відповідальність за кримінальні правопорушення, вчинені у стані сп'яніння.

Перелік ключових термінів і понять: суб'єкт кримінального правопорушення, осудність, вік людини, спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення, службова особа, члени неформальних молодіжних груп, неосудність, медичний критерій, юридичний критерій, хронічна психічна хвороба, тимчасовий розлад психічної діяльності, слабоумство, інший хворобливий стан психіки, обмежена осудність, стан сп'яніння, фізіологічне сп'яніння, патологічне сп'яніння.

Методичні вказівки

Під час розгляду першого питання рекомендовано засвоїти питання поняття та значення суб'єкта кримінального правопорушення, визначити його основні ознаки. Визначити особливості спеціального суб'єкта кримінального правопорушення. Слід визначити поняття віку кримінальної відповідальності та враховувати висловлені в кримінально-правовій доктрині позиції щодо можливості зниження встановленого віку. Окрему увагу слід звернути на членів неформальних молодіжних груп як суб'єктів кримінального правопорушення.

При підготовці до другого питання необхідно визначити сутність поняття неосудності, критерії її визначення та особливості кримінально-правових наслідків у випадках визнання особи неосудною.

Розкриваючи зміст третього питання, окремої уваги потребує питання обмеженої осудності, критерії її визначення та особливості кримінально-правових наслідків у випадках визнання особи обмежено осудною.

Під час розгляду четвертого питання необхідно визначити особливості кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення, вчинені в стані сп'яніння. Детальної уваги потребує питання сучасного підходу до вчинення кримінального правопорушення в стані сп'яніння.

Задачі

1. Ввечері, в день свого 14-річчя Лев вчинив крадіжку, поєднану із проникненням у житло та умисне вбивство.

Дайте кримінально-правову оцінку діям Лева.

2. Сімнадцятирічний Б., будучи членом неформального молодіжного угруповання «Г», умовив тринадцятирічного Т. вчинити крадіжку чужого майна, що вони спільно і скоїли. Дії Б. суд кваліфікував як крадіжку, вчинену за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 185 КК України) та втягнення неповнолітнього у протиправну діяльність (ч. 1 ст. 304 КК України).

Чи правильно суд дав оцінку діям Б.? Чи може Б. нести кримінальну відповідальність за ч. 1 ст. 304 КК України?

3. Свириденко, матір малолітньої дитини, систематично використовувала її для заняття жебрацтвом.

Ознайомтеся зі ст. 150¹ КК України. Чи може бути Свириденко суб'єктом цього кр. пр.? Хто такий спеціальний суб'єкт кр. пр.? У чому полягає практичний зміст цього поняття?

4. Громадянин Кулаченко 13 квітня 2022 року вчинив крадіжку. З'ясувалося, що документів в нього не було, родичів не має, а місце проживання встановити не вдалося. За висновком судово-медичної експертизи Кулаченко народився у 2008 році.

Дайте кримінально-правову оцінку діям Кулаченка.

5. П'ятнадцятирічний А., будучи членом неформального молодіжного руху «С», вступив у злочинну організацію та в її складі вчинив декілька умисних вбивств. А. було засуджено за ч. 1 ст. 255 (участь у кримінальних правопорушеннях, вчинюваних злочинною організацією) та п. 13 ч. 2 ст. 115 КК України (умисне вбивство, вчинене особою, яка раніше вчинила умисне вбивство).

Чи правильне рішення прийняв суд?

6. 20-річний Воронков має довідку про наявну в нього хворобу – клептоманію. Пізнього вечора він вчинив крадіжку з нічного магазину.

Вкажіть, чи буде Воронков притягнутий до кримінальної відповідальності.

7. Громадянин Л., працюючи нічним сторожем в АТП № 89, за гроші в сумі 600 грн дозволив К. протягом місяця ставити свій особистий автомобіль на території стоянки цього підприємства. Щодо Л. слідчий розпочав кримінальне провадження за одержання службовою особою неправомірної вигоди (ч. 1 ст. 368 КК України).

Чи правильним є рішення слідчого?

8. 15-річні Аврамов і Биков і 13-річний Горенко розпили пляшку горілки в міському парку відпочинку й почали бешкетувати, чіплятися до відпочивальників, бити ліхтарі, псувати огорожі. На вимогу Олова припинити такі дії вони відповіли нецензурною лайкою, а потім побили його.

Ознайомтеся зі змістом ст. 296 КК України «Хуліганство» та встановіть, чи є Аврамов, Биков і Горенко суб'єктами цього кр. пр.

9. Для неповнолітньої Світлани (дівчина втратила пам'ять через аварію, а родичів знайти не вдалося) судово-медична експертиза, встановила, що вона «народилася в 2006 році».

Вкажіть, який саме день та місяць їй вважати днем свого народження. Відповідь обґрунтуйте, посилаючись на діюче законодавство.

10. К. був притягнутий до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 122 КК України за те, що о 21 год. 50 хв. у вагоні трамвая безпричинно заподіяв складаним ножом поранення двом невідомим йому пасажиром, після чого вискочив з вагона на ходу. Судово-психіатрична експертна комісія дійшла висновку, що К. страждає на гостре психічне захворювання в формі інфекційного психозу та під час інкримінованого йому діяння не міг усвідомлювати свої дії та керувати ними. Суд звільнив К. від кримінальної відповідальності, застосувавши до нього примусові заходи медичного характеру.

Чи правильне рішення прийняв суд щодо К.?

11. Повнолітній Савченко разом зі своїм братом у день 14-річчя останнього вчинили крадіжку чужого майна. Дії повнолітнього Савченка суд кваліфікував за ч. 1 ст. 185 КК України, а його брат був визнаний таким, що не підлягає кримінальній відповідальності у зв'язку з відсутністю складу кр. пр.

Чи правомірним є непритягнення меншого Савченка до кримінальної відповідальності? Відповідь поясніть.

12. Шайда, керуючи транспортним засобом у стані наркотичного сп'яніння, здійснив наїзд на пішохода, чим спричинив йому тяжкі тілесні ушкодження. Адвокат Шайди стверджував, що стан сп'яніння позбавив його підзахисного можливості усвідомлювати свої дії та керувати ними, у зв'язку з чим просив суд визнати його неосудним і не притягати до кримінальної відповідальності.

Яке рішення має прийняти суд? Як стан сп'яніння впливає на кримінальну відповідальність особи? Чи може стан алкогольного або наркотичного сп'яніння бути підставою для визнання особи неосудною?

13. До громадянина П. зайшов його товариш з пляшкою горілки. Хоча П. був сильно втомлений після нічного чергування, однак випив з товаришем 200 г горілки. Після цього П. раптово, без будь-якого приводу, став ламати меблі та бити посуд. На спробу товариша зупинити його П. не реагував та продовжував руйнувати все навколо, під час чого завдав товаришу тяжке тілесне ушкодження.

Щодо П. було розпочате кримінальне провадження за ч. 1 ст. 121 КК України. Судово-психіатрична експертиза встановила, що П. перебував у стані патологічного сп'яніння.

Чи підлягає П. кримінальній відповідальності?

14. Чотирнадцятирічний М. прийшов в гості до свого знайомого Ш., де став вихвалитися шкіряною сумкою та золотим портсигаром. Коли Ш. запитав, де він взяв ці речі, М. відповів, що вкрав їх у батька з його шафи. Наступного дня Ш. пішов до уповноважених органів і повідомив про крадіжку М. У зв'язку з цим слідчим було розпочато кримінальне провадження за ч. 3 ст. 185 КК України (крадіжка, поєднана з проникненням у житло). Адвокат оскаржив рішення слідчого про відкриття кримінального провадження.

Чи підлягає скарга задоволенню?

15. П'ятнадцятирічний Н. 9 вересня, а саме за два дні до свого дня народження, придбав на ринку в незнайомій жінки наркотичний засіб. Після чого перевіз його на громадському транспорті до місця свого помешкання. Цей засіб Н. вжив особисто шляхом ін'єкції 16 вересня. Щодо Н. було відкрите кримінальне провадження за незаконне придбання, зберігання та перевезення наркотичного засобу без мети збуту (ч. 1 ст. 309 КК України). Адвокат оскаржив рішення відносно відкриття кримінального провадження, зазначивши, що Н. взагалі не повинен нести кримінальну відповідальність.

Чи підлягає скарга адвоката задоволенню?

Теми есе-роздумів

1. Вік суб'єкта кримінального правопорушення як обов'язкова ознака: основні правила встановлення.

2. «Суб'єкт кримінального правопорушення», «виконавець кримінального правопорушення», «особа винного» та «особистість злочинця»: співвідношення понять.

3. Члени неформальних молодіжних груп як суб'єкти кримінального правопорушення.

Тести

1. Стан осудності – це:

- а) типовий стан психіки людини, характерний для її певного віку;
- б) стан особи під час скоєння кр. пр.;
- в) психічний стан особи;
- г) психічний стан особи під час вчинення кр. пр.

2. Ознаками суб'єкта кр. пр., визначеними в КК України є:

- а) вік особи та осудність;
- б) вік особи, осудність та фізична особа;
- в) вік особи, фізична особа та судимість;
- г) вік особи, фізична особа та дієздатність.

3. Спеціальним суб'єктом кр. пр. не є:

- а) 19-річна особа чоловічої статі, яка ухиляється від призову на строкову військову службу;
- б) 15-річна особа жіночої статі, яка скоїла вбивство своєї новонародженої дитини;
- в) 30-річний слідчий, який вчинив умисне вбивство з особливою жорстокістю;
- г) 20-річний військовослужбовець строкової служби, який вчинив дезертирство.

4. Вік фізичної особи – це:

- а) такий календарний період психофізіологічного розвитку особи, з яким пов'язані біологічні та правові наслідки для юридичного статусу особи;

б) такий календарний період психофізіологічного розвитку особи, з яким пов'язані соціально-психологічні та правові наслідки для юридичного статусу особи;

в) такий календарний період психофізіологічного розвитку особи, з яким пов'язані біологічні, соціально-психологічні та правові наслідки для юридичного статусу особи;

г) такий календарний період психофізіологічного розвитку особи, з яким пов'язані психічні та правові наслідки для юридичного статусу особи.

5. Якщо судово-медична експертиза визначила вік неповнолітнього мінімальною та максимальною кількістю років, наприклад, «неповнолітній має вік 15-16 років», то вважається, що ця особа має вік:

а) 15 років;

б) 15 років і три місяці;

в) 15 років і шість місяців;

г) 16 років.

6. Якщо судово-медична експертиза встановила, що неповнолітня особа народилася в 2000 році, то днем її народження вважається:

а) 01 січня 2000 року;

б) 31 грудня 2000 року;

в) 01 липня 2000 року;

г) будь-який день, який ця особа обере для себе самостійно.

7. Особа вважається такою, що досягла певного віку:

а) не в день народження, а починаючи з наступної доби;

б) у день народження;

в) «у день народження», але за певних умов та обставин, які визначені законодавчо;

г) за день до дня народження.

Питання до самоконтролю

1. Хто може виступати суб'єктом кримінального правопорушення?

2. Дайте визначення поняття «службова особа».

3. Поясніть зміст поняття «неосудність».

4. Які критерії визначають стан неосудності?

5. Розкрийте зміст поняття «обмежена осудність».

6. Назвіть та охарактеризуйте різновиди стану сп'яніння.

7. З якого віку настає кримінальна відповідальність?

8. Що означає осудність як ознака суб'єкта кримінального правопорушення?

9. Хто належить до спеціальних суб'єктів кримінального правопорушення?

10. Чи підлягає покаранню особа, яка під час вчинення кримінального правопорушення була у стані осудності, але до постановлення вироку захворіла на психічну хворобу?

ТЕМА 7. СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Мета практичного заняття: засвоєння теоретичних знань про суб'єктивну сторону кримінального правопорушення, розгляд обов'язкових та факультативних ознак суб'єктивної сторони кримінального правопорушення; з'ясування сутності вини, умислу, необережності, казусу; набуття уявлення про кримінальні правопорушення з подвійною виною; ознайомлення з факультативними ознаками суб'єктивної сторони кримінального правопорушення; з'ясування сутності помилки та усвідомлення її значення.

План практичного заняття

1. Поняття, ознаки та значення суб'єктивної сторони кримінального правопорушення.
2. Поняття і значення вини.
3. Умисел та його види.
4. Необережність та її види. Випадок (казус).
5. Змішана форма вини.
6. Факультативні ознаки суб'єктивної сторони кримінального правопорушення: мотив, мета та емоційний стан особи.
7. Помилка у кримінальному праві та її значення.

Перелік ключових термінів і понять: суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення, вина, зміст вини, сутність вини, форма вини, ступінь вини, прямий умисел, непрямий умисел, заздалегідь обдуманий умисел, умисел, що раптово виник, афектований умисел, визначений умисел, невизначений умисел, необережність, кримінально протиправна самовпевненість, кримінально протиправна недбалість, мотив кримінального правопорушення, мета кримінального правопорушення, емоційний стан особи, яка вчиняє кримінального правопорушення, помилка у кримінальному праві, юридична помилка, фактична помилка.

Методичні вказівки

Розкриваючи зміст першого питання, необхідно визначити сутність поняття та значення суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. При підготовці слід враховувати наукові підходи до визначення поняття суб'єктивної сторони кримінального правопорушення.

Під час підготовки до другого питання слід враховувати різнобічні наукові підходи до визначення теорій вини в кримінальному праві, змісту та форм вини, теоретичні підходи до визначення порядку кваліфікації вчиненого за умов фактичної помилки, за умов невизначеного та альтернативного умислу.

При підготовці до третього питання рекомендовано засвоїти питання поняття і видів умислу в законодавстві та в теорії кримінального права.

Під час підготовки до четвертого питання окремої уваги потребує питання поняття та видів необережної форми вини. Окремої уваги потребує питання розмежування непрямого умислу та кримінально протиправної самовпевненості, казусу та кримінально протиправної недбалості.

При підготовці до п'ятого питання рекомендовано засвоїти питання поняття змішаної форми вини та її значення при кваліфікації кримінально протиправних діянь.

Розкриваючи зміст шостого питання, детальної уваги потребує питання визначення факультативних ознак суб'єктивної сторони (мотив, мета та емоційний стан), яким чином вони впливають на визначення кримінальної протиправності діяння, та особливості кваліфікації діянь за умов змішаної (складної) форми вини.

При підготовці до сьомого питання рекомендовано засвоїти поняття помилки у кримінальному праві, а також видів помилок – юридичної та фактичної, та визначити значення для правильної кваліфікації кримінальних правопорушень.

Задачі

1. Кияниця, щоб помститися своїй колишній дружині Ганні за новий шлюб, підпалив вночі двері її квартири, гадаючи, що там нікого немає. Внаслідок цього підпалу загинули старенькі батьки Ганни, які приїхали на гостини до доньки.

Вкажіть форму та вид вини Кияниці.

2. Х., прагнучи заволодіти майном перехожого О., пізно ввечері напав на нього та, погрожуючи складеним ножом, відібрав особисті речі громадянина – гаманець, куртку та портфель.

Розкрийте суб'єктивну сторону вчиненого Х. кр. пр. Визначте ознаки інтелектуального та вольового моментів виду умислу, якими характеризується вина Х.

3. Колобродов, аби не допустити проникнення на свій город сторонніх осіб, оточив його дротом, який підключив до електромережі з напругою 220 В. 10-річний Антоненко підійшов до дроту, котрий у цей час був під напругою, доторкнувся до нього рукою і був смертельно травмований електрострумом.

Яке кр. пр. – умисне чи необережне – вчинив Колобродов? Визначте інтелектуальний і вольовий моменти його вини.

4. Водій Зайченко, керуючи автомобілем у стані алкогольного сп'яніння, порушив правила дорожнього руху та вчинив наїзд на пішохода Петриківську, яка померла на місці події від отриманих травм.

Визначте психічне ставлення водія Зайченка до вчиненого кр. пр.

5. Ф., під час тривалого відрядження свого чоловіка, завагітніла від знайомого по роботі. Приховуючи свою вагітність, Ф. постійно нервувала. Народивши у себе вдома дитину, вона одразу задушила її.

Розкрийте суб'єктивну сторону вчиненого Ф. кр. пр. Визначте ознаки інтелектуального та вольового моментів виду умислу, якими характеризується вина Ф.

Варіант. Через три дні після народження дитини Ф. зателефонував її чоловік та повідомив про своє прибуття. Побоюючись розправи з його боку, Ф. втопила дитину в ставку.

6. Саламатін та Коржанський, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, почали міряться силою і боротися. Намагаючись повалити на підлогу Саламатіна, Коржанський поставив йому підніжку й штовхнув. Не втримавши рівновагу, Саламатін впав, ударився головою, внаслідок чого отримав середньої тяжкості тілесні ушкодження.

Визначте форму і вид вини Коржанського.

7. Громадянка Резніченко придбала з метою збуту у невстановленої особи 15 г порошку білого кольору, вважаючи, що це «високоякісний» кокаїн. За висновком експертизи, порошок білого кольору виявився цукровою пудрою.

Дайте правову оцінку діям громадянки Резніченко.

8. 14-річний Гаврилов, вважаючи, що кримінальна відповідальність настає з шістнадцяти років, викрав із сумки вчительки гаманець, в якому було п'ятсот гривень.

До якого різновиду помилок можна віднести дану ситуацію? Чи впливає ця помилка на вину і відповідальність Гаврилова?

9. З метою заволодіння комп'ютерною технікою озброєний обрізом П. проник до будинку однієї з міських телерадіокомпаній, обеззброїв і зв'язав охоронця, засунувши йому в рот великий кляп. Кляп перекрив дихальні шляхи та охоронець від цього помер.

Охарактеризуйте суб'єктивну сторону вчиненого П. кр. пр. та визначте його ставлення до вчиненого ним діяння та його наслідків.

10. Томченко, дізнавшись про зраду дружини, вирішив отруїти її, щоби помститися. Для цього він придбав щурячу отруту, яку додав до чаю та їжі. В результаті отруєння померла сусідка Томченків, котра того дня несподівано завітала до них у гості і яку дружина пригостила отруєним чаєм, сама при цьому випивши кави. Томченка в цей час вдома не було.

Чи підлягає Томченко кримінальній відповідальності за смерть сусідки? Яка помилка мала місце?

11. Б. незаконно публічно вжив наркотичні засоби, а потім сів у свій автомобіль та поїхав. Керуючи автомобілем у стані наркотичного сп'яніння, він порушив правила дорожнього руху та здійснив наїзд на пішохода О. Потерпілий одразу помер на місці події.

Визначте психічне ставлення Б. до вчинених ним кр. пр.

12. Литковський вирішив отруїти дружину з метою отримання спадщини. Для цього він назбирав отруйних грибів і приготував вечерю, якою пригостив дружину. Після вечері Литковський, бажаючи позловтішатися, розповів жінці про свій намір. Шкода здоров'ю дружини не настала, оскільки Литковський помилився щодо отруйності грибів.

Визначте вид помилки та її вплив на кваліфікацію.

13. У Ж. склалися неприязні сусідські стосунки з сім'єю К., яка свого часу повідомила у поліцію про вчинене ним незаконне полювання. Крім цього, К. неодноразово робила Ж. зауваження у зв'язку з порушенням ним громадського порядку. Якось увечері він взяв мисливську рушницю та підійшов до будинку К. Помітивши у заштореному вікні обриси людської фігури і, вважаючи, що це хтось з подружжя К., Ж. прицілився та вистрелив. Вбитим виявився гість К. – О., який у цей час був у них вдома. Ж. було засуджено за необережне вбивство О. та замах на умисне вбивство К.

Чи правильним є рішення суду? Визначте психічне ставлення Ж. до того, що відбулося.

14. Громадянину Є. замовили за винагороду вбивство приватного підприємця У. Спланувавши вбивство, Є. чекав підходящого моменту. Одного разу він наблизився до У., який стояв у колі охоронців та інших людей, та кинув усередину гранату. Від вибуху гранати загинули приватний підприємець У., один охоронець та одна стороння особа.

Розкрийте суб'єктивну сторону вчинених Є. кр. пр.

15. Б. незаконно публічно вжив наркотичні засоби, а потім сів у свій автомобіль та поїхав геть. Керуючи автомобілем у стані наркотичного сп'яніння, він порушив правила дорожнього руху та здійснив наїзд на пішохода О. Потерпілий одразу помер на місці події.

Визначте психічне ставлення Б. до вчинених ним кр. пр.

Теми есе-роздумів

1. Критерії поділу вини на форми і види у КК України.
2. Змішана форма вини: поняття та значення для кваліфікації.
3. Випадок (казус) у кримінальному праві та його значення.
4. Поняття помилки та її вплив на кримінальну відповідальність.

Тести

1. До обов'язкових ознак суб'єктивної сторони належать:

- а) вина та мета кр. пр.;
- б) вина та емоційний стан;
- в) вина та мотив кр. пр.;
- г) вина.

2. Вина – це:

- а) психічне ставлення осудної особи до скоєного нею суспільно небезпечного діяння;
- б) психічне ставлення осудної особи до скоєного нею суспільно небезпечного діяння та до його наслідків;
- в) психічне ставлення осудної особи до скоєного нею суспільно небезпечного діяння та до його наслідків у формі умислу чи необережності;
- г) психічне ставлення осудної особи до скоєного нею суспільно небезпечного діяння у формі умислу чи необережності.

3. *Змішана (складна) форма вини має місце коли:*

а) особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачала його проміжні суспільно небезпечні наслідки та бажала їх настання й при цьому до інших (кінцевих) наслідків ставилася необережно;

б) особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачала його суспільно небезпечні наслідки й хоча не бажала, та свідомо припускала їх настання;

в) особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачала його суспільно небезпечні наслідки та бажала їх настання;

г) особа не передбачала можливості настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння, хоча повинна була й могла їх передбачити.

4. *За спрямованістю та конкретизацією бажаного результату умисел поділяється на:*

а) простий і альтернативний;

б) визначений і невизначений;

в) прямий і непрямий;

г) конкретизований і неконкретизований.

5. *«Випадок» («казус») – це такий:*

а) психічний стан особи, за якого вона не передбачає настання суспільно небезпечних наслідків, не повинна була чи (і) не могла їх передбачити;

б) фізіологічний стан особи, за якого вона не передбачає настання суспільно небезпечних наслідків, не повинна була чи (і) не могла їх передбачити;

в) емоційний стан особи, за якого вона не передбачає настання суспільно небезпечних наслідків, не повинна була чи (і) не могла їх передбачити;

г) внутрішній стан особи, за якого вона не передбачає настання суспільно небезпечних наслідків, не повинна була чи (і) не могла їх передбачити

6. *Помилка у кримінальному праві – це:*

а) неправильне уявлення особи про дійсний характер учиненого нею діяння;

б) неправильне уявлення особи про дійсний фактичний характер учиненого нею діяння та його наслідки;

в) неправильне уявлення особи про дійсний юридичний або фактичний характер учиненого нею діяння та його наслідки;

г) неправильне уявлення особи про сутність та зміст учиненого нею діяння.

7. *Залежно від змісту неправильного уявлення особи розрізняють два види помилки:*

а) юридичну та фактичну;

б) здійснену та нездійснену;

в) кваліфіковану та некваліфіковану;

г) потенційну та опосередковану.

Питання до самоконтролю

1. Поясніть зміст поняття «суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення».

2. Дайте визначення поняття «вина».
3. Назвіть та охарактеризуйте види умислу.
4. Перелічіть та охарактеризуйте види необережності.
5. У чому полягає фактична помилка?
6. Які обов'язкові ознаки характеризують суб'єктивну сторону?
7. Які факультативні ознаки суб'єктивної сторони можна назвати?
8. Що означає змішана форма вини?
9. Як визначається мотив кримінального правопорушення та які його основні види?
10. Що розуміють під випадком (казусом)?

ТЕМА 8. СТАДІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Мета практичного заняття: формування теоретичних знань щодо стадій вчинення кримінального правопорушення та їх видів; усвідомлення сутності закінченого та незакінченого кримінального правопорушення; розгляд видів закінченого кримінального правопорушення; з'ясування сутності поняття «готування до кримінального правопорушення»; ознайомлення з видами замаху на кримінальне правопорушення, кримінальною відповідальністю за незакінчене кримінальне правопорушення; ознайомлення з поняттями «добровільна відмова» і «дійове каяття», розгляд їх ознак.

План практичного заняття

1. Поняття і види стадій кримінального правопорушення.
2. Закінчене кримінальне правопорушення. Незакінчене кримінальне правопорушення та його види.
3. Готування до кримінального правопорушення. Виявлення умислу на кримінальне правопорушення.
4. Замах на кримінальне правопорушення та його види.
5. Кримінальна відповідальність за незакінчене кримінальне правопорушення.
6. Добровільна відмова від кримінального правопорушення. Дійове каяття.

Перелік ключових термінів і понять: стадії вчинення кримінального правопорушення, готування до кримінального правопорушення, замах на кримінальне правопорушення, попередня кримінально протиправна діяльність, закінчене кримінальне правопорушення, момент закінчення кримінального правопорушення, триваюче кримінальне правопорушення, продовжуване кримінальне правопорушення, незакінчене кримінальне правопорушення, підшукування засобів чи знарядь вчинення кримінального правопорушення, пристосування засобів чи знарядь вчинення кримінального правопорушення, підшукування співучасників, змова на вчинення кримінального правопорушення,

усунення перешкод, закінчений замах, незакінчений замах, замах на непридатний об'єкт, замах із непридатними засобами, добровільна відмова, дійове каяття.

Методичні вказівки

Розкриваючи зміст першого питання, рекомендовано засвоїти питання поняття та видів стадій вчинення кримінального правопорушення, готування до кримінального правопорушення та замаху на кримінальне правопорушення.

Під час вивчення другого питання слід враховувати наукові підходи до визначення сутності закінченого та незакінченого кримінального правопорушення, розглянути види незакінченого кримінального правопорушення.

При підготовці до третього питання необхідно дослідити поняття замаху на кримінальне правопорушення та підходи до класифікації, які існують у законодавстві та теорії кримінального права. Детальної уваги потребує питання особливостей його визначення у кримінальних правопорушеннях з формальним, матеріальним та усіченим складом.

Під час вивчення четвертого питання слід враховувати наукові підходи до визначення та змістовного наповнення готування до кримінального правопорушення, особливості його визначення у кримінальних правопорушеннях з формальним та усіченим складом. Окремої уваги потребує питання розмежування готування та виявлення наміру, визначення особливостей закінчення окремих складів кримінального правопорушення.

Розкриваючи зміст п'ятого питання, необхідно дослідити особливості кримінальної відповідальності за незакінчене кримінальне правопорушення, правила кваліфікації готування та замаху на кримінальне правопорушення.

При підготовці до шостого питання детальної уваги потребує питання добровільної відмови від доведення кримінального правопорушення до кінця та його відмежування від дійового каяття.

Задачі

1. Із метою вбивства Онуфрієва, Гарькавий підпалив будинок, де той мешкав. У цей час Онуфрієва в будинку не було, про що Гарькавий не знав. Внаслідок пожежі ніхто не постраждав.

Вкажіть стадію вчинення кр. пр. та охарактеризуйте її.

2. Ф., перебуваючи у приміщенні магазину «Екомаркет» таємно викрав три пачки цукерок вартістю 450 грн кожна, завдавши своїми діями матеріальної шкоди на суму 1350 грн.

Визначте стадію вчинення умисного кр. пр.

3. Любченко хотів викрасти антикваріат з квартири колекціонера Сотника, коли той поїде на дачу. Однак проникнувши у житло Сотника, Любченко не зміг вчасно вимкнути сигналізацію, через що був затриманий працівниками поліції на місці вчинення кр. пр.

Визначте стадію вчинення кр. пр. У чому суть різниці між готуванням до кр. пр. і замахом на кр. пр.?

4. Д., перебуваючи у своєму житловому будинку з громадянкою Р., забажав вступити з нею в статевий зв'язок. Коли він повалив Р. на підлогу, вона закричала, що є неповнолітньою. Усвідомивши, що може бути притягнутим до відповідальності за згвалтування неповнолітньої, Д. припинив свої дії.

Чи є в діях Д. добровільна відмова при незакінченому кр. пр.? Якщо є, то на якій стадії вчинення умисного кр. пр. вона відбулася?

5. Власенко вирішила виготовити американські долари, оскільки мала намір здійснити поїздку до цієї країни. Для цього вона, спочатку, самостійно виготовила необхідне обладнання, а згодом почала виготовляти зразки, підбираючи потрібний колір.

На цьому етапі її було викрито й затримано. Визначте стадію вчинення кр. пр. та охарактеризуйте її.

6. Під час полювання Куцевалов порушуючи встановлені правила зробив кілька пострілів. Одним пострілом був поранено Татарова, який знаходився на лінії вогню. Відомо, що дії Куцевалова були кваліфіковані як замах на вбивство з необережності.

Вкажіть чи правильною є кваліфікація. Відповідь обґрунтуйте з посиланням на діюче законодавство.

7. Студенти Куліковський і Знатний, з огляду на те, що до отримання стипендії залишався ще тиждень, а їжа та гроші вже скінчились, вирішили викрасти з місцевої крамниці продукти харчування. Вночі вони відмичкою відкрили замок і набрали продуктів на загальну суму 850 грн. Через докори сумління, шойно отримавши стипендію, Куліковський і Знатний підкинули конверт із грошима продавцю з написом «відшкодування за зниклі продукти».

Чи можна вважати такі дії Куліковського і Знатного добровільною відмовою від кр. пр.? Відповідь обґрунтуйте з посиланням на діюче законодавство.

8. Одінецов вирішив пограбувати банк і втекти з грошима за кордон. Він розробив детальний план нападу на банк і втечі з коштами. Аби виїхати з України, спеціально придбав туристичну путівку до Європи; у ніч перед нападом сховав сумку зі змінним одягом біля приміщення банку. Однак прийшовши у визначений для пограбування час до банку, Одінецов побачив озброєних інкасаторів, які заходили в банк, злякався і передумав вчиняти кр. пр.

Визначте, чи є в діях Одінецова ознаки добровільної відмови від вчинення кр. пр.? Назвіть стадію вчинення кр. пр.

9. Пачколіна вирішила позбутися своєї тяжко хворої матері. З цією метою вона підсипала в їжу жінки повільно діючу отруту для гризунів. Страждання потерпілої сильно вплинули на Пачколіну, вона викликала швидку допомогу і повідомила лікарю, чому стан матері погіршився.

Чи можна вважати Пачколіну такою, що добровільно відмовилася від доведення кр. пр. до кінця? Якою має бути правова оцінка її дій?

10. Пізно ввечері З., скориставшись відсутністю відвідувачів у кафе, погрожуючи мисливським ножом, який носив із собою, вчинив напад на касира

Ш., прагнучи заволодіти виручкою у касі, однак грошей там не виявилось. Після такої невдачі З. швидко вибіг з кафе та зник у невідомому напрямку.

Визначте стадію вчинення умисного кр. пр. Скільки кр. пр. вчинив З.? Якщо декілька, то чи всі вони були закінченими?

11. Маючи намір напасти на поштарку, яка розносить пенсію, Кірсанов придбав пістолет. Але зваживши всі обставини та наслідки він відмовився від кримінально протиправного наміру, сховавши пістолет «про всяк випадок» у шафі з одягом.

Вкажіть чи підлягає Кірсанов кримінальній відповідальності. Відповідь обґрунтуйте з посиланням на діюче законодавство.

12. Ш. звільнив з роботи С. за пияцтво. С. вирішив за це вбити Ш. Він навів на Ш. рушницю та натиснув на курок. Однак пострілу не сталося через несправність спускового механізму. Відразу після цього рушницю у С. відібрали.

Чи можна діяння С. визнати замахом з непридатними засобами? Дайте кримінально-правову оцінку діянню С. Відповідь обґрунтуйте.

13. О., маючи намір на умисне заповідання смерті своєму чоловіку Л., на ґрунті неприязних з ним стосунків познайомилась з Б., який за 40 тис. грн погодився виконати її прохання та вбити Л. Тоді О. передала Б. 20 тис. грн завдатку за виконання замовлення, фотокартку Л. та повідомила місце можливого його перебування та номерні знаки автомобіля. Однак вбивство вчинено не було, оскільки Б. був працівником поліції, що діяв з метою викриття злочинної діяльності О.

Визначте стадію вчинення умисного кр. пр.

14. Д., з метою вчинення крадіжки чужого майна, шляхом вільного доступу проник до охоронюваної території тракторної бригади ТОВ «Акрос», де, використовуючи різак по металу, таємно вилучив із приміщення тракторної бригади прогін для кран-балки довжиною 12 метрів, але був затриманий працівниками поліції безпосередньо під час вчинення злочину. Потенційна шкода, яка могла бути завдана ТОВ «Акрос», оцінена на суму 7 тис. грн.

Визначте стадію вчинення умисного кр. пр.

15. Т. та А. вирішили викрасти автомобіль «Ауді», що належав Ж. Уночі вони шляхом підбору ключів відкрили ворота металевого гаражу, але приміщення виявилось порожнім. Після чого Т. та А. викрали комплект зимової гуми вартістю 26 тис. грн.

Визначити стадію вчинення умисного кр. пр. Чи є в діях Т. та А. добровільна відмова від вчинення незаконного заволодіння транспортним засобом?

Теми есе-роздумів

1. Значення моменту закінчення кримінального правопорушення для його правильної кваліфікації.

2. Основні проблеми кваліфікації незакінченого кримінального правопорушення та їх вирішення у КК України.

3. Співвідношення добровільної відмови від вчинення кримінального правопорушення та дійового каяття при вчиненні кримінального правопорушення.

Тести

1. Видами стадій вчинення кр. пр. є:

- а) готування до кр. пр., замах на кр. пр. та закінчене кр. пр.;
- б) готування до кр. пр. та замах на кр. пр.;
- в) замах на кр. пр. та закінчене кр. пр.;
- г) готування до кр. пр. та закінчене кр. пр.

2. Обґрунтованим є твердження про наявність ієрархії стадій вчинення кр. пр., сутність якої полягає у тому, що:

- а) кожна нижчестояща стадія є складовою вищестоящої, а будь-яка вищестояща охоплює нижчестоящу;
- б) кожне діяння досягає якоїсь однієї стадії;
- в) діяння не може досягти одночасно двох стадій його вчинення, а тому воно завжди повинно кваліфікуватися за найвищою стадією його завершеності;
- г) сукупність попередніх трьох варіантів.

3. Готування не тягне за собою кримінальної відповідальності до:

- а) кр. пр. з необережною формою вини;
- б) до кр. пр. з формальним складом;
- в) до кр. пр. з усіченим складом;
- г) до проступку та нетяжкого злочину.

4. Стадії кр. пр. – це:

- а) структурні елементи складу кр. пр.;
- б) етапи кр. пр.;
- в) ознаки кр. пр.;
- г) сутність кр. пр.

5. Готування до кр. пр. характерне для:

- а) прямого умислу,
- б) непрямого умислу;
- в) кримінальної протиправної недбалості;
- г) кримінальної протиправної самовпевненості.

6. Замах на кр. пр. характерний для:

- а) прямого умислу,
- б) непрямого умислу;
- в) кримінальної протиправної недбалості;
- г) кримінальної протиправної самовпевненості.

7. Особа, яка добровільно відмовилася від кр. пр.:

- а) не підлягає кримінальній відповідальності;
- б) підлягає кримінальній відповідальності;
- в) підлягає кримінальній відповідальності в тому разі, якщо фактично скоєне нею діяння містить склад іншого кр. пр.;

г) підлягає кримінальній відповідальності в тому разі, якщо це прямо передбачено законом.

Питання до самоконтролю

1. Які стадії вчинення кримінального правопорушення можна виділити?
2. Коли кримінальне правопорушення вважається закінченим?
3. У яких випадках кримінальне правопорушення є незакінченим?
4. Що розуміють під готуванням до вчинення кримінального правопорушення?
5. Як визначається замах на кримінальне правопорушення?
6. Які різновиди замаху існують?
7. Чи мають значення для кваліфікації стадії закінченого кримінального правопорушення?
8. Які правові наслідки добровільної відмови від кримінального правопорушення?
9. У чому полягає різниця між дійовим каяттям і добровільною відмовою від кримінального правопорушення.
10. На яких стадіях вчинення кримінального правопорушення можлива добровільна відмова?

ТЕМА 9. СПІВУЧАСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВОПОРУШЕННІ

Мета практичного заняття: засвоєння поняття «співучасть у кримінальному правопорушенні» та ознак співучасті; усвідомлення значення співучасті; розгляд видів співучасників і форм співучасті; ознайомлення з особливостями кримінальної відповідальності при співучасті та добровільній відмові; з'ясування сутності поняття «причетність до кримінального правопорушення»; розгляд видів причетності до кримінального правопорушення.

План практичного заняття

1. Поняття співучасті, її об'єктивні та суб'єктивні ознаки.
2. Види співучасників та їх характеристика.
3. Форми співучасті та їх характеристика.
4. Кримінальна відповідальність співучасників. Добровільна відмова при співучасті.
5. Причетність до кримінального правопорушення: поняття та види.

Перелік ключових термінів і понять: співучасть у кримінальному правопорушенні; виконавець (співвиконавець); організатор; підбурювач;

пособник; фізичне пособництво; інтелектуальне пособництво; форми співучасті; проста співучасть (співвиконавство); складна співучасть (співучасть з розподілом ролей); група осіб; попередня змова; організована група; злочинна організація; причетність до кримінального правопорушення; потурання кримінальному правопорушенню; ексцес виконавця.

Методичні вказівки

Розкриваючи зміст першого питання, необхідно визначити сутність поняття та значення співучасті, враховувати наукові підходи до виділення змістовних (об'єктивних та суб'єктивних) ознак співучасті.

Під час вивчення другого питання треба засвоїти та охарактеризувати види співучасників за законодавством, підстави та межі їх відповідальності.

Під час підготовки до третього питання слід визначити форми співучасті (за законодавством та в теорії кримінального права), критерії розмежування організованої групи та злочинної організації. Окрему увагу слід приділити формам співучасті у кримінальних правопорушеннях, вчинених неформальними молодіжними групами.

При підготовці до четвертого питання необхідно встановити особливості кримінальної відповідальності співучасників, а саме підстави та межі відповідальності співучасників залежно від ролі, за умов вчинення кримінального правопорушення у співучасті зі спеціальним суб'єктом, при ексцесі виконавця, при невдалому підбурюванні, за умов добровільної відмови від доведення задуманого до кінця.

Розкриваючи зміст п'ятого питання, детальної уваги потребує питання теорії відповідальності співучасників та практичних аспектів визначення причетності до кримінального правопорушення.

Задачі

1. Троє студентів Аркадій, Родіон та Михайло, будучи членами однієї неформальної молодіжної групи, здійснювали крадіжки автомобільних магнітол з машин. Аркадій підшукував машини, Родіон – вимикав сигналізацію, а Михайло безпосередньо вчиняв крадіжку магнітол.

Вкажіть на особливості кримінальної відповідальності кожного із учасників цієї групи.

2. Двоє друзів, 17-річний Тихон та 13-річний Тимофій вчинили крадіжку.

Вкажіть, чи будуть друзі співучасниками кр. пр. Відповідь обґрунтуйте.

3. Солодов заплатив Дуку за нанесення тяжких тілесних ушкоджень Горбатюку. Дук не розрахував свої сили і наніс Горбатюку два смертельних удари.

Поясніть, чи буде Солодов за тих обставин підлягати кримінальній відповідальності за умисне вбивство.

4. Ветров погодився надати свій автомобіль Жахову для перевезення крадених речей із однієї схованки в іншу. Але в домовлений день, Ветров

злякавшись осуду суспільства та родини, відмовився надавати автомобіль Жахову.

Вкажіть, чи буде це добровільною відмовою Ветрова від скоєння кр. пр. Відповідь обґрунтуйте.

5. Маючи не зняту та не погашену судимість за вчинення крадіжок, А. і Л. знову вчинили чотири крадіжки з проникненням у житло, в ході яких заволоділи грошима у розмірі понад 390 тис. гривень, коштовностями та цінними речами.

Про яку форму співучасті у кримінальному правопорушенні йдеться?

6. Рябченка і Сухова затримали за крадіжку будівельних матеріалів та інструменту з подвір'я приватного будинку загальною вартістю 7 тис. грн. Під час слідства було встановлено, що Сухов хворіє на шизофренію. Дії Рябченка суд кваліфікував за ч. 2 ст. 185 КК України як крадіжку, вчинену за попередньою змовою групою осіб.

Чи є в діях осіб ознаки співучасті? У разі позитивної відповіді визначте форму і вид співучасті.

7. Дізнавшись, що громадянка Клименко виграла у лотерею 1 млн грн, Федько підмовив своїх друзів Козака і Мовчана викрасти її чоловіка та вимагати викуп за його звільнення. Аби реалізувати задумане, вони розробили детальний план, згідно з яким Козак мав забезпечити місце для тримання заручника, а Мовчан – знайти поліцейську форму і транспорт для перевезення заручника.

Увечері Федько і Мовчан у формі працівників поліції прийшли до квартири Клименків й інсценували арешт останнього. Після того, як злочинці доправили заручника до приміського будинку Козака, вони зателефонували дружині потерпілого і почали вимагати викуп, погрожуючи смертю чоловіка.

Вкажіть форму і види співучасті. Який різновид пособництва мав місце? Кваліфікуйте вчинене кожним співучасником.

8. У нічному клубі між членами неформального молодіжного руху Мірко та Волошко виникла суперечка; для подальшого з'ясування стосунків вони вийшли на подвір'я. Свідками цієї ситуації були друзі з компанії Волошка. Бажаючи допомогти, вони також вийшли на подвір'я і приєдналися до вже розпочатої бійки. Разом вони завдали Мірку тяжких тілесних ушкоджень.

Чи є в діях Волошка та його друзів ознаки співучасті? У разі позитивної відповіді визначте форму і вид співучасті.

9. Бакаєв і ще п'ятеро осіб створили ієрархічну озброєну групу. Протягом року вони нападали на банки та ювелірні магазини.

Чи можна визнати таку групу злочинною організацією? Порівняйте ознаки організованої групи і злочинної організації.

10. М., знаючи, що його знайомі П. та О. займаються викраденням автомобілів, при зустрічі пообіцяв, що придбає у них викрадений автомобіль марки «Лексус». Через тиждень П. запропонував М. придбати в нього за ціною значно нижчу за ринкову викрадений автомобіль марки «Лексус».

Визначте форму співучасті у кримінальному правопорушенні та види співучасників.

Чи можна говорити про те, що у даному випадку йдеться про причетність до кримінального правопорушення?

11. Григоренко підмовив Євсеєнка і Любченка вчинити крадіжку будівельних матеріалів зі складу. Носов пообіцяв надати в розпорядження Євсеєнка і Любченка автомашину, однак в останню мить, злякавшись відповідальності, відмовився це зробити.

Про які форми співучасті та види співучасників ідеться в задачі? Чи можна вважати, що Носов добровільно відмовився від вчинення кр. пр.? Як у такому разі будуть кваліфікуватися дії інших співучасників?

12. Ш. підбурив неповнолітніх К. та Г. вчиняти крадіжки з квартир громадян на перших поверхах будинків. При цьому К. або Г. проникали до квартир через кватирки вікон і потім передавали викрадені речі Ш. На час вчинення крадіжок К. і Г. не виповнилося 14 років.

Чи можна за таких умов говорити про співучасть у кримінальному правопорушенні? Ким у даному випадку є Ш.?

13. Члени неформального руху В., С. та Р. домовились про викрадення грошових коштів з рахунків громадян з використанням електронно-обчислювальних машин. Із цією метою В. та Р. співпрацювали з працівницями кількох банків К. і Ч., які надавали їм інформацію, що стосувалася рахунків вкладників банку. Після цього, С., користуючись своїми знаннями у сфері комп'ютерних технологій, переводив грошові кошти з таких рахунків на власний рахунок та рахунки В. та Р.

Які ознаки співучасті характеризують кримінально протиправну діяльність згаданих осіб?

14. До О., який ремонтував власний автомобіль, підійшли троє підлітків, що належали до неформального молодіжного угруповання, і запитали чи не купити він у них за зниженими цінами колеса до автомобіля. О. погодився. Після цього підлітки вночі зняли колеса з чужого автомобіля, а наступного дня принесли їх О., одержавши за це обумовлену суму грошей.

Чи можна за таких умов говорити про співучасть у кримінальному правопорушенні? Якщо «так», то визначте форму співучасті у кримінальному правопорушенні та види співучасників.

15. Л. запропонувала раніше судимому за вимагання У. вчинити викрадення ювелірних виробів із квартири її колеги по роботі Ф., на що той погодився. Вони разом прийшли до квартири Ф., потім Л. подзвонила у двері, а У. сховався. Коли Ф. відчинила двері, У. заскочив у квартиру, а Л. залишилася у під'їзді будинку. У. декілька разів вдарив Ф. по голові кастетом, потім, долаючи опір потерпілої, згвалтував її та, взявши з квартири гроші й ювелірні вироби, залишив помешкання. Про те, що він заподіяв тілесні ушкодження Ф. та згвалтував її, У. нічого не сказав Л. Внаслідок удару по голові Ф. втратила велику кількість крові та померла за годину.

Визначте форму співучасті у кримінальному правопорушенні та види співучасників.

Теми есе-роздумів

1. Співучасть як прояв колективної відповідальності: етичні та правові аспекти.
2. Пособник чи співучасник: як розмежувати роль у злочині?
3. Ексцес виконавця: межі відповідальності інших співучасників.
4. Співучасть у злочинах проти людяності: уроки історії.

Тести

1. *Співучастю у кр. пр. є:*

- а) умисна спільна участь декількох суб'єктів кр. пр. у вчиненні умисного кр. пр.;
- б) спільна участь декількох суб'єктів кр. пр. у вчиненні кр. пр.;
- в) умисна спільна участь декількох суб'єктів кр. пр. у вчиненні кр. пр.;
- г) умисна спільна участь декількох осіб у вчиненні кр. пр..

2. *Кр. пр. визнається вчиненим за попередньою змовою групою осіб, якщо його спільно вчинили:*

- а) декілька осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до початку кр. пр., домовилися про спільне його вчинення;
- б) декілька осіб (три або більше), які заздалегідь, тобто до початку кр. пр., домовилися про спільне його вчинення;
- в) декілька осіб (дві або більше), які в момент вчинення кр. пр. домовилися про спільне його вчинення;
- г) декілька осіб (три або більше), які в момент вчинення кр. пр. домовилися про спільне його вчинення.

3. *За характером дій пособництво поділяється на*

- а) активне та пасивне;
- б) інтелектуальне та фізичне;
- в) обіцяне та необіцяне;
- г) таємне та відкрите.

4. *Законодавче визначення поняття «співучасть» включає в себе такі ознаки:*

- а) наявність двох чи більше суб'єктів кр. пр., які беруть участь у вчиненні одного і того умисного кр. пр.;
- б) спільність участі двох чи більше суб'єктів кр. пр. у кр. пр.;
- в) умисний характер діяльності співучасників;
- г) сукупність попередніх трьох варіантів.

5. *За характером участі окремих співучасників у вчиненні кр. пр., співучасть буває:*

- а) проста та складна;
- б) за попередньою змовою та без попередньої змови;
- в) таємна та відкрита;
- г) активна та пасивна.

6. *Ексцес виконавця – це:*

а) вчинення виконавцем діяння, яке не охоплюється умислом інших співучасників.

б) відхилення виконавця від досягнутої з іншими співучасниками домовленості;

в) добровільна відмова виконавця від скоєння кр. пр.;

г) відвернення вчинення кр. пр. виконавцем.

7. *Потурання кр. пр. – це:*

а) умисна дія або бездіяльність, яка пов'язана зі здійсненням кримінально протиправної діяльності іншою особою;

б) невиконання особою покладених на неї юридичних обов'язків по запобіганню чи припиненню кр. пр.;

в) неповідомлення про кр. пр.;

г) умисна не обіцяна діяльність особи по приховуванню особи, яка вчинила кр. пр., знарядь і засобів вчинення кр. пр., слідів кр. пр. чи предметів, здобутих кримінально протиправним шляхом, або сприянню іншим чином приховуванню кр. пр..

Питання до самоконтролю

1. Поясніть зміст поняття «співучасть у кримінальному правопорушенні».

2. Перелічіть види співучасників.

3. Які форми співучасті виділяють залежно від характеру об'єднання співучасників?

4. Що являє собою організована група та які її основні риси?

5. Розкрийте зміст поняття «причетність до кримінального правопорушення».

6. Як розуміється ексцес виконавця?

7. Які особливості кваліфікації дій співучасників кримінального правопорушення?

8. У чому полягають особливості притягнення до відповідальності пособника, який добровільно відмовився від участі у кримінальному правопорушенні?

9. Яке значення має співучасть у правопорушеннях, вчинених через необережність?

10. Які особливості кваліфікації дій співучасників кримінального правопорушення?

ТЕМА 10. МНОЖИННІСТЬ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Мета практичного заняття: засвоєння сутності поняття «множинність кримінальних правопорушень»; розгляд видів множинної злочинності, видів одиничного кримінального правопорушення; з'ясування сутності понять

«повторність кримінальних правопорушень», «сукупність кримінальних правопорушень», «рецидив кримінальних правопорушень», ознайомлення з їх видами.

План практичного заняття

1. Поняття та види множинності кримінальних правопорушень.
2. Одиничне кримінальне правопорушення як складовий елемент множинності кримінальних правопорушень. Види одиничних кримінальних правопорушень.
3. Повторність кримінальних правопорушень.
4. Сукупність кримінальних правопорушень.
5. Рецидив кримінального правопорушення.

Перелік ключових термінів і понять: множинність кримінальних правопорушень; повторність; сукупність; рецидив; прості кримінальні правопорушення; ускладнені кримінальні правопорушення; кримінальне правопорушення, що триває; продовжуване кримінальне правопорушення; складене кримінальне правопорушення; повторність тотожних кримінальних правопорушень; повторність однорідних кримінальних правопорушень; ідеальна сукупність; реальна сукупність; загальний рецидив; спеціальний рецидив; простий рецидив; складний рецидив; пенітенціарний рецидив.

Методичні вказівки

При підготовці до першого питання слід визначити поняття множинності кримінальних правопорушень та її види. При підготовці треба враховувати наукові підходи до виділення змістовних ознак множинності, їх тлумачення.

Розкриваючи зміст другого питання, необхідно визначити сутність поняття одиничного кримінального правопорушення як складового елемента множинності кримінальних правопорушень, його види.

Під час вивчення третього питання необхідно засвоїти та охарактеризувати поняття повторності кримінальних правопорушень та особливості кваліфікації. Детальної уваги потребує питання правових наслідків повторності кримінальних правопорушень.

Під час підготовки до четвертого питання слід опрацювати поняття сукупності кримінальних правопорушень та особливості кваліфікації.

Під час підготовки до п'ятого питання треба проаналізувати поняття рецидиву кримінальних правопорушень та особливості кваліфікації діянь.

Окремої уваги потребує питання розмежування повторності та продовжуваного кримінального правопорушення, сукупності та складеного кримінального правопорушення, особливості закінчення триваючих та продовжуваних кримінальних правопорушень.

Задачі

1. Коробов відбув покарання за крадіжку, але до погашення судимості був затриманий разом з Яковенком і Ляшком під час розбійного нападу на ТОВ «Чайка». Також встановлено, що до відбуття покарання за крадіжку та до постановлення попереднього вироку суду Коробов разом з Ляшком незаконно заволоділи транспортним засобом Жукова, на якому здійснили наїзд на пішохода, чим завдали йому середньої тяжкості тілесні ушкодження.

Які форми множинності кр. пр. мали місце в діях суб'єктів?

2. Для того, щоб викрасти автомобільну магнітолу «Маяк», Анкерів протягом 20 днів виносив складові частини до неї зі складу, де працював.

Чи маємо сукупність кр. пр. у діях Анкерова? Відповідь поясніть.

3. Хілько з метою вбивства Тихонова вночі підпалив його будинок і замкнув ззовні двері, аби останній не зміг врятуватися. У результаті пожежі загинули Тихонов і його дружина.

Чи вбачається у вчиненому Хільком сукупність кр. пр.? У разі позитивної відповіді визначте її вид. Кваліфікуйте ситуацію. Чи зміниться кримінально-правова оцінка дій Хілька, якщо достовірно встановлено, що винний планував вчинити кр. пр. у період відраджень дружини Тихонова і не знав про її присутність у будинку у ніч пожежі?

4. 18-річна Юлія незаконно зберігала вогнепальну зброю (пістолет ТТ) свого дідуся. Кожного року вона чистила його, так як її навчив дідусь. В 2020 році під час такої чистки вона випадково зламала бойову пружину, внаслідок чого пістолет перестав бути придатним до стрільби. В 2021 році Юлія придбала пружину. А в квітні 2022 року нарешті самостійно полагодила його.

Чи має місце в діях Юлії множинність кр. пр.? Відповідь поясніть.

5. Черкасов за вчинення шахрайства (ч. 1 ст. 190 КК України) був звільнений від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим. Через місяць він знову вчинив шахрайство.

Чи має місце в такому випадку множинність кр. пр.?

6. П'ятнадцятирічний П. був притягнутий до кримінальної відповідальності за ч. 2 ст. 296 КК України. За ст. 47 КК України його було передано на поруки педагогічному колективу його школи. *Через шість місяців П. знову вчинив хуліганські дії, передбачені ч. 1 ст. 296 КК України.*

Чи є в діях П. повторність кримінальних правопорушень?

Варіант. Через рік П. знов учинив хуліганські дії, передбачені ч. 2 ст. 296 КК України.

7. Самсонова, раніше судимого за умисне вбивство (ч. 1 ст. 115 КК України), знову було засуджено за порушення правил безпеки дорожнього руху, що спричинило смерть потерпілого (ч. 2 ст. 286 КК України).

Чи є в діях Самсонова рецидив кр. пр.? Відповідь поясніть.

8. Захарченко проник у сусідський гараж і викрав звідти акумулятор від машини. Наступного дня він виніс з гаража два колеса. Суд кваліфікував дії Захарченка як повторне кр. пр.

Чи обґрунтоване рішення суду? Яка різниця між повторністю кр. пр. та продовжуваним кр. пр.?

9. Гуменюк придбав наркотичні засоби (ст. 309 КК України), а наступного дня незаконно ввів їх в організм іншої особи проти її волі (ст. 314 КК України).

Чи можливе в даному разі застосування такої кваліфікуючої ознаки як повторність (ч. 2 ст. 314 КК України)? У чому суть повторності однорідних кр. пр.?

10. У заповіднику «Асканія-Нова» 16-річний хлопець два дні поспіль здійснював полювання на тварин. Першого дня йому вдалося вбити дикого кабана, а другого дня не вбив нікого. При спробі винести кабана з території заповідника був затриманий охороною.

Чи має місце в діях 16-річного хлопця множинність кр. пр.? Відповідь поясніть.

11. Вночі Л. вчинив грабіж, відібравши у перехожого гроші. Тієї ж ночі, побачивши в парку нетверезого чоловіка, який спав, Л. зняв з його руки годинника.

Чи є в діях Л. повторність кр. пр.? Аргументуйте свою відповідь з посиланням на ст. 32 КК України.

12. З. з метою ухилення від сплати боргу вбив Д. Після чого обшукав її квартиру і забрав ювелірні вироби та гроші.

Чи є в діях З. множинність кр. пр.?

13. За вбивство К. було засуджено за ч. 1 ст. 115 КК України до 10 років позбавлення волі. Через п'ять місяців після вступу вироку у законну силу К. втік із кримінально-виконавчої установи. Через 5 років його затримали після нового вбивства.

Визначте вид множинності кр. пр.

14. Г., перебуваючи у стані наркотичного сп'яніння, вчинив на вулиці вбивство фінським ножом випадкового перехожого. Злякавшись кримінальної відповідальності він заховав труп у підвалі багатоповерхового будинку і підпалив сміття, що знаходилось у тому приміщенні. Внаслідок пожежі П., який жив у підвалі задихнувся від диму.

Чи є в діях Г. повторність кр. пр.?

15. Х., працюючи на заводі з виготовлення вогнепальної зброї, вирішив викрасти один із пістолетів. Для цього протягом трьох днів, непомітно для охорони, після закінчення робочого дня, він виносив складові частини пістолета. При спробі викрадення останньої Х. був затриманий працівниками охорони заводу.

Чи є у діях Х. множинність кр. пр.?

Теми есе-роздумів:

1. Сукупність кримінальних правопорушень: чи завжди множинність посилює суспільну небезпеку?

2. Ідеальна сукупність кримінальних правопорушень: межі законодавчого регулювання.

3. Сукупність чи повторність: як розмежувати поняття.

4. Проблема строків давності у множинності кримінальних правопорушень.

Тести

1. Ознаками множинності є:

а) кожне із кр. пр. передбачений самостійною кримінально-правовою нормою, він не є необхідною ознакою іншого кр. пр., з числа вчинених цією ж особою;

б) хоча б по двох кр. пр. не «погашені» їх юридичні наслідки;

в) хоча б щодо двох кр. пр. відсутні процесуальні перепони для притягнення до кримінальної відповідальності;

г) сукупність попередніх трьох варіантів.

2. Множинність кр. пр. має місце при:

а) вчиненні однією особою двох кр. пр., за які особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності;

б) вчиненні однією особою трьох кр. пр., кожний із яких передбачений окремою кримінально-правовою нормою і за які особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності;

в) вчиненні однією особою двох чи більше кр. пр., кожний із яких передбачений окремою кримінально-правовою нормою і за які особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності;

г) вчиненні особою декількох кр. пр., за які особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності.

3. Окремі кр. пр. утворюють множинність за умови, що:

а) не вплив строк давності притягнення до кримінальної відповідальності;

б) не погашена чи незнята судимість;

в) особа не звільнена за дане кр. пр. від кримінальної відповідальності у встановленому законом порядку;

г) сукупність попередніх трьох варіантів.

4. Видами множинності є:

а) сукупність, повторність, рецидив;

б) одиничне кр. пр. і те кр. пр., що утворює множинність;

в) триваюче, продовжуване і складне кр. пр.;

г) сукупність, повторність, одиничне кр. пр..

5. Продовжуване кр. пр. – це кр. пр., що складається з:

а) кількох тотожних кримінально протиправних актів, які поєднані одним умислом і спрямовані на досягнення однієї загальної мети;

б) кількох однорідних кримінально протиправних актів, які поєднані одним умислом і спрямовані на досягнення однієї загальної мети;

в) кількох тотожних та однорідних кримінально протиправних актів, які поєднані одним умислом і спрямовані на досягнення однієї загальної мети;

г) кількох кримінально протиправних актів, які спрямовані на досягнення однієї загальної мети.

б. Залежно від виду попереднього і наступного кр. пр. виділяють:

- а) повторність попереднього та наступного кр. пр.;
- б) повторність тотожних та однорідних кр. пр.;
- в) повторність реальних та ідеальних кр. пр.;
- г) повторність загальних та спеціальних кр. пр..

7. Пенітенціарний рецидив має місце:

- а) за умови, що нове кр. пр. вчинене під час відбування покарання за раніше вчинене кр. пр., причому це передбачене законом як ознака складу кр. пр.;
- б) за умови вчинення нового кр. пр. особою, яка має непогашену або незняту судимість;
- в) за умови вчинення особою, яка була засуджена за певне кр. пр., знову кр. пр., ознакою складу якого є вчинення його особою, раніше судимою за таке кр. пр.;
- г) за умови, що нове кр. пр. вчинений під час відбування покарання за раніше вчинене кр. пр.

Питання до самоконтролю

1. Перелічіть та охарактеризуйте основні види множинності кримінальних правопорушень.
2. Як визначається «продовжуване кримінальне правопорушення»?
3. Поясніть зміст поняття «повторність кримінальних правопорушень».
4. Що розуміють під ідеальною сукупністю?
5. У чому полягає рецидив кримінальних правопорушень?
6. Що становить собою реальна сукупність кримінальних правопорушень та чим вона відрізняється від ідеальної?
7. Які різновиди рецидиву закріплені в кримінальному праві?
8. Які обставини можуть виключати множинність кримінальних правопорушень?
9. Яким чином множинність кримінальних правопорушень впливає на вид і розмір покарання?
10. Чи визнається рецидивом кримінальне правопорушення, вчинене до моменту погашення чи зняття судимості за попереднє кримінальне правопорушення?

ТЕМА 11. ОБСТАВИНИ, ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ КРИМІНАЛЬНУ ПРОТИПРАВНІСТЬ ДІЯННЯ

Мета практичного заняття: засвоєння теоретичних знань про обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння, їх ознаки та види; визначення умов необхідної оборони; з'ясування сутності поняття «уявна оборона»; з'ясування умов правомірності та відповідальності за перевищення меж при затриманні особи, при крайній необхідності; з'ясування сутності

фізичного та психічного примусу; усвідомлення відповідальності за виконання наказу; розгляд умов виправданого ризику.

План практичного заняття

1. Поняття і види обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння.
2. Необхідна оборона: умови правомірності та відповідальність за перевищення меж. Уявна оборона.
3. Затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення: умови правомірності та відповідальність за перевищення меж.
4. Крайня необхідність: умови правомірності та відповідальність за перевищення меж..
5. Фізичний та психічний примус.
6. Виконання наказу або розпорядження. Відповідальність за виконання кримінально протиправного наказу.
7. Діяння, пов'язане з ризиком. Умови виправданого ризику.
8. Виконання спеціального завдання із запобігання або розкриття кримінально протиправної діяльності організованої групи або злочинної організації.
9. Виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України.

***Перелік ключових термінів і понять:** обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння; необхідна оборона; перевищення меж необхідної оборони; уявна оборона; затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення; крайня необхідність; перевищення меж крайньої необхідності; фізичний примус; психічний примус; виконання наказу або розпорядження; діяння, пов'язане з ризиком; виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації; виконання обов'язку; наказ; виправданий ризик; невиправданий ризик; захист Вітчизни; звільнення від кримінальної відповідальності.*

Методичні вказівки

Під час розгляду першого та наступних питань рекомендовано засвоїти аспекти правової природи обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння, визначити умови правомірності певних видів таких обставин, та з'ясувати правові наслідки спричинення шкоди за умов обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння.

При підготовці питань слід враховувати наукові підходи для з'ясування сутності окремих видів таких обставин, відмежування від протиправного заподіяння шкоди.

Розкриваючи зміст питань, необхідно визначити сутність, зміст кожної із обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння, та підстави їх правомірності.

В процесі підготовки також слід звернути увагу на судову практику з питання з'ясування практичних аспектів застосування нормативних приписів щодо обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння.

Детальної уваги потребує вивчення нової такої обставини як виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України.

Задачі

1. Громадянка Перлова нацькувала собаку на громадянина Озерова, який після нападу собаки на нього застрелив його із пістолета, якого мав при собі.

Як потрібно розглядати дії громадянина Озерова?

2. Охоронець платної стоянки автомобілів, побачивши, що за кермо автомобіля, який був на стоянці, сів не його власник, а інший чоловік, підбіг до автомобіля і спробував витягти цього чоловіка з салону, вважаючи, що той збирається викрасти автомобіль. Чоловік почав опиратися. Тоді охоронець ударив його кілька разів по голові, заподіявши середньої тяжкості тілесні ушкодження. При розслідуванні справи було встановлено, що потерпілий був товаришем власника автомобіля, мав доручення на управління цим автомобілем і з дозволу власника мав намір здійснити поїздку.

Оцініть ситуацію. Що таке уявна оборона? Які є варіанти кримінально-правової оцінки заподіяння шкоди при уявній обороні? Порівняйте уявну та необхідну оборону

3. Косицький і Везир вирішили пограбувати оптовий склад. Щоб їм не заважав сторож, вони, погрожуючи розправою, зв'язали його та закрили в кімнаті для відпочинку.

З якою обставиною, що виключає кримінальну протиправність діяння, пов'язана ця ситуація?

4. Повертаючись пізно ввечері з роботи додому, Антонов став свідком того, як двоє чоловіків чіплялися до 20-річної Соколової, а остання голосно кликала на допомогу. З метою захисту Соколової Антонов заподіяв нападникам тяжких тілесних ушкоджень, внаслідок чого один із них помер у лікарні.

Чи можна вважати, що Антонов діяв у стані необхідної оборони? Які інтереси – лише власні чи, можливо, й інші – вправі захищати особа від протиправних посягань? Чи має місце у цьому разі перевищення меж необхідної оборони? Відповідь поясніть.

5. Водій маршрутного автобусу Храмов з метою порятунку пасажирів та уникнення зіткнення з вантажним автомобілем КамАЗ, який раптово виїхав на смугу зустрічного руху, скерував свій транспортний засіб у кювет. Унаслідок таких дій автобус перекинувся на лівий бік, троє пасажирів отримали тілесні ушкодження середньої тяжкості, одинадцять не постраждали.

Чи виключається якою-небудь обставиною кримінальна протиправність діяння Храмова?

6. Водій автомобіля для відвернення наїзду на пішохода, який раптово вибіг на проїжджу частину перед машиною, різко повернув праворуч. Унаслідок цього керований ним автомобіль виїхав на смугу руху зустрічного транспорту, й відбулося зіткнення з автобусом, що рухався назустріч. У результаті загинув водій автобуса.

З'ясуйте, чи було тут перевищення меж крайньої необхідності. Відповідь обґрунтуйте.

7. Миронова викрикувала погрози застосувати зброю (і навіть її демонструвала) на адресу державної виконавиці, яка прийшла описати її майно, що підлягає конфіскації за вироком суду.

Чи мають місце в діях Миронової обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння?

8. Власюк виконував спеціальне завдання у складі злочинної організації. Аби не бути викритим, він узяв участь у вчиненні шахрайства (ч. 5 ст. 190 КК України). Згідно з положеннями ст. 12 КК України цей злочин віднесений до категорії особливо тяжких.

Чи підпадає діяння Власюка під дію ч. 1 ст. 43 КК України? Відповідь поясніть.

9. Щоб не бути викритим, Яцьків, який виконував спеціальне завдання у складі банди, взяв участь у розбійному нападі, в ході якого ним особисто було вбито дві особи.

Чи підпадають дії Яцьківа під дію ч. 1 ст. 43 КК України?

10. Серебряков, захищаючись від нападників зробив кілька пострілів в повітря пістолетом, який незаконно носив. Нападники втекли, однак пострілом був поранений чоловік, який курив на балконі другого поверху.

Чи буде Серебряков нести відповідальність за поранення чоловіка? Відповідь обґрунтуйте.

11. В., з метою охорони врожаю яблук, встановив у саду вовчі капкани. В один з них потрапив сусідський хлопчик, якому було спричинені тяжкі тілесні ушкодження.

Чи підлягає В. кримінальній відповідальності? Відповідь обґрунтуйте.

12. Альпініст Ю. та С. при сходженні на Г. були в одній зв'язці. С. при незграбному русі зірвався і зависнув над прірвою. Ю. намагався його витягнути, але не зміг. Знесилившись, він зрозумів, що сам може зірватися, і тоді перерізав мотузку. С. загинув.

Чи підлягає Ю. кримінальній відповідальності? Відповідь обґрунтуйте.

13. Перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, С. почав чіплятися до незнайомого йому К., а потім став його бити, заподіявши легкі тілесні ушкодження. Не зупинившись на цьому, С. витягнув із кишені ніж та розмахуючи ним, погрожував К. У процесі боротьби К. вирвав ніж з рук С. І вдарив останнього у живіт. Від завданого удару С. помер.

Дайте кримінально-правову оцінку ситуації. Чи є в діях К. необхідна оборона? Відповідь обґрунтуйте.

14. Під час бойових дій рядовий К. відмовився виконувати наказ свого командира – капітана З., який вимагав розстріляти взятого в полон військовослужбовця.

Дайте кримінально-правову оцінку ситуації. Чи є в діях К. обставини, що виключають кримінальну протиправність? Чи буде він нести кримінальну відповідальність? Відповідь обґрунтуйте.

15. Повертаючись вночі додому, Ц. побачив на темних сходах силует людини, що повільно направляла на нього револьвер. Вважаючи, що його хочуть вбити, К. вихопив свій пістолет і кілька разів вистрілив у силует. Пораненим, якому були завдані тяжкі тілесні ушкодження, виявився приятель Ц., який просто хотів пожартувати, погрожуючи іграшковим пістолетом.

Чи є в діях Ц. обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння? Відповідь обґрунтуйте

Теми есе-роздумів

1. Необхідна оборона: право чи обов'язок громадянина?
2. Крайня необхідність: етичні та правові межі самозбереження.
3. Роздуми про моральну та юридичну оцінку дій особи, яка діяла під фізичним примусом.
4. Роздуми про роль професійного ризику у кримінальному праві та його вплив на суспільну мораль.

Тести

1. Кожна особа має право на необхідну оборону:

- а) незалежно від можливості уникнути суспільно небезпечного посягання;
- б) незалежно від можливості звернутися за допомогою до інших осіб;
- в) незалежно від можливості звернутися за допомогою до органів влади;
- г) сукупність попередніх трьох варіантів.

2. Перевищенням заходів, необхідних для затримання особи, яка чинила кр. пр., визнається:

а) умисне заподіяння особі, що вчинила кр. пр., моральної та/або матеріальної шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці затримання особи, яка вчинила кр. пр.;

б) умисне заподіяння особі, що вчинила кр. пр., будь-якої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці затримання особи, яка вчинила кр. пр.;

в) умисне заподіяння особі, що вчинила кр. пр., тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці затримання особи, яка вчинила кр. пр.;

г) умисне заподіяння особі, що вчинила кр. пр., шкоди, яка не відповідає обстановці затримання особи, яка вчинила кр. пр.

3. Перевищенням меж крайньої необхідності є:

а) необережне заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам, якщо така шкода є більш значною, ніж відвернена шкода;

б) умисне заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам, якщо така шкода є більш значною, ніж відвернена шкода;

в) умисне та/або необережне заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам, якщо така шкода є більш значною, ніж відвернена шкода;

г) заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам, якщо така шкода є менш значною, ніж відвернена шкода.

4. Особа, яка відмовилася виконувати явно кримінально протиправний наказ або розпорядження:

а) підлягає кримінальній відповідальності на спеціальних підставах;

б) не підлягає кримінальній відповідальності;

в) підлягає кримінальній відповідальності на загальних підставах;

г) не передбачено звконом.

5. Ризик не визнається виправданим, якщо він:

а) завідомо створював загрозу для життя інших людей;

б) завідомо створював загрозу екологічної катастрофи;

в) завідомо створював загрозу інших надзвичайних подій;

г) сукупність попередніх трьох варіантів.

б. Не є кр. пр. вимушене заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам особою, яка:

а) відповідно до закону виконувала спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації з метою попередження чи розкриття їх злочинної діяльності;

б) відповідно до указу виконувала спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації з метою попередження чи розкриття їх злочинної діяльності;

в) відповідно до інструкції виконувала спеціальне завдання, беручи участь в організованій групі чи злочинній організації з метою попередження чи розкриття їх злочинної діяльності;

г) відповідно до положення виконувала завдання, беручи участь в організованій групі з метою попередження чи розкриття злочинної діяльності.

7. Обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння передбачені:

а) тільки в Загальній частині КК України;

б) в Загальній та Особливій частинах КК України;

в) тільки в Особливій частині КК України;

г) у КК України.

Питання до самоконтролю

1. Які існують види обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння, ви знаєте?

2. Що таке необхідна оборона та які її основні риси?

3. Яка мета переслідується під час затримання особи, що вчинила кримінальне правопорушення?
4. За яких умов ризик може вважатися виправданим?
5. Коли наказ (розпорядження) визнається законним?
6. Що являє собою професійний ризик у кримінальному праві та які умови його правомірності?
7. У яких випадках перевищення повноважень при виконанні спеціального завдання спричиняє кримінальну відповідальність?
8. Які умови правомірності діянь, вчинених у стані фізичного або психічного примусу?
9. У чому полягає відмінність між крайньою необхідністю та необхідною обороною?
10. У яких випадках професійний ризик не виключає кримінальну відповідальність?

ТЕМА 12. ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Мета практичного заняття: усвідомлення сутності звільнення від кримінальної відповідальності, розгляд умов і видів звільнення; з'ясування змісту таких понять як «дійове каяття», «примирення»; засвоєння знань про строк давності.

План практичного заняття

1. Поняття, підстави та види звільнення від кримінальної відповідальності.
2. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям.
3. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим.
4. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки.
5. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки.
6. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності.

Перелік ключових термінів і понять: звільнення від кримінальної відповідальності; умовні підстави; безумовні підстави; дійове каяття; щире каяття; сприяння розкриттю кримінального правопорушення; повне відшкодування завданих збитків; усунення заподіяної шкоди; примирення винного з потерпілим; потерпілий; передача особи на поруки; зміна обстановки; давність притягнення до кримінальної відповідальності.

Методичні вказівки

Розкриваючи зміст першого питання, необхідно визначити сутність поняття та правової природи звільнення від кримінальної відповідальності, правових наслідків такого звільнення, підстав та умов звільнення.

Під час вивчення другого питання необхідно враховувати наукові підходи до визначення поняття та правової природи звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям, конкретизації підстав такого звільнення.

При підготовці до третього питання треба опрацювати поняття та правову природу звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим.

Під час вивчення четвертого питання необхідно враховувати наукові підходи до визначення поняття та правової природи звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки, конкретизації підстав такого звільнення.

При підготовці до п'ятого питання слід опрацювати поняття та правову природу звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки, особливості підстав такого звільнення.

Під час підготовки до шостого питання окремої уваги потребує питання звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінчення строків давності, особливостей їх рахування, переривання та припинення, незастосування до кримінальних правопорушень проти миру та безпеки людства та ін. В процесі підготовки слід звернути увагу на особливості застосування строків давності за злочини, за які передбачене довічне позбавлення волі.

Задачі

1. 19-річний Паляниця вперше вчинив крадіжку зі складу магазину. Наступного дня через докори сумління він з'явився до правоохоронних органів, щиро покаявся і повернув викрадене майно.

Чи може бути Паляниця звільнений від кримінальної відповідальності?

2. Заруба вчинив хуліганство і кілька крадіжок. Усвідомивши свою негідну поведінку, він змінив спосіб життя, став чесно працювати, покинув пити, одружився. Через два роки після вчинення кр. пр. Заруба, бажаючи повністю виправдатися, з'явився до правоохоронних органів і розповів про своє минуле.

Чи є в даному випадку підстави для звільнення Заруби від кримінальної відповідальності?

3. Із того моменту, як Єгорова вчинила злочин, за який може бути призначене покарання у виді позбавлення волі, пройшло 15 років. За цей час нового злочину вона не скоїла.

Чи є факт закінчення строку давності безумовною причиною звільнення Єгорової від кримінальної відповідальності? Відповідь поясніть.

4. Сторож заводу «Маяк» Шутько під час своєї зміни викрав зі складу підприємства прилади і техніку загальною вартістю 11 500 грн. Коли про

зникнення майна стало відомо, Шутько щиро покався і повернув частину викраденого, що залишилася в нього, загальною вартістю 5 800 грн, а решту вартості майна добровільно відшкодував у грошовому еквіваленті.

Ознайомтеся зі статтями 185 і 191 КК України. Чи може суд звільнити Шутька від кримінальної відповідальності за даних обставин? Якщо так, то який різновид звільнення можна (необхідно) застосувати? Які умови цього звільнення?

5. Грищенко вчинив крадіжку у листопаді 2020 року, але затриманий не був. В серпні 2021 року Грищенко вчинив новий злочин – розбій.

Коли закінчиться перебіг давності за таких умов?

6. Громадянка Розумна подала до правоохоронних органів заяву про згвалтування її громадянином Волковим. Однак через місяць Розумна і Волков примирилися та подали заяву до органів РАЦСу про реєстрацію шлюбу.

Чи можливе у такому разі звільнення Волкова від кримінальної відповідальності? Відповідь поясніть.

7. Корсаков, який вже має судимість, вчинив нетяжкий злочин. На час розгляду справи в суді, внаслідок зміни обстановки, вчинене Корсаковим діяння втратило суспільну небезпечність.

Чи може бути Корсаков звільнений від кримінальної відповідальності у зв'язку зі зміною обстановки? Відповідь поясніть.

8. 2011 року Середа, керуючи транспортним засобом у нетверезому стані, здійснив наїзд на пішохода, внаслідок чого останній помер дорогою до лікарні (ч. 2 ст. 286 КК України). Аби уникнути відповідальності, Середа виїхав за кордон, у зв'язку з чим його було оголошено в розшук. У 2022 році Середа був затриманий працівниками правоохоронних органів.

Чи можливе застосування давності притягнення до кримінальної відповідальності?

9. Довлатов вчинив умисне вбивство жінки, яка знаходилася у стані вагітності. Про вагітність Довлатов знав.

Чи можливе застосування давності за тих умов?

10. Агафонов вчинив незаконну порубку дерев у заповіднику (ст. 246 КК України). Деревину він хотів використати як дрова для опалення свого будинку.

На час кримінального провадження у заповіднику сталася пожежа й значна частина лісу біля місця незаконної порубки була знищена вогнем.

Чи може бути ця обставина підставою для звільнення Агафопова від кримінальної відповідальності?

11. У 2020 році громадянин Грицяк був затриманий під час вчинення крадіжки з проникненням у житло (ч. 3 ст. 185 КК України). Слідство встановило, що 2008 року Грицяк вчинив крадіжку (ч. 1 ст. 185 КК України), а 2012 – був співучасником розбійного нападу (ч. 2 ст. 187 КК України).

Вирішіть питання про строки давності притягнення до кримінальної відповідальності. З'ясуйте, чи може бути Грицяк звільнений від кримінальної відповідальності за злочини, вчинені 2008 та 2012 роках, у зв'язку із закінченням строків давності, якщо слідству стало відомо про них у 2020 році.

12. Киренко вчинив розбій (ч. 1 ст. 187 КК України), але затриманий не був. За рік після цього Киренко вчинив новий злочин – хуліганство (ч. 2 ст. 296 КК України).

Коли за цих умов закінчиться перебіг давності? У яких випадках строки давності перериваються? Як у такому разі обчислюється давність?

13. Проживаючи в одній комунальній квартирі, А. та Б. часто сварились, ображали одна одну. Одного разу А. звинуватила Б. у крадіжці її костюма. Та у відповідь образила сусідку, а потім кілька разів ударила, спричинивши легке тілесне ушкодження з короткочасним розладом здоров'я. Було відкрите кримінальне провадження за ч. 2 ст. 125 КК України. У період судового розгляду Б. придбала для А. дефіцитні ліки, а також передала їй 3000 грн за зниклий костюм, хоч і продовжувала наполягати, що вона костюм не брала. У зв'язку з цим між А. та Б. відбулося примирення, про що вони заявили в суді.

Чи може Б. бути звільнена від кримінальної відповідальності? Відповідь обґрунтуйте.

14. З. прийшов в квартиру своєї колишньої дружини і запропонував знову жити разом. Дружина йому відмовила, після чого виникла сварка. В процесі сварки колишня дружина тяжко образила З. У нього виник стан сильного душевного хвилювання, під час якого З. наніс колишній дружині кілька ударів в голову та груди. Цими ударами їй було заподіяно тяжке тілесне ушкодження. В ході досудового розслідування З. щиро покаявся, помирився з колишньою дружиною, повністю оплатив витрати на її лікування.

Чи може бути З. звільнений від кримінальної відповідальності на підставі статей 45, 46 КК України? Якщо таке звільнення можливе, яка із зазначених статей повинна мати пріоритет у застосуванні?

15. До громадянина України Ф. звернулись представники іноземної держави з пропозицією займатись збором інформації, яка містить державну таємницю, на користь їх держави. Після досягнутої домовленості Ф. отримав конкретне завдання, але ніяких дій по збору та передачі шпигунської інформації не вчинив, а добровільно повідомив Службу безпеки України про свій зв'язок та про отримане завдання.

Проаналізуйте ч. 2 ст. 111 КК України та дайте правову оцінку ситуації.

Теми есе-роздумів

1. Звільнення від кримінальної відповідальності: другий шанс чи загроза правопорядку.

2. Звільнення у зв'язку з амністією: акт гуманізму чи політичний інструмент.

3. Роль суспільної небезпеки у прийнятті рішення про звільнення від відповідальності.

4. Проблеми правозастосування у випадках звільнення від кримінальної відповідальності.

5. Гуманізм у кримінальному праві: межі та можливості звільнення від відповідальності.

6. Звільнення від кримінальної відповідальності в умовах воєнного стану: нові виклики для правозастосування.

Тести

1. Що є видом звільнення від кримінальної відповідальності?

- а) звільнення з випробуванням;
- б) у зв'язку з вагітністю жінки;
- в) у зв'язку з хворобою;
- г) у зв'язку із зміною обстановки.

2. Які із зазначених видів звільнення від кримінальної відповідальності є обов'язковими?

- а) звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки;
- б) звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим;
- в) звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку зі зміною обстановки;
- г) звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітнього із застосуванням примусових заходів виховного характеру.

3. Що є підставою звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям?

- а) дійове каяття особи, яке характеризується щирим розкаянням, активним сприянням розкриттю кр. пр. та повним відшкодуванням завданих збитків або усуненням заподіяної шкоди;
- б) щире розкаяння та прилюдне вибачення за завдану образу;
- в) активне сприяння розкриттю кр. пр.;
- г) повне відшкодування завданих особою збитків або усунення заподіяної шкоди.

4. У чому полягає щире розкаяння у вчиненому кр. пр. при дійовому каятті?

- а) укладення угоди між потерпілим та особою, яка вчинила кр. пр., про усунення заподіяної шкоди;
- б) активне сприяння розкриттю кр. пр.;
- в) відшкодування завданих особою збитків;
- г) визнання особою своєї провини, висловлення жалю з приводу вчиненого та бажання виправити ситуацію, що склалася.

5. Який із зазначених видів звільнення від кримінальної відповідальності є умовним?

- а) звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим;
- б) звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки;
- в) звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку зі зміною обстановки;

г) звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям.

6. Які із зазначених видів звільнення від кримінальної відповідальності є безумовними?

а) звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки та звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим;

б) звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітнього із застосуванням примусових заходів виховного характеру та звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку зі зміною обстановки;

в) звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки та звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітнього із застосуванням примусових заходів виховного характеру;

г) звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку зі зміною обстановки та звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям.

7. У разі вчинення яких злочинів давність не застосовується?

а) кр. пр. проти життя особи;

б) кр. пр. проти волі, честі та гідності особи;

в) кр. пр. проти основ національної безпеки України та кр. пр. проти миру та безпеки людства;

г) кр. пр. проти громадської безпеки.

Питання до самоконтролю

1. Що розуміють під звільненням від кримінальної відповідальності?

2. Що таке обов'язкове звільнення від кримінальної відповідальності?

3. Які умови необхідні для звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям?

4. Які умови передбачені для звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку зі зміною обстановки?

5. У яких випадках переривається перебіг строку давності притягнення до кримінальної відповідальності?

6. У яких випадках особа може бути звільнена від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням сторін?

7. Що означає звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності?

8. Які умови правомірності щирого каяття повинні бути дотримані для звільнення від відповідальності?

9. У чому полягає відмінність між звільненням від кримінальної відповідальності та звільненням від покарання?

10. Які проблеми виникають під час застосування звільнення від кримінальної відповідальності на практиці?

ТЕМА 13. ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ПОКАРАНЬ. ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ

Мета практичного заняття: з'ясування сутності поняття «покарання», розгляд видів покарання; ознайомлення з ознаками системи покарань; набуття уявлення про основні та додаткові покарання; засвоєння загальних засад та принципів призначення покарання; з'ясування обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання; набуття уявлення про призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень і сукупністю вироків; ознайомлення з правилами складання покарань та зарахування строку попереднього ув'язнення.

План практичного заняття

1. Поняття та ознаки покарання за кримінальним законом України. Мета покарання.
2. Поняття системи кримінальних покарань. Види покарань.
3. Характеристика основних, додаткових покарань та покарань, які застосовуються як основні і як додаткові.
4. Загальні засади та принципи призначення покарання.
5. Обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання.
6. Призначення покарання за незакінчене кримінальне правопорушення та кримінальне правопорушення, вчинене у співучасті, пом'якшення покарання.
7. Призначення покарання сукупністю кримінальних правопорушень та сукупністю вироків.
8. Правила складання покарань, зарахування строку попереднього ув'язнення та обчислення строків покарання.

Перелік ключових термінів і понять: покарання; система покарань; основні покарання; додаткові покарання; покарання, які можуть застосовуватись як основні, і як додаткові; строкові покарання; безстрокові покарання; громадські роботи; виправні роботи; службові обмеження для військовослужбовців; пробаційний нагляд; арешт; обмеження волі; тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців; позбавлення волі на певний строк; довічне позбавлення волі; військове звання; спеціальне звання; ранг; чин; кваліфікаційний клас; державна нагорода України; конфіскація майна; штраф; право обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; загальні засади призначення покарання; обставини, що пом'якшують покарання; з'явлення із зізнанням; щире каяття; активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення; добровільне відшкодування завданого збитку; усунення заподіяної шкоди; угоди про визнання винуватості; обставини, які обтяжують покарання; сукупність кримінальних правопорушень; сукупність вироків.

Методичні вказівки

Під час розгляду першого питання рекомендовано засвоїти питання поняття та характерних ознак покарання за кримінальним законом України. Слід також враховувати наукові підходи до визначення мети покарання, теоретичні підходи до виділення ознак загальної та спеціальної превенції.

Під час вивчення другого питання необхідно засвоїти та охарактеризувати поняття системи покарання, теоретичні підходи до виділення ознак системи покарань, з'ясувати сутність та особливості застосування окремих видів покарання.

Під час підготовки до третього питання слід надати характеристику основних, додаткових покарань та покарань, які застосовуються як основні і як додаткові. Особливої уваги потребує питання особливостей призначення штрафу, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, звернути увагу на особливості призначення конфіскації та довічного позбавлення волі, відмежування підстав та порядку застосування конфіскації та спеціальної конфіскації. В процесі підготовки до теми також слід звернути на судову практику з метою з'ясування практичних аспектів призначення окремих видів покарання.

Розкриваючи зміст четвертого питання, рекомендовано засвоїти питання загальних засад та спеціальних принципів призначення покарання, правил складання покарань та зарахування строків.

При підготовці до п'ятого питання слід враховувати наукові підходи та судову практику в питаннях призначення покарання, особливостей врахування обставин, що пом'якшують та обтяжують його.

Під час вивчення шостого питання необхідно охарактеризувати правила призначення покарання за незакінчене кримінальне правопорушення та кримінальне правопорушення, вчинене у співучасті, пом'якшення покарання.

Під час підготовки до сьомого питання детальної уваги потребує аналіз меж призначенні покарання, розмежування правил призначення покарання за умов сукупності кримінальних правопорушень та сукупності вироків, особливостей призначення покарання на підставі угод.

Розкриваючи зміст восьмого питання, рекомендовано звернути увагу на судову практику складання покарань, зарахування строків попереднього ув'язнення, домашнього арешту, обчислення строків покарання.

Задачі

1. Кириченка було засуджено за ч. 1 ст. 142 КК України до обмеження волі на строк два роки зі штрафом у розмірі ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Адвокат Кириченка подав апеляцію, в якій просив виключити з вироку покарання у виді штрафу, оскільки в санкції ч. 1 ст. 142 КК України воно передбачене як альтернативне основне і суд не мав права призначати за одне кр. пр. одночасно обидва покарання.

Чи підлягає скарга задоволенню?

2. Щуков був засуджений на 3 роки позбавлення волі та позбавлений військового звання «капітан» за вчинення замаху на згвалтування.

Поясніть, чи правомірно Щуков був позбавлений військового звання.

3. Ректор ЗВО Буцько, засуджений за зловживання службовим становищем, що спричинило тяжкі наслідки (ч. 2 ст. 364 ст. КК України), одночасно за вироком суду був позбавлений наукового ступеня доктора політичних наук і вченого звання професора.

Дайте оцінку рішенням суду щодо позбавлення Буцька наукового ступеня і вченого звання.

4. П. у 2020 р. був засуджений за ч. 1 ст. 296 КК України, а в 2021 р. знову вчинив хуліганство, за що був притягнутий до кримінальної відповідальності за ч. 2 ст. 296 КК України. Суд призначив покарання у вигляді штрафу.

Чи правильне рішення суду?

5. Громадянин Лола не зміг заплатити штраф у розмірі 17 000 грн. за скоєне ним кр. пр.

Порахуйте, на який строк суд може замінити несплачену суму штрафу покаранням у виді виправних робіт.

6. Холоденко був визнаний винним у шахрайстві, передбаченому ч. 2 ст. 190 КК України. Суд призначив йому покарання у виді позбавлення волі строком на два роки і, враховуючи корисливий характер кр. пр., конфіскацію майна.

Чи відповідає вирок закону в частині призначення конфіскації майна?

7. За сукупністю вироків суд призначив Вагонову покарання у виді позбавлення волі на 20 років. Адвокат оскаржив вирок суду.

Вкажіть, який максимальний строк позбавлення волі може бути визначений судом в даній ситуації.

8. Суд засудив Хандучка за ч. 1 ст. 328 КК України до позбавлення волі. Про додаткові покарання у вирок не згадувалося.

Чи є тут порушення вимог закону?

9. Вироком суду Сафонова була визнана винною у вчиненні кр. пр., передбаченого ст. 118 КК України.

Яке покарання з тих, що вказані у санкції ст. 118 КК України, може бути призначене Сафоновій, враховуючи той факт, що вона є матір'ю дворічної дитини?

10. Особа була засуджена за грабіж (ч. 1 ст. 186 КК України) і незаконне публічне вживання наркотичних засобів (ч. 1 ст. 316 КК України). За перше кр. пр. суд призначив двісті сорок годин громадських робіт, за друге – два роки обмеження волі. Призначаючи покарання за сукупністю кр. пр., суд застосував принцип повного складання призначених покарань.

Встановіть, який розмір покарання призначив суд.

11. Особі призначено за ч. 1 ст. 122 КК України покарання у виді двох років позбавлення волі, а за ч. 1 ст. 186 КК України – три роки позбавлення волі.

На підставі яких принципів суд може призначити остаточне покарання за сукупністю кр. пр.? В яких межах має бути визначене це покарання?

12. Особа вчинила передбачене ч. 1 ст. 150¹ КК України використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом.

Чи може суд цього разу врахувати як обставину, котра обтяжує покарання, той факт, що кр. пр. було учинене стосовно малолітнього?

13. Падалко вчинив згвалтування та розбій. Суд призначив Падалко покарання у виді позбавлення волі на 19 років.

Поясніть, чи може суд призначити покарання більш суворе, ніж це передбачено відповідними статтями Особливої частини КК України.

14. За одне кр. пр. особі К. було призначено покарання у виді сплати штрафу в розмірі 17 000 грн., за інше – вона позбавлена права займатися посередницькою діяльністю на 2 роки.

Як суд повинен призначити остаточне покарання за сукупністю кр. пр.?

15. Громушкіна скоїла замах на умисне вбивство малолітньої дитини.

Вкажіть, які обставини суд повинен врахувати, призначаючи покарання за цей злочин.

16. За ч. 2 ст. 286 КК України Горобця було засуджено до шести років позбавлення волі. Горобець був визнаний винним у тому, що він, керуючи власним автомобілем, перевищив швидкість і вчинив наїзд на Потапова. Від одержаних травм Потапов помер у лікарні.

При призначенні покарання суд в якості обставин, котрі обтяжують покарання, врахував те, що Горобець не визнав себе винним, не розкався у вчиненому і те, що раніше він позбавлявся прав на керування автомобілем за різні порушення правил дорожнього руху.

Чи допустив суд порушення вимог закону? Відповідь обґрунтуйте.

17. Під час чергової подружньої сварки громадянка Попова не втрималася і вдарила чоловіка пательнею по голові, внаслідок чого останній знепритомнів. Усвідомивши всю небезпечність своїх дій, вона викликала «швидку» і намагалася надати чоловікові першу допомогу. Судово-медичною експертизою шкода здоров'ю Попова була визначена як тяжке тілесне ушкодження.

Ознайомтесь зі ст. 69¹ КК України. Чи є у даному випадку підстави для застосування цієї норми? У разі позитивної відповіді назвіть максимальне покарання, яке може бути призначене Поповій.

18. М. було засуджено за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 185 КК України, до покарання у виді 3 років позбавлення волі, а за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 186 КК України, – до 5 років позбавлення волі. На підставі ст. 70 КК України судом призначене остаточне покарання у виді 6 років і 6 місяців позбавлення волі.

За яким правилом суд призначив остаточне покарання М.? Чи відповідає призначене покарання вимогам ст. 70 КК України?

19. В. було засуджено за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 257 КК України, до покарання у виді 12 років позбавлення волі, а за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 187 КК України, – до 8 років позбавлення волі. На підставі ст. 70 КК України судом призначене остаточне покарання у виді 15 років позбавлення волі.

Чи відповідає вимогам закону призначене В. покарання?

20. Я. було засуджено за готування до кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 115 КК України, до покарання у виді 10 років позбавлення волі. Призначаючи таке покарання, суд зазначив у вирокі, що Я. готувався до вчинення особливо тяжкого злочину, свою вину не визнав, незважаючи на її повне доведення органами досудового слідства, не розкався у тому, що хотів вчинити вбивство.

Чи відповідає вимогам закону призначене Я. покарання?

Теми есе-роздумів

1. Історична еволюція покарання: від фізичних страт до ресоціалізації.
2. Конфіскація майна: правомірне покарання чи удар по родині засудженого?
3. Виправні роботи: чи сприяють вони виправленню злочинців?
4. Смертна кара: справедливість чи порушення права на життя?
5. Особливості призначення покарання за сукупністю вироків.
6. Особливості призначення покарання неповнолітнім.
7. Особливості призначення покарання за злочини проти людяності та воєнні злочини.

Тести

1. Покарання є:

а) заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні кр. пр., і полягає в передбаченому законом позбавленні прав і свобод засудженого;

б) заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні кр. пр., і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого;

в) заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні кр. пр., і полягає в передбаченому законом обмеженні чи позбавленні прав і свобод засудженого;

г) заходом примусу, що застосовується за вироком суду до особи за вчинення кр. пр. і полягає в передбаченому законом позбавленні прав і свобод засудженого.

2. Додатковими покараннями є:

а) позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу та конфіскація майна;

б) позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу та тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців;

в) службові обмеження для військовослужбовців та конфіскація майна;

г) громадські роботи та виправні роботи.

3. Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю може застосовуватися:

- а) як основне та додаткове покарання;
- б) лише як основне покарання;
- в) лише як додаткове покарання;
- г) лише, як вид покарання, передбачений для службових осіб.

4. До основного покарання може бути приєднане:

- а) одне додаткове покарання у випадку та порядку, передбаченому КК України;
- б) обов'язково декілька додаткових покарань у випадках та порядку, передбачених КК України;
- в) одне чи кілька додаткових покарань у випадках та порядку, передбачених КК України;
- г) законом не передбачено.

5. Більш суворий вид покарання з числа передбачених за вчинене кр. пр. призначається лише у разі, якщо:

- а) менш суворий вид покарання буде недостатній для виправлення особи;
- б) менш суворий вид покарання буде недостатній для попередження вчинення особи нових кр. пр.;
- в) менш суворий вид покарання буде недостатній для виправлення особи та попередження вчинення нею нових кр. пр.;
- г) менш суворий вид покарання буде недостатній для попередження нових кр. пр.

6. Більш суворе покарання, ніж передбачене відповідними статтями Особливої частини КК України за вчинене кр. пр., може бути призначене:

- а) лише за сукупністю кр. пр. згідно зі ст. 70 КК України;
- б) лише за сукупністю вироків згідно зі ст. 71 КК України;
- в) і за сукупністю кр. пр. і за сукупністю вироків, згідно зі статтями 70 та 71 КК України;
- г) законом не передбачено.

7. У випадку затвердження вироком угоди про примирення або про визнання вини суд призначає покарання:

- а) узгоджене сторонами угоди;
- б) узгоджене сторонами угоди та прокурором;
- в) узгоджене сторонами угоди та слідчим суддею;
- г) законом не передбачено.

Питання до самоконтролю

1. У чому полягає відмінність між покаранням відрізняється та заходами кримінально-правового впливу?

2. У яких випадках застосовується конфіскація майна?

3. На який строк може бути призначене покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як основне покарання?

4. У яких випадках можливе застосування альтернативних видів покарання?
5. Які категорії осіб не можуть бути засуджені до довічного позбавлення волі?
6. Що передбачає система часткового складання покарань?
7. У яких випадках допускається призначення більшого м'якого покарання, ніж передбачено законом?
8. Чи допускається об'єднання основних і додаткових видів покарань?
9. Як строки давності притягнення до відповідальності впливають на призначення покарання?
10. Як враховується майновий стан особи при призначенні покарання у виді штрафу?

ТЕМА 14. ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО ВІДБУВАННЯ. СУДИМІСТЬ

Мета практичного заняття: засвоєння теоретичних знань про звільнення від покарання та його види, умови та правові наслідки; розгляд обов'язків, які покладаються на звільнену від покарання особу; з'ясування сутності поняття щодо строків давності виконання обвинувального вироку суду, а також поняття щодо умов умовно-дострокового звільнення; ознайомлення з правилами звільнення від покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей; виокремлення видів звільнення за хворобою; з'ясування умов та підстав звільнення від покарання за амністією або помилуванням; ознайомлення з порядком заміни невідбутої частини покарання більш м'яким; засвоєння теоретичних знань про поняття, ознаки та правові наслідки судимості в кримінальному праві; розгляд строків погашення судимості; з'ясування сутності обчислення строків погашення судимості; ознайомлення з підставами зняття судимості та порядком реалізації.

План практичного заняття

1. Поняття звільнення від покарання та його види.
2. Звільнення від покарання у зв'язку з втратою особою суспільної небезпечності.
3. Звільнення від відбування покарання з випробуванням.
4. Звільнення від покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років.
5. Звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку.
6. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання.
7. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання для проходження військової служби.

8. Заміна покарання або його невідбутої частини більш м'яким.
9. Звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років.
10. Звільнення від покарання за хворобою.
11. Звільнення від відбування покарання у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу засудженого для обміну як військовополоненого.
12. Звільнення від відбування покарання на підставі акта амністії або помилування.
13. Поняття і значення судимості. Умови погашення та зняття судимості.

Перелік ключових термінів і понять: звільнення від покарання; безумовне звільнення від покарання; умовне звільнення від покарання; звільнення від відбування покарання з випробуванням; звільнення від покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років; звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку суду; умовно-дострокове звільнення від відбування покарання; проходження військової служби за контрактом; звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років; звільнення від покарання за хворобою; передача засудженого для обміну як військовополоненого; звільнення від покарання на підставі закону про амністію або акта про помилування; заміна невідбутої частини покарання більш м'яким; судимість; погашення судимості; невідбута частина покарання; кваліфікуюча ознака; строки погашення судимості; зняття судимості; засудження; підстави зняття судимості; зразкова поведінка; сумлінне ставлення до праці; виправлення особи.

Методичні вказівки

Під час розгляду першого питання рекомендовано засвоїти питання правової природи звільнення від покарання та його відбування, правові наслідки такого звільнення, з'ясувати особливості окремих видів звільнення від покарання та його відбування.

При підготовці також слід враховувати наукові підходи щодо визначення правової природи звільнення від покарання та його відбування, та судову практику в означених питаннях.

Розкриваючи зміст наступних питань, необхідно визначити сутність та зміст кожного із видів звільнення від покарання та підстави їх застосування.

Детальної уваги потребує аналіз питання обмежень в застосуванні можливостей звільнення від відбування покарання з випробуванням за низку кримінальних правопорушень та практику реалізації таких заборон, шляхи уникнення заборони; особливості умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, питання заміни невідбутої частини покарання більш м'яким, особливості дострокового зняття судимості.

Під час підготовки питань необхідно визначити сутність таких підстав як умовно-дострокове звільнення від відбування покарання для проходження військової служби та звільнення від відбування покарання у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу засудженого для обміну як військовополоненого.

Розкриваючи зміст останнього питання, необхідно враховувати наукові підходи щодо визначення поняття та правової природи судимості, різниці між її погашенням і зняттям. Слід проаналізувати строки погашення судимості та з'ясувати сутність обчислення строків судимості, визначити особливості дострокового зняття судимості, підстави та порядок реалізації. В процесі підготовки також слід звернути на судову практику стосовно врахування судимості при призначенні покарання за нове кримінальне правопорушення, судимості умовно засуджених, впливу судимості на можливість обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Задачі

1. С. засуджено за кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 135 КК України до 2 років позбавлення волі. Протягом 3 років С. ухилявся від відбування покарання. Після цього звернувся до суду з проханням звільнити його від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку.

Чи можливе за таких умов звільнення С. від відбування покарання?

2. Орешко порушив правила безпеки дорожнього руху під час керування транс

портним засобом – не зупинившись на червоне світло світлофора, здійснив наїзд на пішохода, котрий від завданої травми помер на місці.

Прокурор висунув обвинувачення за ч. 2 ст. 286 КК України і вимагав призначення покарання – шість років позбавлення волі. Своєю чергою, адвокат Орешка заявив клопотання про звільнення його підзахисного від відбування покарання з випробуванням, ураховуючи характеристику особи підсудного і пом'якшуючі покарання обставини.

Вироком суду Орешка було засуджено до шести років позбавлення волі і на підставі ст. 75 КК України звільнено від відбування покарання з іспитивим строком два роки.

Дайте оцінку рішенням суду в частині звільнення від відбування покарання з випробуванням. За яких умов можливе застосування цього звільнення?

3. Суд, розглядаючи матеріали кримінального провадження про можливість умовно-дострокового звільнення Г., засудженого до 10 місяців виправних робіт, відмовив у застосуванні до нього ст. 81 КК України, мотивуючи своє рішення невеликим строком призначеного покарання.

Чи правильним є рішення суду? Які підстави необхідні для застосування умовно-дострокового звільнення щодо Г.?

4. Вагітна жінка чи жінка, яка має дитину віком до трьох років, засуджена за тяжкий злочин до семи років позбавлення волі.

Чи може бути така жінка звільнена від відбування покарання з випробуванням?

5. Вироком суду Ш. було засуджено за ч. 2 ст. 296 КК України на 1 рік і 6 місяців позбавлення волі із звільненням його від відбування покарання з випробуванням. Враховуючи тяжкість кримінального правопорушення та особу винного, суд встановив 2 роки іспитового строку. Через 8 місяців постановою суду Ш. звільнено від відбування покарання внаслідок акту амністії, як особу, що на день набрання Законом України «Про амністію» чинності відбула одну третину призначеного строку покарання.

Чи правильним є рішення суду? Чи є вплив третини іспитового строку підставою до застосування амністії?

6. Громадянина Борсукова було засуджено до довічного позбавлення волі. Вирок щодо нього не було виконано протягом 15 років.

Поясніть, чи можливо за таких умов застосувати до Борсукова довічне позбавлення волі.

7. К. було засуджено за кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 442 КК України, до 15 років позбавлення волі. Із дня набрання чинності обвинувальним вироком його не було виконано протягом 15 років.

Чи можливе за таких умов застосування до К. звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку?

8. Б. було засуджено за кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 309 КК України, до 3 років позбавлення волі. Суд на підставі ст. 75 КК України звільнив засудженого Б. від відбування покарання з випробуванням і призначив йому іспитовий строк тривалістю 3 роки. Протягом іспитового строку Б. вчинив три адміністративних правопорушення, які потягли за собою адміністративні стягнення.

Яке рішення повинен винести суд стосовно Б.? За яких умов засуджений, якого звільнили від відбування покарання з випробуванням, під час іспитового строку може бути направлений для відбування призначеного покарання?

9. Вироком суду від 11 грудня 2025 року Сальникова засуджено за ст. 138 КК України до двох років позбавлення волі.

Визначте календарну дату, з якої, відповідно до закону, Сальникова можна умовно-достроково звільнити від відбування покарання.

10. Член виборчої комісії Є. під час проведення виборів умисно порушив таємницю голосування і був засуджений за ст. 159 КК України до штрафу у розмірі 10 тис. грн. Після винесення обвинувального вироку Є. захворів і 2,5 роки перебував на амбулаторному лікуванні, що перешкодило виконанню вироку. З метою одержання необхідних ліків, перебуваючи в лікарні, Є. двічі використовував завідомо підроблені документи, останній раз – чотири місяці тому.

Чи буде приведений у виконання обвинувальний вирок щодо Є. після його одужання? Назвіть умови, при яких застосовується звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку?

11. 8 березня 2019 року розпочався перебіг строку погашення судимості в особи, засудженої до позбавлення волі за тяжкий злочин. До закінчення строку погашення судимості ця особа вчинила новий злочин, який віднесений до категорії особливо тяжких тяжкості. За вироком, котрий набрав законної сили 21 жовтня 2022 р. і тоді ж почав виконуватися, винний був засуджений до позбавлення волі строком на десять років.

Коли сплинуть строки погашення судимості у цьому випадку?

12. Їжаков, відбувши покарання у виді трьох років позбавлення волі за згвалтування (ч. 1 ст. 152 КК України), через рік після звільнення вчинив крадіжку з проникненням у житло (ч. 3 ст. 185 КК України).

Визначте, чи матиме правові наслідки в такому разі факт притягнення Їжакова до кримінальної відповідальності за згвалтування, враховуючи, що покарання за це кр. пр. він відбув повністю. Відповідь поясніть.

13. Вироком суду С. був визнаний винним у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 366 і ч. 1 ст. 367 КК України. На підставі ч. 1 ст. 49 КК України його було звільнено від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності.

Чи можна вважати С. особою, що має судимість?

14. Вироком суду О. було засуджено за ч. 1 ст. 115 КК України до десяти років позбавлення волі.

Через який строк після відбуття покарання О. буде визнаватися таким, що не має судимості?

15. Гунька за вчинене кр. пр. засуджено на п'ять років обмеження волі з позбавленням на два роки права займатися певною діяльністю. Відповідно до ст. 75 КК України його звільнено від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком один рік. Після закінчення іспитового строку суд звільнив Гунька від призначеного покарання у виді обмеження волі.

Чи можна вважати Гунька таким, що не має судимості? Відповідь обґрунтуйте.

16. В. був засуджений за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 377 КК України, до обмеження волі на строк 4 роки, за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 378 КК України, – до позбавлення волі на строк 4 роки, за сукупністю вчинених кримінальних правопорушень – до позбавлення волі на строк 6 років.

Через який строк після відбуття покарання В. буде визнаватися таким, що не має судимості?

17. Вироком суду від 20 листопада 2017 р. Полов був засуджений за ч. 1 ст. 265 КК України до чотирьох років позбавлення волі. 23 лютого 2020 року його було достроково звільнено від відбування покарання.

Визначте момент, з якого почне обчислюватися строк погашення судимості, й назвіть календарну дату, коли судимість Полова буде вважатися погашеною.

18. Особа була засуджена за необережне вбивство двох осіб (ч. 2 ст. 119 КК України) до позбавлення волі.

Чи можна зняти з такої особи судимість до закінчення строків погашення судимості? Якщо так, то через який мінімально можливий термін можна ставити питання про дострокове зняття судимості?

19. М. був засуджений за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 191 КК України, до позбавлення волі на строк 4 роки з позбавленням права обіймати певні посади на строк 2 роки, за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 366 КК України, – до обмеження волі на строк 3 роки з позбавленням права обіймати певні посади на строк 2 роки, за сукупністю вчинених кримінальних правопорушень – до позбавлення волі на строк 5 років з позбавленням права обіймати певні посади на строк 3 роки.

Через який строк після відбуття основного покарання М. буде визнаватися таким, що не має судимості?

20. П. був засуджений вироком суду за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 185 КК України, до п'яти років позбавлення волі. У період відбування покарання він був умовно-достроково звільнений з місць позбавлення волі на один рік і п'ять місяців. Через два роки після звільнення щодо П. до суду надійшло клопотання про зняття судимості.

Чи може суд задовольнити таке клопотання?

Теми есе-роздумів

1. Поняття, види та підстави звільнення від покарання за кримінальним законодавством України.

2. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання: правове регулювання та судова практика.

3. Міжнародний досвід звільнення від покарання та відбування покарання: уроки для України.

4. Кримінально-правові наслідки судимості: теоретичний та практичний аспекти.

5. Міжнародно-правові стандарти у питаннях судимості та її наслідків.

6. Судимість і доступ до державної служби: правові аспекти.

7. Проблеми усунення наслідків судимості в процесі ресоціалізації засуджених.

Тести

1. Особа, засуджена за діяння, караність якого законом усунена:

а) підлягає негайному звільненню від призначеного судом покарання;

б) не підлягає звільненню від призначеного судом покарання;

в) підлягає звільненню від призначеного судом покарання, якщо ця особа доведе суду, що її можна вважати не суспільно небезпечною;

г) законом не передбачено.

2. Испитовий строк встановлюється судом тривалістю від:

а) шести місяців до одного року;

- б) одного року до трьох років;
- в) трьох років;
- г) двох до п'яти років.

3. *Амністія оголошується:*

- а) законом України стосовно певної категорії осіб;
- б) законом України стосовно індивідуальної особи;
- в) постановою Верховної Ради України, щодо осіб, вирок яких не набрав законної сили на день прийняття такої постанови;
- г) постановою Кабінету Міністрів України.

4. *Судимість починається:*

- а) з дня ухвалення обвинувального вироку;
- б) з моменту відбуття покарання;
- в) з часу вчинення кр. пр.;
- г) з дня вступу обвинувального вироку у законну силу.

5. *Автоматичне припинення судимості через визначений законом термін за дотримання певних, встановлених КК України, умов, – це:*

- а) погашення судимості;
- б) зупинення судимості;
- в) звільнення від судимості;
- г) зняття судимості.

6. *Строки погашення судимості обчислюються:*

- а) з часу ухвалення обвинувального вироку;
- б) з дня набрання обвинувальним вирокком законної сили;
- в) з моменту відбуття основного покарання;
- г) з дня відбуття основного і додаткового покарання.

7. *Зняття судимості допускається:*

- а) після спливу не менше третини строку погашення судимості;
- б) після закінчення не менш як половини строку погашення судимості;
- в) після спливу не менше двох третин строку погашення судимості;
- г) після відбуття основного і додаткового покарання.

Питання до самоконтролю

1. Перелічіть та охарактеризуйте види звільнення від покарання.
2. Розкрийте зміст понять «амністія» та «помилування».
3. Які підстави передбачені для звільнення від покарання за хворобою?
4. Як пом'якшуючі обставини впливають на рішення суду щодо звільнення від покарання?
5. Як на практиці реалізується звільнення від покарання у зв'язку з примиренням винного з потерпілим?
6. Поясніть сутність поняття «судимість» та основні правові наслідки судимості.
7. Перелічіть та охарактеризуйте строки погашення судимості.
8. Назвіть та охарактеризуйте підстави для зняття судимості.
9. Який порядок застосовується при реалізації зняття судимості?

10. Як судимість впливає на можливість реалізації права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю?

ТЕМА 15. ЗАХОДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ. ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ

Мета практичного заняття: засвоєння теоретичних знань про заходи кримінально-правового характеру; розгляд підстав для застосування обмежувальних заходів, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство; ознайомлення з порядком призначення, зміною та припиненням примусових заходів медичного характеру; з підставами примусового лікування; з'ясування сутності поняття «спеціальна конфіскація» та підстав застосування; ознайомлення із заходами кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб; засвоєння теоретичних знань про кримінальну відповідальність неповнолітніх і звільнення від неї; розгляд видів покарань, які застосовуються до неповнолітніх; ознайомлення з особливостями призначення та звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування, а також з особливостями погашення та зняття судимості неповнолітніх; набуття уявлення про кримінальну відповідальність членів неформальних молодіжних груп.

План практичного заняття

1. Поняття, ознаки та види заходів кримінально-правового характеру, що застосовуються до фізичних осіб:
 - а) обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство;
 - б) примусові заходи медичного характеру;
 - в) примусове лікування;
 - г) спеціальна конфіскація.
2. Поняття заходів кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб.
3. Звільнення від кримінальної відповідальності неповнолітніх.
4. Види покарань, які застосовуються до неповнолітніх.
5. Особливості призначення та звільнення неповнолітніх від покарання та його відбування.
6. Особливості погашення та зняття судимості неповнолітніх.
7. Особливості кримінальної відповідальності членів неформальних молодіжних груп.

Перелік ключових термінів і понять: обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство; примусові заходи медичного характеру; неосудність; обмежена осудність; амбулаторна

психіатрична допомога; заклад з надання психіатричної допомоги із звичайним наглядом; заклад з надання психіатричної допомоги з посиленням наглядом; заклад з надання психіатричної допомоги із суворим наглядом; комісія лікарів-психіатрів; примусове лікування; хвороба, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб; спеціальна конфіскація; юридична особа; штраф; конфіскація; ліквідація; уповноважена особа; неповнолітні; неформальні молодіжні групи; примусові заходи виховного характеру; строки давності; основні покарання; штраф; громадські роботи; виправні роботи; пробаційний нагляд; позбавлення волі на певний строк; додаткові покарання; штраф; право обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; щире розкаяння; бездоганна поведінка; умовно-дострокове звільнення від відбування покарання; судимість; погашення судимості; зняття судимості.

Методичні вказівки

Під час розгляду даної теми рекомендовано засвоїти питання поняття та правової природи заходів кримінально-правового характеру, відмінних від покарання. В процесі підготовки також слід звернути на судову практику з метою з'ясування практичних аспектів призначення окремих заходів кримінально-правового впливу.

Розкриваючи зміст першого питання, необхідно визначити сутність поняття обмежувальних заходів та порядку їх призначення. Слід звернути увагу на правову природу та порядок застосування примусових заходів медичного характеру та примусового лікування. Окремої уваги потребує питання особливостей відмежування підстав та порядку застосування конфіскації та спеціальної конфіскації як заходу кримінально-правового характеру.

Розкриваючи зміст другого питання, необхідно визначити особливості застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб.

Під час розгляду третього питання рекомендовано засвоїти питання особливостей реалізації кримінальної відповідальності щодо неповнолітніх. Окремої уваги потребує аналіз особливостей звільнення від кримінальної відповідальності, особливості застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх, які вчинили кримінальні правопорушення до досягнення віку кримінальної відповідальності.

Під час вивчення четвертого питання необхідно охарактеризувати види покарань, які застосовуються до неповнолітніх, та їх особливості.

Під час підготовки до п'ятого питання слід проаналізувати особливості призначення окремих видів покарань до неповнолітніх, звільнення їх від покарання та його відбування.

При підготовці до шостого питання слід проаналізувати особливості погашення та зняття судимості неповнолітніх, а саме строки погашення та порядок реалізації дострокового зняття судимості.

Під час розгляду сьомого питання слід проаналізувати особливості вчинення кримінальних правопорушень та кримінальної відповідальності членів неформальних молодіжних груп.

При підготовці слід враховувати теоретичні обґрунтування та практичні напрацювання з питань притягнення неповнолітніх до кримінальної відповідальності. В процесі підготовки також слід звернути на судову практику застосування примусових заходів виховного характеру.

Задачі

1. В. було засуджено за шахрайство до двох років обмеження волі. Під час відбування покарання В. захворів на психічну хворобу, у зв'язку з чим його направили на лікування до психіатричного закладу із звичайним наглядом. Через рік психічний стан В. нормалізувався. Ухвалою суду застосування примусових заходів медичного характеру щодо В. було припинено, а його самого направлено до кримінально-виконавчої установи для подальшого відбування покарання.

Чи правильним є рішення суду?

2. Під час полювання Кланов з необережності вбив одного з мисливців. Доки тривало досудове розслідування через докори сумління і сильне душевне хвилювання Кланов захворів на психічну хворобу, яка позбавила його можливості усвідомлювати свої дії, що було засвідчено комісійним висновком лікарів-психіатрів.

Яке рішення щодо Кланова має прийняти суд? Чи підлягає він покаранню у разі одужання?

3. За вчинення насильницького грабежу М. був засуджений за ч. 2 ст. 186 КК України до позбавлення волі на строк 5 років. Через 8 місяців після початку відбування покарання М. захворів на психічну хворобу, у зв'язку з чим його направили на лікування до психіатричного закладу із звичайним наглядом. Через 4,5 роки М. одужав, і примусові заходи медичного характеру щодо нього були припинені.

Чи підлягає М. покаранню за вчинене ним кримінальне правопорушення?

Варіант. За вчинення насильницького грабежу М. був засуджений за ч. 2 ст. 186 КК України до позбавлення волі на строк 6 років.

4. Швеця засуджено за зараження венеричною хворобою (ч. 1 ст. 133 КК України) до виправних робіт. Крім того, на підставі ч. 1 ст. 96 КК України до нього було застосоване примусове лікування.

Вкажіть, у яких місцях буде здійснюватися відповідне лікування.

5. Відомо, що Соляников скоїв кримінальне правопорушення у стані осудності, але до постановлення вироку захворів на психічну хворобу. Щодо нього було застосовано примусовий захід медичного характеру. Через п'ять місяців Соляников видужав.

Поясніть, чи підлягає він покаранню.

6. Перебуваючи у стані обмеженої осудності, Шолохова вчинила розбійний напад.

Поясніть, чи можливе застосування до Шолохової примусових заходів медичного характеру. Відповідь обґрунтуйте.

7. Щодо Т. було розпочато кримінальне провадження за ч. 1 ст. 309 КК України, а саме, за зберігання наркотичного засобу без мети збуту. У суді Т. свою

вину визнав повністю, вказавши, що змушений вживати наркотичні засоби, оскільки хворий на хронічну наркоманію. Ухвалою суду Т. було звільнено від кримінальної відповідальності з покладанням на нього обов'язку пройти курс лікування від наркоманії.

Чи правомірним є рішення суду?

8. А. було засуджено на підставі ч. 2 ст. 310 КК України за те, що він на присадибній ділянці свого будинку, не маючи спеціального дозволу, посіяв та вирощував 107 рослин роду коноплі. А. було призначено покарання у виді позбавлення волі на строк 3 роки. Прокурор оскаржив це рішення, вказавши на те, що суд безпідставно разом із покаранням не застосував спеціальну конфіскацію предмета кримінального правопорушення.

Чи правомірною є скарга прокурора? В яких випадках та на яких підставах застосовується спеціальна конфіскація?

9. Учасниця неформальної молодіжної групи «Ф» 17-річна Павлова під час урочистої промови міського голови з приводу святкування Дня міста публічно оголилася, вистрибнула на сцену і почала вигукувати заклики проти забудови міського парку; її дії були кваліфіковані як хуліганство (ч. 1 ст. 296 КК України).

Яке покарання Павловій може призначити суд, ураховуючи, що вона не має власного доходу? Відповідь обґрунтуйте, посилаючись на норми КК України.

10. Сімнадцятирічний Д. вчинив крадіжку з проникненням в житло. Його було засуджено за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 185 КК України. Під час досудового розслідування Д. щиро розкався у вчиненому, повністю відшкодував потерпілому всі завдані збитки.

Чи можливе звільнення Д. від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру? Відповідь обґрунтуйте.

11. Громадянка Оситрова у віці 12 років скоїла таємне викрадення чужого майна.

Поясніть, чи можливе за таких умов застосування до неї примусових заходів виховного характеру.

12. Неповнолітній Дондік вперше скоїв кр. пр., передбачене ст. 123 КК України. Відомо, що санкція цієї статті передбачає декілька видів покарання.

Вкажіть, який із передбачених санкцією цієї статті вид покарання не може бути застосований до неповнолітнього Дондіка. Відповідь обґрунтуйте.

13. Ш. був притягнутий до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 152 КК України, оскільки вчинив дії сексуального характеру без добровільної згоди потерпілої особи. На момент вчинення кримінального правопорушення Ш. не виповнилося 17 років.

Чи можливе звільнення Ш. від відбування покарання з випробуванням?

14. 15-річний Бондар був засуджений до одного року позбавлення волі за крадіжку, вчинену за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 185 КК України).

Встановіть, коли судимість Бондаря буде вважатися погашеною.

15. Смирнова було засуджено за ч. 2 ст. 187 КК України на сім років позбавлення волі з конфіскацією всього майна, яке є його власністю.

У касаційній скарзі прокурор просив змінити вирок, виключивши з нього застосування додаткової міри покарання у виді конфіскації майна, оскільки Смирнов вчинив злочин у неповнолітньому віці.

Чи підлягає скарга задоволенню?

16. 16-річний Возов був визнаний винним у вчиненні катування (ч. 1 ст. 127 КК України).

Чи може суд призначити йому покарання у виді п'яти років позбавлення волі? Відповідь поясніть.

17. Неповнолітній у складі організованої групи вчинив вимагання (ч. 4 ст. 189 КК України). Суд призначив йому покарання у виді позбавлення волі на десять років і шість місяців.

Чи правильне рішення суду?

18. Р., будучи неповнолітнім, вчинив заволодіння транспортним засобом, поєднане з насильством, що не є небезпечним для життя та здоров'я потерпілого К. Суд, урахувавши обставини, що обтяжують та пом'якшують покарання, умови життя та інші характеристики особи Р., призначив йому за вчинене кримінальне правопорушення покарання у виді восьми років позбавлення волі.

Чи є правильним є рішення суду?

19. Л., у день свого шістнадцятиріччя був засуджений за вчинення наруги над могилою за ч. 1 ст. 297 КК України. За вчинене кримінальне правопорушення суд призначив йому покарання у виді пробаційного нагляду строком 3 роки.

Чи правильним є рішення суду? Які умови передбачені КК України щодо застосування даного виду покарання до неповнолітнього?

20. Неповнолітній Л., раніше судимий за крадіжку чужого майна, на шлях виправлення не став і знову вчинив кримінальне правопорушення. Так, з метою заволодіння чужим майном, Л. вчинив вбивство громадянки Ш. Суд засудив Л. до довічного позбавлення волі.

Яке покарання може бути призначено Л. за вчинене кримінальне правопорушення? Чи правильним є рішення суду в даному випадку? Який максимальний строк покарання у виді позбавлення волі може бути призначено неповнолітньому?

Теми есе-роздумів

1. Особливості застосування обмежувальних заходів до фізичних осіб в Україні: правовий аналіз.

2. Міжнародний досвід застосування обмежувальних заходів у кримінальному праві.

3. Права та обов'язки осіб, до яких застосовуються обмежувальні заходи.

4. Ювенальна юстиція: концепція та її застосування в правовій системі України.

5. Покарання неповнолітніх: розгляд альтернативних покарань та їх ефективність.

6. Проблеми та перспективи кримінальної відповідальності членів неформальних молодіжних груп в умовах воєнного стану.

Тести

1. *Примусові заходи медичного характеру можуть бути застосовані судом до осіб:*

- а) які вчинили у стані неосудності суспільно небезпечні діяння;
- б) які вчинили у стані обмеженої осудності злочини;
- в) які вчинили злочин у стані осудності, але захворіли на психічну хворобу до постановлення вироку або під час відбування покарання;
- г) сукупність попередніх трьох варіантів.

2. *Якщо не буде визнано за необхідне застосування до психічно хворого примусових заходів медичного характеру, а також у разі припинення застосування таких заходів, суд може:*

- а) передати його на піклування трудовому колективу з обов'язковим лікарським наглядом;
- б) передати його на піклування родичам або опікунам з обов'язковим лікарським наглядом;
- в) передати його на піклування родичам або опікунам без обов'язкового лікарського нагляду;
- г) законом не передбачено.

3. *Примусове лікування може бути застосоване судом, незалежно від призначеного покарання, до осіб, які вчинили суспільно небезпечні діяння та мають:*

- а) хворобу, що становить небезпеку для життя і здоров'я інших осіб;
- б) хворобу, що становить небезпеку для життя інших осіб;
- в) хворобу, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб.
- г) законом не передбачено.

4. *До неповнолітніх, визнаних винними у вчиненні кр. пр., судом можуть бути застосовані такі основні види покарань:*

- а) штраф, громадські роботи, виправні роботи, пробаційний нагляд, позбавлення волі на певний строк;
- б) штраф, громадські роботи, виправні роботи, арешт, обмеження волі на певний строк, позбавлення волі на певний строк;
- в) штраф, громадські роботи, виправні роботи, арешт, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, позбавлення волі на певний строк;
- г) штраф, громадські роботи, виправні роботи, пробаційний нагляд, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

5. *При призначенні покарання неповнолітньому за сукупністю кр. пр. або вироків остаточне покарання у виді позбавлення волі:*

- а) не може перевищувати 15 років;
- б) не може перевищувати 13 років;
- в) не може перевищувати 10 років;
- г) не може перевищувати 5 років.

6. *Громадські роботи можуть бути призначені неповнолітньому у віці від 16 до 18 років на строк:*

а) від 30 до 120 годин і полягають у виконанні неповнолітнім робіт у вільний від навчання чи основної роботи час;

б) від 40 до 120 годин і полягають у виконанні неповнолітнім робіт у вільний від навчання чи основної роботи час;

в) від 50 до 120 годин і полягають у виконанні неповнолітнім робіт у вільний від навчання чи основної роботи час;

г) від 60 до 120 годин і полягають у виконанні неповнолітнім робіт у вільний від навчання чи основної роботи час.

7. Засуджені до позбавлення волі неповнолітні відбувають це покарання:

а) у кримінально-виконавчих установах;

б) у виправних центрах;

в) у спеціальних навчально-виховних установах для дітей;

г) у спеціальних виховних установах.

Питання до самоконтролю

1. Поясніть сутність обмежувальних заходів.

2. Перелічіть та охарактеризуйте види примусових заходів медичного характеру.

3. Розкрийте сутність поняття «примусове лікування».

4. До яких категорій осіб застосовується примусове лікування?

5. Які заходи кримінально-правового характеру можуть застосовуватися до юридичних осіб?

6. Хто відноситься до неповнолітніх осіб?

7. Назвіть види примусових заходів виховного характеру.

8. Які види звільнення від кримінальної відповідальності передбачені для неповнолітніх, які вчинили кримінальне правопорушення?

9. Які покарання можуть застосовуватися до неповнолітніх, які вчинили кримінальне правопорушення?

10. Які види звільнення від покарання передбачені для неповнолітніх, які вчинили кримінальне правопорушення?

ГЛОСАРІЙ

Безпосередній об'єкт – конкретні суспільні відносини, яким спричиняється шкода або створюється загроза її спричинення окремим кримінальним правопорушенням¹.

Виконавець (співвиконавець) – це особа, яка у співучасті з іншими суб'єктами кримінального правопорушення безпосередньо чи шляхом використання інших осіб, що відповідно до закону не підлягають кримінальній відповідальності за скоєне, вчинила кримінальне правопорушення, передбачене КК України (ч. 2 ст. 27 КК України).

Вина – це психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої КК України, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності (ст. 23 КК України).

Готування до кримінального правопорушення – підшукування або пристосування засобів чи знарядь, підшукування співучасників або змова на вчинення кримінального правопорушення, усунення перешкод, а також інше умисне створення умов для вчинення кримінального правопорушення (ст. 14 КК України).

Добровільна відмова – остаточне припинення особою за своєю волею готування до кримінального правопорушення або замаху на кримінальне правопорушення, якщо при цьому вона усвідомлювала можливість доведення кримінального правопорушення до кінця (ст. 17 КК України).

Додатковий безпосередній об'єкт – це таке суспільне відношення, яке заслуговує на самостійну кримінально-правову охорону, проте він знаходиться у тісній взаємодії із родовим об'єктом. Без порушення родового об'єкта не відбувалося би порушення суспільних відносин додаткового об'єкта².

Загальний об'єкт – всі суспільні відносини, поставлені під охорону КК України, яким під час учинення злочинів заподіюється шкода чи створюється загроза її заподіяння³.

Закінчене кримінальне правопорушення – діяння, яке містить усі ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого відповідною статтею Особливої частини КК України (ст. 13 КК України).

Закон про кримінальну відповідальність – це письмовий правовий акт, що має вищу юридичну силу, приймається Верховною Радою України або всеукраїнським референдумом і містить кримінально-правові норми, які встановлюють підстави і принципи кримінальної відповідальності, визначають, які суспільно небезпечні діяння є кримінальними правопорушеннями і які

¹ Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / за заг. ред. проф. О. М. Литвинова. Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2020. 428 с.

² Попович О. В., Томаш Л. В., Латковський П. П. Кримінальне право України. Частина 1 : конспект лекцій : навчально-методичний посібник для здобувачів денної та заочної форми навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 «Право». Чернівці : Освіта, 2022. 182 с.

³ Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / за заг. ред. проф. О. М. Литвинова. Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2020. 428 с.

покарання належить застосовувати до осіб, винних у їх вчиненні, формулюють інші кримінально-правові наслідки вчинення кримінального правопорушення⁴.

Замах на кримінальне правопорушення – вчинення особою з прямим умислом діяння (дії або бездіяльності), безпосередньо спрямованого на вчинення кримінального правопорушення, передбаченого відповідною статтею Особливої частини КК України, якщо при цьому кримінальне правопорушення не було доведено до кінця з причин, що не залежали від її волі (ст. 15 КК України).

Класифікація кримінальних правопорушень – це розподіл передбачених Особливою частиною КК України норм на окремі групи за певними критеріями⁵.

Кримінальна відповідальність – це вимушене зазнавання особою, яка вчинила кримінальне правопорушення, державного осуду, а також передбачених КК України обмежень особистого, майнового або морального характеру, що визначаються обвинувальним вироком суду і покладаються на винного спеціальними органами держави⁶.

Кримінальне право – це система юридичних норм прийнятих Верховною Радою України, що встановлюють, які суспільно небезпечні діяння є кримінальними правопорушеннями і які покарання підлягають застосуванню до осіб, що їх вчинили⁷.

Кримінальне правопорушення – передбачене КК України суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення (ст. 11 КК України).

Кримінальний проступок – передбачене КК України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі (ч. 2 ст. 12 КК України).

Незакінчене кримінальне правопорушення – готування до кримінального правопорушення та замах на кримінальне правопорушення (ст. 13 КК України).

Нетяжкий злочин – передбачене КК України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше п'яти років (ч. 4 ст. 12 КК України).

Об'єкт кримінально-правового регулювання – суспільні відносини, які виникли в результаті вчинення злочину або діяння з ознаками злочину чи за

⁴ Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / за заг. ред. В. Я. Конопельського, В. О. Меркулової. Одеса : ОДУВС, 2021. 452 с.

⁵ Кримінальне право України : Загальна частина : підручник / за ред. д.ю.н., проф. О. В. Меркулової, д.ю.н., доцента В. Я. Конопельського. Одеса : ОДУВС, 2017. 430 с.

⁶ Попович О. В., Томаш Л. В., Латковський П. П. Кримінальне право України. Частина 1 : конспект лекцій : навчально-методичний посібник для здобувачів денної та заочної форми навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 «Право». Чернівці : Освіта, 2022. 182 с.

⁷ Кримінальне право України : Загальна частина : підручник / за ред. проф. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Харків. : Право, 2010. 456 с.

обставин, що виключають його злочинність відповідно до закону про кримінальну відповідальність⁸.

Об'єкт кримінального правопорушення – суспільні відносини, які охороняються кримінальним законом і яким внаслідок посягання завдається або може бути завдана шкода⁹.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення – це система передбачених законом про кримінальну відповідальність зовнішніх ознак злочинного посягання, а також об'єктивних умов його здійснення¹⁰.

Організатор – це особа, яка організувала вчинення кримінального правопорушення (кримінальних правопорушень) або керувала його (їх) підготовкою чи вчиненням. Організатором також є особа, яка утворила організовану групу чи злочинну організацію або керувала нею, або особа, яка забезпечувала фінансування чи організувала приховування кримінально протиправної діяльності організованої групи або злочинної організації (ч. 3 ст. 27 КК України).

Основний безпосередній об'єкт – це об'єкт завжди входить до складу родового об'єкта кримінального правопорушення. Тому з'ясування цього об'єкта дає змогу правильно визначити місце тієї чи іншої кримінально-правової норми в системі Особливої частини КК України¹¹.

Особливо тяжкий злочин – передбачене КК України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад двадцять п'ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі (ч. 6 ст. 12 КК України).

Підбурювач – це особа, яка умовлянням, підкупом, погрозою, примусом або іншим чином схилила іншого співучасника до вчинення кримінального правопорушення (ч. 4 ст. 27 КК України).

Повторність кримінальних правопорушень – це вчинення двох або більше кримінальних правопорушень, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини КК України (ст. 32 КК України).

Покарання – це захід примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні кримінального правопорушення, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого (ст. 50 КК України).

Пособник – це особа, яка порадами, вказівками, наданням засобів чи знарядь або усуненням перешкод сприяла вчиненню кримінального правопорушення іншими співучасниками, а також особа, яка заздалегідь обіцяла

⁸ Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / за заг. ред. проф. О. М. Литвинова. Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2020. 428 с.

⁹ Попович О. В., Томаш Л. В., Латковський П. П. Кримінальне право України. Частина 1 : конспект лекцій : навчально-методичний посібник для здобувачів денної та заочної форми навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 «Право». Чернівці : Освіта, 2022. 182 с.

¹⁰ Там само.

¹¹ Попович О. В., Томаш Л. В., Латковський П. П. Кримінальне право України. Частина 1 : конспект лекцій : навчально-методичний посібник для здобувачів денної та заочної форми навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 «Право». Чернівці : Освіта, 2022. 182 с.

переховати особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, зняття чи засоби вчинення кримінального правопорушення, сліди кримінального правопорушення чи предмети, здобуті кримінально протиправним шляхом, придбати чи збути такі предмети або іншим чином сприяти приховуванню кримінального правопорушення (ч. 5 ст. 27 КК України).

Предмет кримінального права – ті суспільні відносини, які виникають у зв'язку із вчиненням кримінального правопорушення та застосуванням за це певних покарань¹².

Предмет кримінального правопорушення – це будь-які речі матеріального світу, з певними властивостями яких закон про кримінальну відповідальність пов'язує наявність у діях особи ознак конкретного складу кримінального правопорушення¹³.

Предмет кримінального правопорушення є складовим елементом суспільних відносин як об'єкта кримінального правопорушення. Під ним слід розуміти речі матеріального світу, посягаючи на які вчиняється злочин або з особливими властивостями яких пов'язується суспільна небезпечність діяння щодо неконтрольованого поведіння з ними, а також у визначених кримінальним законом випадках – інформація¹⁴.

Примусові заходи медичного характеру – це надання амбулаторної психіатричної допомоги, поміщення особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною КК України, в спеціальний лікувальний заклад з метою її обов'язкового лікування, а також запобігання вчиненню нею суспільно небезпечних діянь (ст. 92 КК України).

Рецидив кримінальних правопорушень – це вчинення нового умисного кримінального правопорушення особою, яка має судимість за умисне кримінальне правопорушення (ст. 34 КК України).

Склад кримінального правопорушення – сукупність встановлених у кримінальному законі юридичних ознак (об'єктивних і суб'єктивних), що визначають вчинене суспільно небезпечне діяння як протиправне¹⁵.

Співучасть у кримінальному правопорушенні – це умисна спільна участь декількох суб'єктів кримінального правопорушення у вчиненні умисного кримінального правопорушення (ст. 26 КК України).

Суб'єкт кримінального правопорушення – фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до КК України у може наставати кримінальна відповідальність (ст. 18 КК України).

¹² Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / за заг. ред. В. Я. Конопельського, В. О. Меркулової. Одеса : ОДУВС, 2021. 452 с.

¹³ Попович О. В., Томаш Л. В., Латковський П. П. Кримінальне право України. Частина 1 : конспект лекцій : навчально-методичний посібник для здобувачів денної та заочної форми навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 «Право». Чернівці : Освіта, 2022. 182 с.

¹⁴ Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / за заг. ред. проф. О. М. Литвинова. Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2020. 428 с.

¹⁵ Попович О. В., Томаш Л. В., Латковський П. П. Кримінальне право України. Частина 1 : конспект лекцій : навчально-методичний посібник для здобувачів денної та заочної форми навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 «Право». Чернівці : Освіта, 2022. 182 с.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення – це система передбачених законом про кримінальну відповідальність внутрішніх ознак злочинного посягання, а також суб'єктивних умов його здійснення¹⁶.

Сукупність кримінальних правопорушень – це вчинення особою двох або більше кримінальних правопорушень, передбачених різними статтями або різними частинами однієї статті Особливої частини КК України, за жодне з яких її не було засуджено (ст. 33 КК України).

Суспільна небезпечність – основна конструктивна матеріальна ознака будь-якого кримінального правопорушення, що розкриває його соціальну сутність. Виявляється в яскраво вираженій антигромадській спрямованості будь-якого кримінального делікту, що не просто порушує норми закону, але й також різко суперечить загальноприйнятим правилам поведінки, заподіює або створює загрозу заподіяння серйозної шкоди правомірним інтересам особи, суспільства і держави¹⁷.

Суспільна небезпечність – це матеріальна ознака кримінального правопорушення, що полягає в здатності передбаченого кримінальним законом діяння спричинити шкоду відносинам, які охороняються кримінальним законом, або створити реальну можливість заподіяння такої шкоди¹⁸.

Тяжкий злочин – передбачене КК України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше десяти років (ч. 5 ст. 12 КК України).

¹⁶ Там само.

¹⁷ Кримінальне право України : Загальна частина : підручник / за ред. д.ю.н., проф. О. В. Меркулової, д.ю.н., доцента В. Я. Конопельського. Одеса : ОДУВС, 2017. 430 с.

¹⁸ Попович О. В., Томаш Л. В., Латковський П. П. Кримінальне право України. Частина 1 : конспект лекцій : навчально-методичний посібник для здобувачів денної та заочної форми навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 «Право». Чернівці : Освіта, 2022. 182 с.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Панкратова К. О. Кримінальне право : навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Правоохоронна діяльність» освітньо-професійної програми «Правоохоронна діяльність» : в 2 ч. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2025. Ч. 1. 225 с.
2. Васильківська І. П., Бондаренко Є. І. Кримінальне право України. Загальна частина : практикум. Київ : КНЕУ, 2015. 267 с.
3. Панкратова К. О. Кримінальне право (Загальна частина) : методичні рекомендації до практичних занять для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Право» освітньо-професійної програми «Право». Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2025. 123 с.
4. Кримінальне право України : збірник задач / М. О. Акімов, В. В. Бабаніна, І. А. Вартилицька, А. А. Вознюк та ін.; за заг. ред. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Джужи ; за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. А. В. Савченка, канд. юрид. наук, доц. Л. О. Мостепанюк, канд. юрид. наук, доц. О. М. Шармар. 2-ге вид., допов. та перероб. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2020. 264 с.
5. Загороднюк С. О. Кримінальне право : навчально-методичний посібник для здобувачів спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність», бакалавр. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 246 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/24200>.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література:

1. Конопельський В. Я., Плужник О. І., Резніченко Г. С. Основи кримінального права : навчальний посібник. Одеса : ОДУВС, 2021. 302 с.
2. Сухонос В. В., Сухонос В. В. (мол.), Білокінь Р. М., Бондаренко О. С. Кримінальне право України (Загальна частина) : підручник / за заг. ред. доктора юридичних наук, професора В. В. Сухоноса. Суми : Університетська книга, 2024. 476 с.
3. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / за заг. ред. В. Я. Конопельського, В. О. Меркулової. Одеса : ОДУВС, 2021. 452 с.
4. Тацій В. Я., Тютюгін В. І., Борисов В. І. Кримінальне право України : Загальна частина : підручник. Харків : Право, 2020. 584 с.
5. Кримінальне право. Загальна частина : навчальний посібник / О. М. Волуйко та ін. Київ : ІВЦ НГУ, 2023. 288 с.
6. Панкратова К. О. Кримінальне право : навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Правоохоронна діяльність» освітньо-професійної програми «Правоохоронна діяльність» : в 2 ч. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2025. Ч. 1. 225 с.

Додаткова література:

1. Андрусяк Г. М. Сутність обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння, крізь призму юридичних фактів. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2023. Вип. 4 (51). С. 93-98.
2. Бабанли Р. Ш. Призначення покарання в Україні : теоретико-прикладні засади. Чернігів : Десна Поліграф, 2019. 488 с.
3. Вереша Р. В. Філософія вини у кримінальному праві : монографія. Київ : Алерта, 2024. 366 с.
4. Винник А. О. Спеціальна конфіскація у кримінальному праві : монографія. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 196 с.
5. Вознюк А. А. Спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності учасників організованих злочинних об'єднань : монографія. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2015. 236 с.
6. Гранкіна В. І. Щодо впровадження інституту пробації в Україні. *Правовий часопис Донбасу*. 2020. № 2. С. 135-144.
7. Гуртієва Л. М., Лукашкіна Т. В. Деякі пропозиції щодо вдосконалення нормативного регулювання звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 12. С. 339-344.

8. Гусаро С. М., Ященко А. М. Щодо питання про сутність судимості та її застосування в механізмі реалізації кримінальної відповідальності. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2022. № 2 (27). С. 19-30.
9. Давидович І. Пом'якшення призначеного покарання внаслідок зворотної дії кримінального закону: проблеми застосування ч. 3 ст. 74 Кримінального кодексу України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 3. С. 244-250.
10. Євдокімова О. Кримінальна відповідальність за повторність кримінальних проступків. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 8. С. 227-231.
11. Єрмак О. В., Куц В. М. Конфіскація як засіб кримінально-правового реагування : монографія. Чернігів : Вид. Лозовий В. М., 2018. 232 с.
12. Коломієць С. С. Поняття загальних засад звільнення від покарання. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2022. Т. 9-10. С. 63-70.
13. Крижановський А. Міжнародне кримінальне законодавство, яке регулює обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння. *Публічне право*. 2022. № 3 (47). С. 42-47.
14. Круглов О. Щодо поняття кримінального правопорушення. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2021. № 2 (16). С. 24-32.
15. Маслова О. О. Щодо значення факультативних ознак об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. Вип. 2. С. 110-117.
16. Мицька О. І. Штраф як вид покарання неповнолітніх у кримінальному праві України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 333-335.
17. Мілова Т. М., Трошкіна К. Є. Особливості співучасті у кримінальних правопорушеннях зі спеціальним суб'єктом. *Наукові записки. Серія : Право*. 2023. № 15. С. 240-244.
18. Назимко Є. С. Інститут покарання неповнолітніх у кримінальному праві України : монографія. Київ : ВД «Дакор», 2018. 336 с.
19. Олійник О. С. Ієрархія принципів кримінального права України. *Правова позиція*. 2019. № 3 (24). С. 7-13.
20. Панов М. І., Харитонов С. О. Суспільна небезпечність діяння в системі ознак поняття «кримінальне правопорушення». *Проблеми законності*. 2020. № 150. С. 124-140.
21. Пономаренко Ю. А. Загальна теорія визначення караності кримінальних правопорушень : монографія. Харків : Право, 2020. 720 с.
22. Рішення ЄСПЛ у справі «Григор'єв проти України» від 07.03.2019, заява № 32569/08.
23. Рішення ЄСПЛ у справі «Мазур проти України» від 31.10.2019, заява № 59550/11.
24. Рішення ЄСПЛ у справі «Штепа проти України» від 24 жовтня 2019 року, заява № 1349/17.
25. Самофалов Л. П., Самофалов О. Л. Теоретичні аспекти знань про склад правопорушення та їх практичне значення. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 56-60.

26. Сидорук І. І. Щодо визначення поняття «кримінальне правопорушення». *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2022. № 70. С. 399-404.
27. Стрельцов Є., Мирошніченко Н. Підстава кримінальної відповідальності потребує законодавчого закріплення. *Право України.* 2020. № 2. С. 151-163.
28. Сухонос В. В., Сухонос В. В. (мол.). *Склад злочину: закон, теорія, практика : монографія.* Суми: Університетська книга, 2023. 200 с.
29. Тацій В. Я., Пономаренко Ю. А. Об'єкт кримінального правопорушення. *Вісник Асоціації кримінального права України.* 2022. № 2 (18). С. 207-210.
30. Тимофеева Л. Ю. Принципи кримінального права та їх реалізація в умовах війни. *Вісник асоціації кримінального права України.* 2022. № 1 (17). С. 36-51.
31. Хавронюк М. Проступок, його сутність і порядок досудового розслідування та судового розгляду: новітні середньоазійські підходи у порівнянні із вже відомими. *Право України.* 2020. № 2. С. 119-137.
32. Храмцов О. Кримінально-правова характеристика насильства у статті 38 Кримінального кодексу України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право».* 2021. № 31. С. 73-79.
33. Шармар О. М. Виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України як обставина, що виключає кримінальну протиправність діяння. *Вісник асоціації кримінального права України.* 2022. № 17. Т. 1. С. 24-35.
34. Шевченко Є. В., Зінченко І. О. Змішана вина у кримінальному праві України: її види та вплив на кваліфікацію кримінальних правопорушень (Частина перша). *Економічна теорія та право.* 2023. № 1 (52). С. 87-104.
35. Яценко А. М. Інші заходи кримінально-правового характеру : поняття та види. *Право та державне управління.* 2017. № 4 (29). Т. 1. С. 149-154.

Нормативні акти:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
3. Повітряний кодекс України : Закон України від 19.05.2011 року № 3393-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17#Text>.
4. Про виключну (морську) економічну зону України : Закон України від 16.05.1995 р. № 162/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/162/95-вр#Text>.
5. Про громадянство України : Закон України від 18.01.2001 № 2235-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>.

6. Про державний кордон України : Закон України від 04.11.1991 р. № 1777-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12#Text>.

7. Про застосування амністії в Україні : Закон України від 01.10.1996 р. № 392/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/96-вр#Text>.

8. Про затвердження Порядку подання до Офісу Президента України матеріалів за клопотаннями про помилування засуджених та виконання указів Президента України про помилування : Наказ Міністерства юстиції України від 26.05.2021 р. № 700/36322. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0700-21#Text>.

9. Про Положення про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні : Указ Президента України від 10.06.1993 р. № 198/93. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198/93#Text>.

10. Про Положення про порядок здійснення помилування : Указ Президента України від 21.04.2015 р. № 223/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223/2015#Text>.

11. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-10#Text>.

12. Про практику застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 03.06.2005 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-05#Text>.

13. Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 р. № 12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-05#Text>.

14. Про практику застосування судами України законодавства про погашення і зняття судимості : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.12.2003 р. № 16. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0016700-03#Text>.

15. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 16.04.2004 р. № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va005700-04#Text>.

16. Про практику призначення судами кримінального покарання : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2003 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-03#Text>.

17. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 р. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05#Text>.

18. Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 15.05.2006 р. № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-06#Text>.

19. Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк : Закон України від 17.03.2011 р. № 3160-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-17#Text>.

20. Про судову практику у справах про необхідну оборону : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001700-02#Text>.

Інформаційні ресурси:

1. Верховна Рада України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://www.rada.gov.ua>.

2. Верховний Суд. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme>.

3. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua>.

4. Міністерство внутрішніх справ України. URL: <http://www.mvs.gov.ua>.

5. Наукова бібліотека ЗНУ. URL: <https://library.znu.edu.ua>.

6. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>.

7. Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: <https://nazk.gov.ua/uk>.

8. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua>.

9. Публічна бібліотека ім. Лесі Українки. URL: <https://lukl.kyiv.ua>.

10. Служба безпеки України. URL: <http://www.ssu.gov.ua>.

11. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади. URL: <https://www.kmu.gov.ua>.

Навчально-методичне видання
(українською мовою)

Ковтун Ксенія Олександрівна

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

Методичні рекомендації до практичних занять
для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності «Правоохоронна діяльність»
освітньо-професійної програми «Правоохоронна діяльність»

Рецензент *К. М. Плутицька*

Відповідальний за випуск *Р. В. Бараннік*

Коректор *К. О. Ковтун*